

1 Od prvih umetnikov do prvih znanstvenikov

Matjaž Burjak, Gimnazija Ravne na Koroškem

1.1 Uvod

Pri uvajanju posodobljenih učnih načrtov verjamem, da tematska naravnost omogoča bolj poglobljeno razumevanje ključnih zgodovinskih pojavov in procesov in da z izbranimi primeri ter učnimi gradivi dijakom omogoča lažje dojetje temeljnih ciljev v uresničevanju spoštovanja strpnosti, človekovih pravic, demokratičnosti in kulturne raznolikosti. S svojo tematsko izbirnostjo, z možnostjo uporabe raznolikih didaktičnih pristopov in zgodovinskih virov se uresničujejo vsebinski, proceduralni in vzgojni cilji pouka zgodovine.

Pri obravnavami temi si bom prizadeval za razumevanja ključnih dosežkov na področju razvoja znanosti, umetnosti in prava starih civilizacij, ki so temelj za razumevanje današnjih dosežkov na teh področjih. Proceduralna znanja bodo razvijali s sposobnostjo prostorskega in časovnega umeščanja, časovnega razvrščanja, s spretnostjo zbiranja, izbiranja, analize, sinteze, kritične presoje uporabne vrednosti informacij iz zgodovinskih virov. Z reševanjem nalog na delovnih listih bodo uporabili različne miselne procese, kot so primerjanje, kronološko razvrščanje, sklepanje na podlagi dokazov iz virov, utemeljevanje, abstrahiranje, analiza perspektiv, razvijanje kritičnega in ustvarjalnega mišljenja. Pri načrtovanju dela mi bo vodilo vključevanje dobrih in dijakom razumljivih zgodovinskih virov.

Izbirni tematski sklopi učiteljem omogočajo, da prislusneje željam in interesom dijakov in jih vključijo v samo načrtovanje. S takšnim pristopom se bo pri dijakih povečala motiviranost, hkrati pa bodo bolje razumeli zastavljene učne cilje. V učne ure bom vključil aktivne učne oblike dela (individualno, dvojiško in skupinsko) in aktivne učne metode dela, pri katerih bo v ospredju načrtno in sistematično razvijanje spretnosti in veščin dela z zgodovinskimi viri, zlasti s pisnim in slikovnim gradivom.

Menim, da bodo dijaki z novima učnima pristopoma aktivnih učnih oblik in aktivnih učnih metod dosegli bolj kakovostno in trajnejše znanje.

1.2 Podrobni tematski načrt

1. Naslov izbirne širše teme	Od prvih umetnikov do prvih znanstvenikov
2. Učni sklopi (zasnovani so na temelju vsebin iz učnega načrta, ki se jih lahko združi v en sklop, ali razgradi v več sklopov; učni sklop je načrtovan za eno ali več učnih ur)	1. Rojstvo umetnosti v prazgodovini 2. Začetki znanosti v prazgodovini. Koledar, obdelava kamna, kovin 3. Razvoj pisave 4./5. Začetki znanosti starega veka (matematika, medicina, astronomija) 6. Razvoj umetnosti starega veka (Egipt) 7. Razvoj kretske in mikenske kulture 8. Začetki grškega gledališča 9. Razvoj rimske znanosti in umetnosti 10. Prvi zakoniki starega veka 11. Rimsko pravo 12. Preverjanje in ocenjevanja znanja
3. Ključni koncepti iz učnega načrta in splošni zgodovinski koncepti	Ključni koncepti širše teme: umetnost, znanost, mecenstvo, mentorstvo, običajno zapisano pravo, človekove pravice, mirovna pogodba. Splošni zgodovinski koncepti: • koncepti za globlje razumevanje: vzroki in posledice, dejstva in mnenja, spremembe in kontinuiteta, podobnosti in razlike; • koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede: kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija, multiperspektivizem.
4. Ključne kompetence iz učnega načrta	sporazumevanje v maternem jeziku, matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji, digitalna pismenost, učenje učenja, socialne in državljske kompetence, kulturna zavest in izražanje
5. Operativni cilji širše teme oz. pričakovani dosežki/rezultati: I. sklop (vsebinski): operativni cilji oz. pričakovani dosežki rezultati, ki se nanašajo na znanje in razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov	Dijaki/-nje: • sklepajo o vzrokih za pojav umetnosti in začetkih znanosti v prazgodovini, • razložijo pomen razvoja pisave, • primerjajo razvoj znanosti in umetnosti v prazgodovini in starem veku, • razložijo značilnosti kretske in mikenske kulture, • opišejo razvoj grškega gledališča, • sklepajo o vzrokih za nastanek prvih zakonikov, • primerjajo značilnosti prvih zakonikov z rimskim pravom,

II. sklop (proceduralni): operativni cilji oz. pričakovani dosežki/rezultati, ki se nanašajo na razvijanje spretnosti in veščin	• obravnavane umetniške stvaritve in znanstvene dosežke iz prazgodovine in starega veka umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor, • razvijejo spretnost zbiranja in izbiranja, analize, sinteze, kritične presoje vrednosti in uporabnosti informacij iz izbranih pisnih, slikovnih in drugih zgodovinskih virov, ki se nanašajo na umetnostne in znanstvene dosežke v prazgodovini in starem veku, • oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, interpretacije o ključnih prazgodovinskih in staroveških umetnostnih in znanstvenih dosežkih,
III. sklop (odnosni oz. vzgojni): operativni cilji oz. pričakovani dosežki rezultati, ki se nanašajo na razvijanje odnosov, ravnanja, naravnosti, stališč	• razvijejo odgovoren in spoštljiv odnos do ohranjanja prazgodovinske kulturne dediščine in kulturne dediščine kultur starega veka, • razvijejo sposobnost za razumevanje in spoštovanje različnosti in drugačnosti ver, kultur in skupnosti, • razvijejo pripravljenost premagovati stereotipe in predsodke.
6. Kroskurikularne teme	• <i>knjižnično informacijsko znanje za srednjo šolo:</i> Uporabljajo knjižnice in namenu ustrezen vir za tekoče informiranje o publikacijah, ločijo in izberejo primerne informacijske vire za opredeljeno potrebo, znajo uporabiti informacijski vir glede na hitrost, natančnost, nazornost posredovanja informacije in glede na svojo potrebo in njim najustrežnejši način sprejemanja sporočil, uporabljajo tehnologijo za pridobivanje in uporabo informacij za opredeljeno potrebo, uporabljajo knjižnico, njene storitve in opremo za lastno ustvarjanje. • <i>informatika:</i> predstavitev informacij
7. Medpredmetno povezovanje	• <i>umetnostna zgodovina:</i> Prazgodovinska umetnost. Umetnost starega veka - umetnost starih civilizacij. Umetnost starega veka - antična umetnost • <i>sociologija:</i> Identiteta in kultura • <i>slovenščina:</i> Antična književnost. Biblija in književnost starega Orienta • <i>geografija:</i> Uvod
8. Didaktični pristopi	• <i>učnocijljni in procesno-razvojni pristop</i> (načrtovanje dejavnosti za dijake v povezavi s cilji in pričakovanimi rezultati) • <i>kompetenčni pristop</i> • <i>kurikularne povezave</i> • <i>aktivne učne oblike pouka</i> (sodelovalno poučevanje in učenje (timsko delo), skupinsko delo, delo v parih, individualno delo) • <i>aktivne učne metode pouka</i> (delo z viri)
9. Preverjanje znanja	ustno ali pisno preverjanje znanja z nalogami, ki se nanašajo na različne zgodovinske vire; sprotno in končno
10. Ocenjevanje znanja	pisno ocenjevanje nalog, ki se nanašajo na različne zgodovinske vire ali izdelke po želji dijakov

11. Literatura	1 Bratož, R. (1997). <i>Grška zgodovina. Kratek pregled s temeljnimi viri in izbrano literaturo</i>. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije in Študentska založba ŠOU. 2 Brodnik, V. (2008). <i>Primeri opisnih kriterijev za preverjanje in ocenjevanje znanja in izdelkov pri zgodovini. Interno gradivo</i>. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 3 Cunliffe, B. (1982). <i>Rimljani</i>. Ljubljana: CZ. 4 Herodot iz Halikarnasa (2003). <i>Zgodbe</i>. Ljubljana: Slovenska matica. 5 <i>Klasična razdobja antike</i> (1987). Zbirka <i>Umetnost v slikah</i>. Ljubljana: DZS. 6 <i>Kdo je ustvarjal zgodovino</i> (1988). Ljubljana: Delavska enotnost. 7 <i>Kralj boja. Iz hetitske pismenosti</i> (1971). (Hetitski zakonik). Ljubljana: Mladinska knjiga. 8 Kranjc, J. (2008). <i>Primeri rimskega prava</i>. Ljubljana: Uradni list RS. 9 Krips, Gaj Salustij (1968). <i>Vojna in prevrat</i>. Ljubljana: Mladinska knjiga. 10 <i>Kronika človeštva</i> (1996). Ljubljana: Mladinska knjiga. 11 Marolt, J. (1998). <i>Primerjava med Hamurabijevim zakonikom, Pantatevhom/Peteroknjižjem in zakonikom XII plošč</i>. Maribor: Časopis za zgodovino in narodopisje (ČZN). 12 <i>Odlomki iz del Platona in Aristotela</i>. 13 <i>Plutarh</i> (1956). <i>Življenja velikih Rimljanov</i>. Ljubljana: Mladinska knjiga. 14 <i>Rojstvo Grčije</i> (1995). Zbirka <i>Mejniki</i>. Ljubljana: DZS. 15 Schwab, G. (1998). <i>Najlepše antične pripovedke</i>. Ljubljana: Mladinska knjiga. 16 Sovre, A. (1988). <i>Predsokratiki</i>. Ljubljana: Slovenska matica. 17 Sovre, A. (2002). <i>Stari Grki</i>. Ljubljana: Slovenska matica. 18 <i>Ustava Republike Slovenije</i> (1997). Ljubljana: Uradni list RS. 19 <i>Visoke kulture starega sveta</i> (1987). Zbirka <i>Umetnost v slikah</i>. Ljubljana: DZS. 20 <i>Zbirka zgodovina v slikah</i> (1974–1975). 2., 3. in 4. knjiga. Ljubljana: DZS.
12. Refleksija učitelja	Kaj mi je uspelo pri obravnavi širše teme Od prvih umetnikov do prvih znanstvenikov? Ali so zaradi dela z zgodovinskimi viri dijaki učno snov bolje razumeli? Kaj še moram popraviti in izboljšati pri načrtovanju pouka z vključevanjem zgodovinskih virov?
13. Refleksija učencev	Ali so se vam zdeli zgodovinski viri dovolj razumljivi? Katere so dobre in slabe strani dela z viri?

Pričakovani dosežki in rezultati obsegajo vsebinska znanja, ki vključujejo znanje in razumevanje prava in človekovih pravic pri Grkih, Rimljanih in prvih visokih civilizacijah ter razvoj znanosti in umetnosti pri starih Grkih in Rimljanih, proceduralna znanja vključujejo sposobnosti časovnih in prostorskih predstav, spretnosti zbiranja, analize, sinteze, kritične presoje. Pri reševanju delovnega lista pa bodo učenci uporabili različne miselne procese, opredeljene po Marzanovi taksonomiji znanja in ciljev, kot so npr. sklepanje, primerjanje, utemeljevanje, ter področja vseživljenjskega znanja, kot so kompleksno mišljenje z navedenimi miselnimi procesi, delo z viri, sodelovanje, učinkovita komunikacija in miselne navade s kritičnim mišljenjem, ki se spodbuja pri delu z zgodovinskimi viri. Pouk omogoča razvijanje ključnih kompetenc, kot je sporazumevanje v maternem jeziku (ustrezna raba zgodovinske terminologije, različne oblike komunikacije), ki ga dijaki dosegajo z oblikovanjem odgovorov in javnim poročanjem o rezultatih dela skupin. Nekateri med njimi bodo z zbiranjem in izbiranjem informacij na medmrežju razvijali digitalno pismenost, vsem pa je omogočeno razvijanje matematične kompetence.

Znanje se preverja in ocenjuje s pomočjo opisnih kriterijev v holistični obliki (glej točko 1.11).

1.3 Razvoj prava pri Grkih

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 1

Izbirna širša tema: Od prvih umetnikov do prvih znanstvenikov

Učni sklop: Razvoj prava

Učni problem: Razvoj prava pri Grkih

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- primerjajo vzroke za pojav prava ter značilnosti med običajnim in zapisanim pravom;
- primerjajo značilnosti pravnih določil izbranih zakonikov;
- oblikujejo svoje zaključke, mnenja, stališča, interpretacije;
- spoznajo odnos do spoštovanja človekovih pravic v starem veku.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- s pomočjo zapisa o Sokratovem sojenju sklepajo o pojmovanju človekovih pravic pri Grkih;
- primerjajo delovanje sodstva pri Grkih in danes;
- pojasnijo zgodovinski kontekst, ki je vplival na Sokratovo filozofsko miselnost;
- oblikujejo mnenje o pravičnosti sojenja v Atenah.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti širše teme: običajno zapisano pravo, človekove pravice

Medpredmetne povezave: sociologija

Didaktični pristopi: *aktivne učne metode* (delo z zgodovinskimi viri)

(Samo)refleksija učitelja:

Ali sem s primerom o Sokratovem sojenju in členom iz slovenske ustave predstavil odgovorno vlogo sodnikov pri njihovem delu?

Potek učnega procesa:

- *faza učnega procesa:* obravnava nove učne snovi, preverjanje znanja

Čas obravnave: 1 učna ura

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Postavim ključno vprašanje in razdelim učne liste.	Samostojno rešujejo zastavljene probleme.
Vodim pogovor in preverjam spretnosti dela z zgodovinskimi viri ter odgovore.	Sodelujejo v razpravi in zapišejo skupne ugotovitve.

Delovni list 1

Ključno vprašanje (napoved cilja dijakom):

Je bilo grško sodstvo pravično?

Dejavnosti:

Vir 1

Proti Sokratu je bila leta 399 pr. Kr., ko je bil star že sedemdeset let, sprožena tožba, da ne priznava bogov in kvari mladino. Zato se je moral zagovarjati pred »atenskimi« sodniki, v skladu z zakoni in z žrebom izbranimi izmed ljudstva.

Sokrat je kriv: počne nepotrebne reči, ko raziskuje resničnost pod zemljo in na nebu, poleg tega pa šibkejši razlog zna narediti za močnejšega in tudi druge uči iste reči.

Bržkone se bo kdo med vami razjezil, če se bo spomnil nase, kako se je bojeval v kakšni pravdi, mnogo manjši od te, kako je s potokom solz moledoval sodnike in svoje otroke in tudi druge svojce in številne prijatelje privedel na sodišče, da bi zbujal čim večje usmiljenje. Jaz pa ne bom storil nič od tega, čeprav sem, kot se mi zdi, v skrajni nevarnosti. /.../

Zato imam svojce, in tudi sinove. Atenci, tri, eden je še mladenič, dva pa sta še dečka. In vendar nobenega ne bom privedel sem, niti vas ne bom prosil, da me oprostite. Zakaj ne nameravam storiti nič od tega? Ne zato, ker bi bil prevzet, Atenci, tudi ne zato, da bi vas osramotil. Če sem spričo smrti pogumen ali ne, je druga zadeva; pač pa se mi zdi, da bi zaradi mojega in vašega ugleda in zaradi ugleda vsega polisa ne bilo lepo, da bi delal kaj od tega, zaradi svoje starosti in slovesa, ki ga imam, naj si je resničen ali lažen: vsekakor velja, da se Sokrat v nečem razlikuje od večine ljudi. /.../

Pa tudi ne glede na ugled, možje, se mi ne zdi pravično sodnika moledovati ali skušati s prošnjami uiti (kazni): ne, treba je učiti in prepričevati, kajti sodnik ne sodi (na svojem mestu) zato, da bi po naklonjenosti odredil, kaj je pravično, ampak da bi to presojal. Prisegel je namreč, da ne bo izkazoval naklonjenosti tistim, ki se bodo njemu zdeli (pošteni), ampak da bodo sodili po zakonih. Potemtakem vas ne smemo navajati na to, da bi kršili prisego, vi pa se ne smete na to navaditi: to bi pri vas in pri nas pokazalo pomanjkanje pobožnosti. /.../

Ne, možje, smrti uiti ni težko; mnogo težje je uiti pokvarjenosti, kajti ta teče hitreje od smrti. Tako je zdaj mene, ker sem počasen in star, ujelo to, kar je počasnejše, namreč smrt, moje tožnike pa je zato, ker so izredno (sposobni) in hitri, ujelo to, kar je hitrejše, namreč zlo. /.../

Trdim, možje, ki ste me umorili, da vas bo takoj po moji smrti zadela kazen, ki bo pri Zevsu – veliko mučnejša od te, s katero ste me umorili. Vi ste to namreč zdaj storili, ker ste menili, da se boste s tem znebili polagati račun za svoje življenje, toda povem vam, da se bo to vam zgodilo ravno nasprotno. Število tistih, ki vas bo spodbijalo, bo večje: doslej sem jih jaz zadržal, vi pa tega niste opazili. In čim mlajši so, tem nadležnejši bodo in vi se boste še bolj jezili. /.../

(Platon: Izbrani dialogi in odlomki. (2002). Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 427-466.)

Vir 2

125. člen

Sodniki so pri upravljanju sodniške funkcije neodvisni. Vezani so na ustavo in zakon.

(Ustava Republike Slovenije. (1997). Ljubljana: Uradni list, str. 50.)

Preberite vir 1 in vir 2 in odgovorite na vprašanja.

1. Česa naj bi bil Sokrat obtožen?
2. Kako so se nekateri lahko branili pred sodišči v Atenah?
3. Ali je bil Sokrat pred sodiščem pripravljen prositi za oprostitev? Odgovor utemelji s podatki iz vira.
4. Kako naj bi sodili atenski sodniki? Česa so se morali pri svojem sojenju izogniti?
5. Kakšno nalogo imajo sodniki v današnjem času?
6. Ali tudi danes poznamo prisego sodnikov?
7. Kako je Sokrat napovedal, da se bo ljudstvo odzvalo na njegovo smrtno obsodbo?
8. Kako so politične značilnosti v Atenah vplivale na Sokratovo filozofsko misel?

1.4 Razvoj prava pri Rimljanih

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 2

Izbirna širša tema: Od prvih umetnikov do prvih znanstvenikov

Učni sklop: Razvoj prava

Učni problem: Razvoj prava pri Rimljanih

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- primerjajo vzroke za pojav prava ter značilnosti med običajnim in zapisanim pravom;
- primerjajo značilnosti pravnih določil izbranih zakonikov;
- oblikujejo svoje zaključke, mnenja, stališča, interpretacije;
- spoznajo odnos do spoštovanja človekovih pravic v starem veku.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- iz pisem Cezarju primerjajo pravni položaj senatorjev in ljudstva v času propadanja rimske republike;
- razložijo upoštevanje določila o enakosti pred zakonom na primeru delovanja sodišč;
- pojasnijo svoje stališče o pomenu enotnosti za razvoj družbe;
- vir umestijo v ustrezen zgodovinski čas;
- utemeljijo pomen načela o enakosti.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti širše teme: običajno zapisano pravo, človekove pravice

Medpredmetne povezave: sociologija

Didaktični pristopi: *aktivne učne metode* (delo z zgodovinskimi viri)

(Samo)refleksija učitelja:

Ali so s primerom o sojenju razumeli načelo enakosti pred zakonom?

Potek učnega procesa:

- *faza učnega procesa:* obravnava nove učne snovi, preverjanje znanja

Čas obravnave: 1 učna ura

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Postavim ključno vprašanje in razdelim učne liste.	Samostojno rešujejo zastavljene probleme.
Vodim pogovor, preverjam spretnosti dela z zgodovinskimi viri in odgovore dijakov.	Sodelujejo v razpravi in zapišejo skupne ugotovitve.

Delovni list 2

Ključno vprašanje (napoved cilja dijakom):

Je vladala v rimski državi pravna enakost?

Dejavnosti:

Vir 1

Kako je Gnej Pompej v svoji duševni pokvarjenosti ali pa zato, ker si je tako želel nasprotovati tebi, padel tako globoko, da je dal orožje v roke veleizdajalcem – tako moraš ti z istimi sredstvi, s katerimi je on državo uničil, to državo spet obnoviti. Predvsem je dal on vsa polnomočja za urejanje davkov, državnih izdatkov in sodstva v roke peščice senatorjev, rimsko ljudstvo, ki je poprej imelo vso oblast, pa je z zakoni, ki niti niso bili pravični, pustil v suženjstvu. Čeprav so bila sodišča, kot poprej, izročena trem stanovom, vendar spet odločajo taisti strankini voditelji, ki dovoljujejo ali prepovedujejo, kakor se jim zdi; krivdo zavračajo na nedolžne, po stopnicah družabne lestvice pa dvigajo svoje pristaše. Noben zločin in še tako sramotno stanje jih ne brani, da ne bi dobivali služb, ki si jih prilaščajo, kjer si jih le morejo. Skratka, kakor v kaki okupirani deželi so zamenjali zakone s samovoljo in privilegiji. Toda to so vendarle največji delomrzneži, ki imajo moč in možatost na jeziku, sicer pa neprestano izkoriščajo oblast, ki jim je pripadla po naključju in zato, ker je odpovedal nekdo drug. /.../

(Krisp, Gaj Salustij: Vojna in prevrat (Pismi Cezarju). (1968). Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 110-111.)

Vir 2

Kar se mene tiče, ti bom odkrito povedal svoje mnenje. Tvoja naloga pa je, da s svojim jasnim duhom preceniš, kaj od tega lahko sprejmeš za pravilno in koristno.

Po moji misli in kakor sem izvedel od prednikov, je država razdeljena na dve skupini, senat in ljudstvo. Poprej so senatorji imeli odločilen vpliv, ljudstvo pa veliko večjo moč. Zato so bili v državi pogosti secesijski spori. Toda ljudstvo je ravnalo svobodno, kajti noben človek ni imel več oblasti, kakor mu jo je dajal zakon, in noben plemič ni imel prednosti pred neplemičem zaradi bogastva ali ponosa, marveč samo zaradi dobrega imena in pogumnih dejanj. Tudi tisti, ki so premogli najmanj zemlje ali so imeli najnižje vojaške službe, niso trpeli pomanjkanja časti, marveč so je bili deležni dovolj tako sami – kakor tudi domovina.

Ko pa so jih nato bolj in bolj potiskali z zemlje in jih z brezposelnostjo in pomanjkanjem pripravili tako daleč, da niso imeli več stalnega prebivališča, so začeli hlepeti po tujem imetju in trgovati s svojo kakor tudi državno svobodo. Tako je torej narod, ki je bil gospodar in je ukazoval vsem narodom, razpadel in namesto skupnega vladarja si je vsak zase nakopal suženjstvo. Glede te množice, ki je bila najprej okužena s slabimi нравmi, nato pa je razpadla v mnoge težnje in življenjske oblike in nikakor ni sama v sebi enotna, pa se mi sedaj zdi nemogoče, da bi prevzela politično vodstvo /.../

(Krisp, Gaj Salustij: Vojna in prevrat (Pismi Cezarju) (1968). Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 110-111.)

S pomočjo vira 1 in vira 2 odgovorite na naslednja vprašanja:

1. Kako je pisec pisma Juliju Cezarju ocenil položaj države v času vzpona Gneja Pompeja?
2. Kdo je dobil v tem obdobju vsa pravna pooblastila za vodenje države?
3. Ali je bila Krispova ocena Gneja Pompeja objektivna?
4. Kako se je v družbi razlikoval pravni položaj ljudstva in senatorjev?
5. V čigavo korist so odločala sodišča v času Pompeja?
6. Na kakšen način je bilo možno v tem obdobju dobiti službo? Ali se tudi v današnji družbi pojavljajo takšni privilegiji?
7. Kakšne nasvete je dal pisec pisma Juliju Cezarju?
8. Kako naj bi bila urejena država po mnenju pisca?
9. Kaj naj bi bilo merilo za vodenje države?
10. Kaj je po mnenju pisca glavni razlog za »razpadanje« naroda?
11. Ali lahko neenotna družba prevzame politično vodenje države tako v Rimu kot tudi v današnjih državah?

1.5 Vloga ljudskih tribunov in zemljiški zakon

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 3

Izbirna širša tema: Od prvih umetnikov do prvih znanstvenikov

Učni sklop: Razvoj prava pri Rimljanih

Učni problem: Vloga ljudskih tribunov in zemljiški zakon

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- primerjajo vzroke za pojav prava ter značilnosti med običajnim in zapisanim pravom;
- primerjajo značilnosti pravnih določil izbranih zakonikov;
- oblikujejo svoje zaključke, mnenja, stališča, interpretacije;
- spoznajo odnos do spoštovanja človekovih pravic v starem veku.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- razložijo vzroke za uvedbo zemljiške reforme v času rimske republike;
- sklepajo o položaju in vlogi senata pri Rimljanih;
- sklepajo o vlogi ljudskih tribunov pri odločanju o njihovih pravicah;
- sklepajo o pojmovanju in spoštovanju človekovih pravic pri Rimljanih;
- oblikujejo svoje zaključke in mnenja o pravu v starem veku;
- sklepajo o vlogi zakonov pri starih Rimljanih.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti širše teme: običajno zapisano pravo, človekove pravice

Medpredmetne povezave: sociologija

Didaktični pristopi: *aktivne učne metode* (delo z zgodovinskimi viri)

(Samo)refleksija učitelja:

Ali so dijaki ugotovili, kako pomembno je, da so vsi ljudje pred zakonom enaki in da imajo enake možnosti odločanja?

Potek učnega procesa:

- *faza učnega procesa:* obravnava nove učne snovi, preverjanje znanja

Čas obravnave: 1 učna ura

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Postavim ključno vprašanje in razdelim učne liste.	Samostojno rešujejo zastavljene probleme.
Vodim pogovor, preverjam spretnosti dela z zgodovinskimi viri in odgovore dijakov.	Sodelujejo v razpravi in zapišejo skupne ugotovitve.

Delovni list 3

Ključna trditev (napoved cilja dijakom):

Veto je močnejši od zakona.

Dejavnosti:

Vir 1

Ko se je Tiberius na potu v Numantijo vozil prek Etrurije in videl, da je vsa dežela v pušči in vsi poljedelci in pastirji tuji vojni ujetniki, tedaj se mu je prvokrat ukresala v glavi misel na agrarno reformo, ki je njemu in meni prinesla toliko hudega.

Zahteval je namreč od ljudi, ki bi bili morali zaradi neposlušnosti priti na zatožno klop in z odškodnino vred vrniti posestva, ki so jih uživali proti zakonu, zahteval je od njih samo to, naj bi svojo po krivici pridobljeno zemljo odstopili pomoči potrebnim meščanom, a zato bi dobili še sami odškodnino.

Ljudski tribun, Mark Oktavijan, Tiberijev zaupnik, se je pod pritiskom trume odličnjakov odločil nastopiti zoper Tiberija in vložil protest zoper zemljiški zakon. Pri ljudskih tribunih pa je tako, da obvelja mnenje tistega, ki izreče veto.

Senat se je sestal, vendar ni nič dosegel, ker so imeli veleposestniki večino. Zdaj je Tiberius posegel po protizakonitem in tudi drugače neprikladnem sredstvu: odstavil je Oktavija, ker ni poznal druge poti, kako bi svoj zakon spravil pod streho. Sprva je Oktaviju ljubeznivo prigovarjal, ga vpričo vseh prijel za roke in prosil, naj popusti ljudskim množicam na ljubo: zakaj njih zahteve so upravičene in, če se jim tudi uresničijo, bodo dosegli se zmeraj le malo v primeri z njih težkim položajem in nevarnostmi. Oktavius je zavrnil tudi to prošnjo. Tu je Tiberius izjavil: »Nemogoče je, da bi dva ljudska tribuna, ki imata enako moč, pa sta pri važnih odločitvah različnega mišljenja, mogla mirno drug ob drugem prebiti dobo svoje oblasti. Tu poznam samo ta lek, da eden odstopi! Zategadelj ti dam na pravico, Oktavius, da najprej ti odrediš glasovanje o meni: zagotovim ti, da bom s tem potom kot zasebnik zapustil oder, ako meščanstvo tako sklene.« Oktavius tudi v to ni privolil. »Prav!« je dejal Tiberius. »Bom pa jaz dal glasovati o tebi, ako se ne premisliš.«

Tiberius je ukazal nekemu svojih oproščencev, naj Oktavija, četudi na silo, odvede z odra. Za sodne slugе je namreč rabil svoje ljudi, zato je bil prizor, kako so Oktavija sramotno odvedli, tem bolj žalosten.

Nato je bil zemljiški zakon sprejet. Izbrali so komisijo treh mož, da bi izvedla parcelacijo in dodelitev državnih zemljišč. V komisiji so bili Tiberius sam, njegov tast Apius Klaudius in brat Gaius, le da ta tedaj ni bil v Rimu, ampak se je pod Scipionom bojeval pred Numantijo. Tiberius je končal priprave v miru, ne da bi ga bil kdo oviral. Poleg tega je na mesto odstavljene tribuna postavil – ne morda kakega znanega, uglednega naslednika, temveč enega svojih klientov, Mucija. To samovoljno početje so vladni krogi po strani gledali in Tiberija v senatu silovito napadali, ker so se bali njegovega naraščajočega vpliva. /.../

(Plutarh (1956). Življenje velikih Rimljanov. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 11-15.)

Preberi vir in odgovori na vprašanja.

1. Kakšne okoliščine v državi so vodile Tiberija, da je začel pripravljati agrarno reformo?
2. Na kakšen način so prišli veleposestniki do svoje zemlje?
3. Kaj je predvidevala Tiberijeva reforma?
4. Zakaj je proti zemljiškemu zakonu nastopil Oktavijan?
5. Na kakšen način so sprejemali novi zemljiški zakon?
6. Zakaj senat sprva ni imel dovolj moči, da bi ga sprejel?
7. Kakšna je bila usoda zemljiškega zakona? Kakšna je bila usoda sotribuna?
8. Kakšno vlogo so po rimski zakonodaji imeli ljudski tribuni?

1.6 Primerjava zakonov in zakonikov pri civilizacijah starega Vzhoda z današnjo zakonodajo

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 4

Izbirna širša tema: Od prvih umetnikov do prvih znanstvenikov

Učni sklop: Razvoj prava

Učni problem: Primerjava zakonov in zakonikov pri civilizacijah starega Vzhoda z današnjo zakonodajo

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- primerjajo vzroke za pojav prava ter značilnosti med običajnim in zapisanim pravom;
- primerjajo značilnosti pravnih določil izbranih zakonikov;
- oblikujejo svoje zaključke, mnenja, stališča, interpretacije;
- spoznajo odnos do spoštovanja človekovih pravic v starem veku.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- analizirajo in primerjajo značilnosti izbranih pravnih določil izbranih zakonikov: rimskega in hetitskega;
- primerjajo značilnosti pravnih določil zakonikov z današnjim slovenskim;
- sklepajo o pojmovanju in spoštovanju človekovih pravic na primeru konkretne človekove pravice npr. enakost pred zakonom ali nihče ni kriv, dokler mu krivda ni dokazana;
- oblikujejo svoje zaključke in mnenja o pravu v starem veku.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti širše teme: običajno zapisano pravo, človekove pravice

Medpredmetne povezave: sociologija

Didaktični pristopi: *aktivne učne metode* (delo z zgodovinskimi viri)

(Samo)refleksija dijaka in/ali učitelja:

Ali bodo dijaki upoštevali načelo o tem, da vsakdo velja za nedolžnega, dokler mu krivda ni dokazana, in ne bodo obsojali vnaprej?

Potek učnega procesa:

- *faza učnega procesa:* obravnava nove učne snovi, preverjanje znanja

Čas obravnave: 1 učna ura

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Postavim ključno vprašanje in razdelim učne liste.	Samostojno rešujejo zastavljene probleme.
Vodim pogovor, preverjam spretnosti dela z zgodovinskimi viri in odgovore.	Sodelujejo v razpravi in zapišejo skupne ugotovitve.

Delovni list 4

Ključna trditev (napoved cilja dijakom):

Nihče ni kriv, dokler mu krivda ni dokazana.

Dejavnosti:

Vir 1

Če suženj z gospodarjevo vednostjo nekoga ubije, zaveže s tem gospodarja v celoti; šteje se namreč, da je gospodar žrtev ubil sam. Če pa je suženj zagrešil umor brez vednosti gospodarja, je obremenjen z noksalno odgovornostjo; ni namreč treba, da je gospodar iz naslova sužnjevega zločina zavezan za več, kot da ga noksalno izroči (tj. da ga namesto plačila odškodnine izroči oškodovancu sužnja).

(Kranjc, J. (2008). Primeri rimskega prava. Ljubljana: Uradni list, str. 254.)

* Noksalno se imenujejo tiste tožbe, ki se ne sprožijo zoper nas iz pogodbe, marveč iz postopka in zločina sužnjeve; smisel in pomen teh je, da se lahko, če smo bili obsojeni, izognemo (plačilu) ocenjene vrednosti (škode) s tem, da izročimo osebo tistega, ki je zagrešil delikt.

Vir 2

Člen 1

Če kdo ubije moškega ali žensko v prepiru, ga mora nadomestiti: da štiri osebe, bodisi moške ali ženske, in jamči s svojim premoženjem.

Člen 2

Če kdo ubije sužnja ali sužnjo v prepiru, ga mora nadomestiti: da dve osebi, bodisi moški ali ženski, in jamči s svojo hišo.

(Kralj boja (1971). Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 19.)

Vir 3

14. člen

V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katero koli drugo osebno okoliščino.

27. člen

Kdor je obdolžen kaznivega ravnanja, velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni ugotovljena s pravnomočno sodbo.

(Ustava Republike Slovenije (1997). Ljubljana: Uradni list, str. 12-17.)

Preberi vire in odgovori na vprašanja.

1. Iz katerih dveh zakonikov sta vir 1 in vir 2?

2. O katerem kaznivem dejanju govorita?
3. Iz vira 1 ugotovi, kdo je bil odgovoren za uboj, če je ta uboj storil suženj z gospodarjevo vednostjo.
4. Iz vira 1 ugotovi, kaj je moral storiti gospodar, če je suženj brez njegove vednosti storil umor.
5. Iz vira 2 ugotovi, kako so med seboj razlikovali različne sloje.
6. Iz vira 2 ugotovi, kakšna kazen je doletela morilca.
7. Ugotovi, kateri od obeh zakonikov je strožji. Ugotovitev utemelji z dokazi iz virov.
8. Ugotovi, v čem se današnje kazensko pravo razlikuje od zakonikov v virih. Ugotovitev ilustriraj z dokazi iz virov.
9. Primerjaj pojmovanje človekovih pravic danes in v starem veku glede na odlomke iz zakonikov.

1.7 Primerjava prvih zakonov pri civilizacijah starega Vzhoda

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 5

Izbirna širša tema: Od prvih umetnikov do prvih znanstvenikov

Učni sklop: Razvoj prava

Učni problem: Primerjava prvih zakonov pri civilizacijah starega Vzhoda.

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- primerjajo vzroke za pojav prava ter značilnosti med običajnim in zapisanim pravom;
- primerjajo značilnosti pravnih določil izbranih zakonikov;
- oblikujejo svoje zaključke, mnenja, stališča, interpretacije;
- spoznajo odnos do spoštovanja človekovih pravic v starem veku.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- analizirajo in primerjajo značilnosti izbranih pravnih določil izbranih zakonikov: Hamurabijevega, Svetega pisma in rimskega na XII. bronastih ploščah;
- primerjajo značilnosti pravnih določil zakonikov z današnjim;
- sklepajo o pojmovanju in spoštovanju človekovih pravic na primeru konkretne človekove pravice npr. enakosti pred zakonom;
- oblikujejo svoje zaključke in mnenja o pravu v starem veku.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti širše teme: običajno zapisano pravo, človekove pravice

Medpredmetne povezave: sociologija

Didaktični pristopi: *aktivne učne metode* (delo z zgodovinskimi viri)

(Samo)refleksija učitelja:

Ali lahko navedeni primeri pripomorejo h kompleksnejšemu poznavanju prava v preteklosti?

Potek učnega procesa:

- *faza učnega procesa:* obravnava nove učne snovi, preverjanje znanja

Čas obravnave: 1 učna ura

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI UČITELJA
Postavim ključno vprašanje in razdelim učne liste.	Samostojno rešujejo zastavljene probleme.
Vodim pogovor, preverjam znanje.	Sodelujejo v razpravi in zapišejo skupne ugotovitve.

Delovni list 5

Ključna trditev (napoved cilja dijakom):

Ali so se zakoni v različnih obdobjih razlikovali?

Dejavnosti:**Vir 1****Hamurabijev zakonik**

206 Če svoboden državljani med preprirom udari v obraz drugega in ga poškoduje, mora priseči, da ga ni namerno udaril, in plačati zdravnika.

207-208 Če drugi od udarca umre, mora plačati pol mine srebra, za muškena pa tretjino mine.

(Marolt, J. (1998). Primerjava med Hamurabijevim zakonikom, Pantatevhom/Peteroknjžjem in Zakonikom XII. plošč. Maribor: ČZN, str. 197-388.)

Vir 2**Sveto pismo**

18 Kadar se moža prepirata in eden udari drugega s kamnom ali pestjo, tako da udarjeni ne umre, temveč le pade in obleži,

19 naj bo tisti, ki je udaril, brez kazni, če oni spet vstane in lahko na prostem hodi s palico; le zamudo mu mora povrniti in plačati stroške zdravljenja.

23 Če pa se nesreča pripeti, daj življenje za življenje,

24 oko za oko, zob za zob, roko za roko, nogo za nogo,

25 opeklino za opeklino, rano za rano, modrico za modrico!

(Marolt, J. (1998). Primerjava med Hamurabijevim zakonikom, Pantatevhom/Peteroknjžjem in Zakonikom XII. plošč. Maribor: ČZN, str. 197-388.)

Vir 3**Leges XII tabularum**

16 Če nekdo povzroči drugemu telesno poškodbo ali naredi škodo sužnju ali živali, mora nadoknaditi povzročeno škodo.

17 Če nekdo komu zlomi roko ali nogo, se tudi njemu zlomi roka ali noga (lex talionis).

18 Če nekdo udari svobodnega državljana in mu zlomi kost, mu plača 300 asov, za sužnja 150 asov.

19 Če kdo povzroči drugemu telesno poškodbo, mora plačati 25 asov.

(Marolt, J. (1998). Primerjava med Hamurabijevim zakonikom, Pantatevhom/Peteroknjžjem in Zakonikom XII. plošč. Maribor: ČZN, str. 197-388.)

Preberi in primerjaj med seboj pravne zakonike v virih 1, 2 in 3 in odgovori na vprašanja.

1. V katerem zgodovinskem obdobju so posamezni zakoniki nastali?
2. Kakšna kazen je bila predvidena po Hamurabijevem zakoniku za svobodnega državljana, če je ta udaril drugega svobodnega državljana?
3. Kaj je o telesnih poškodbah, ki so bile povzročene med pretepom in se niso končale s smrtjo, predvidevalo Sveto pismo?
4. Navedi kazni, ki jih je za povzročitelja škode in telesnih poškodb predvideval rimski zakonik, napisan na XII. bronastih ploščah.
5. Kako je urejal kazni Hamurabijev zakonik za hude telesne poškodbe, ki so se končale s smrtjo oškodovanca? Ali lahko iz zakonika ugotoviš družbeno neenakost? Odgovor utemelji s podatki iz virov.
6. Primerjaj med seboj kazni iz Svetega pisma in zakonika XII. bronastih plošč ter ugotovi, v čem sta si podobna pri predpisovanju kazni v primeru poškodb, ki se ne končajo s smrtjo.
7. Ali je zakonik na XII. bronastih ploščah določal enako stroge kazni za različne poškodbe?
8. Kako je na kazen in na višino odškodnine vplival položaj žrtve in kako položaj storilca glede na določila odlomkov iz zakonikov v virih?
9. Kateri od zakonikov v virih 1, 2 in 3 je najbolj natančno opredelil kazni?
10. Ali se tudi v sodobnosti še pojavljajo kazni, navedene v virih? Kaj meniš o takšni kaznovalni politiki v današnjem času?

1.8 Razvoj znanosti

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 6

Izbirna širša tema: Od prvih umetnikov do prvih znanstvenikov

Učni sklop: Helenistično kulturno izročilo

Učni problem: Razvoj znanosti

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- sklepajo o vzrokih za pojav znanosti;
- znanstvene dosežke umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- oblikujejo svoje zaključke, mnenja, stališča, interpretacije.

Operativni procesni cilji (zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- sklepajo o geografskem znanju pri starih Grkih;
- primerjajo različne poglede na geografsko predstavo o svetu pri starih Grkih in v današnji znanosti;
- sklepajo o obsegu »poznane sveta« v 3. stol. pr. Kr.;
- sklepajo o pomembnosti znanstvenih dosežkov Grkov za današnji čas;
- vire umestijo v ustrezen zgodovinski čas.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti širše teme: znanost, mecenstvo, mentorstvo

Medpredmetne povezave: geografija

Didaktični pristopi: *aktivne učne metode* (delo z zgodovinskimi viri, timsko poučevanje z učiteljem geografije)

Potek učnega procesa:

- *faza učnega procesa:* obravnava nove učne snovi, preverjanje znanja

Čas obravnave: 1 učna ura

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Postavim ključno vprašanje in razdelim učne liste.	Samostojno rešujejo zastavljene probleme.
Učitelj geografije razloži razvoj geografske znanosti.	Sodelujejo v diskusiji.
Vodim pogovor, preverjam spretnosti dela z viri. V pogovoru z dijaki povzamemo učno snov.	Sodelujejo v razpravi in zapišejo skupne ugotovitve.

Delovni list 6

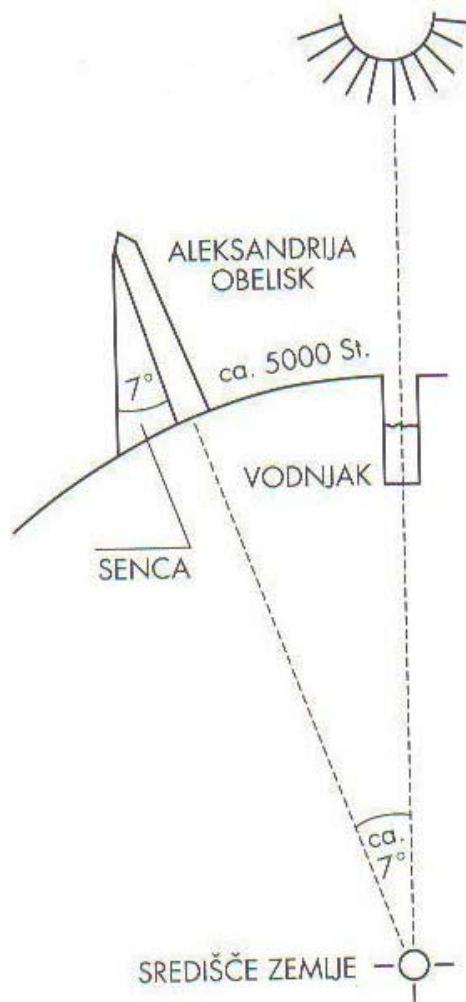
Ključna trditev (napoved cilja dijakom):

Eratosten je izračunal obseg Zemlje.

Dejavnosti:

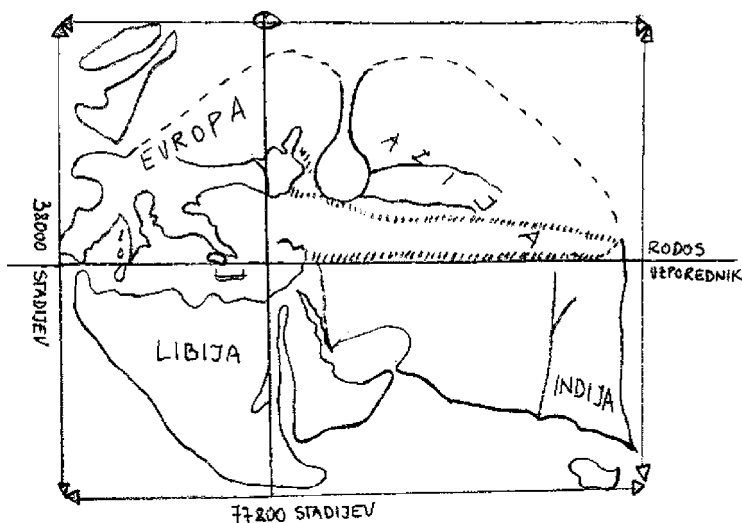
Eratostena (275–194 pr. Kr.) štejejo za začetnika znanstvene geografije. Izračunal je obseg Zemlje in narisal najbolj znan zemljevid sveta.

Vir 1

Slika 1: Eratostenov izračun obsega Zemlje
(Vir: Brodnik, V. idr. (1998). Zgodovina 1.
Učbenik za prvi letnik gimnazije. Ljubljana:
DZS, str. 129.)

Vir 2

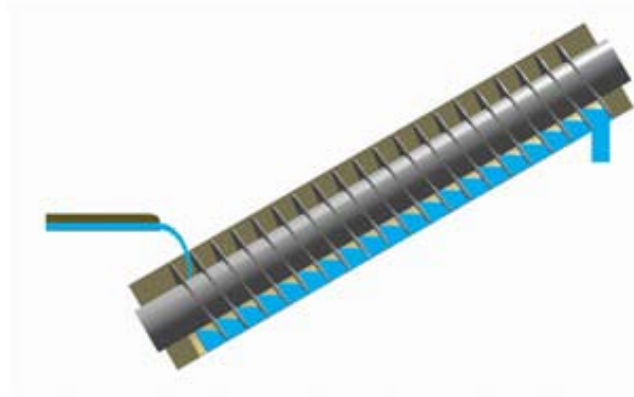
Slika 2:
Eratostenov zemljevid,
3. stol. pr. Kr.
(Zemljevid priredila
Ana Strmšnik, dijakinja
Gimnazije Ravne na
Koroškem.)

Vir 3

Arhimed (287–212 pr. Kr.) je eden največjih antičnih matematikov in fizikov, rojen v Sirakuzah. Izračunal je število π . Pripisujejo mu tudi izum »neskončnega vijaka« za črpanje vode in lučalnih strojev. V kadi je nekega dne vpil »Heureka«, ker je odkril metodo za merjenje čistega zlata. Njegova je tudi teorija vzvoda: »Dajte mi točko, kamor se lahko oprem, in premaknil bom svet.«

(Cunliffe, B. (1982). Rimljani. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 81.)

Vir 4

Slika 3: Arhimedov vijak
(Dostopno na naslovu: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/43/Archimedes.png>
(citirano 18 .2. 2010.))

Vir 5

Aristarh (ok. 320–230 pr. Kr.) je prvi doumel, da se Zemlja vrti okoli svoje osi in kroži okoli Sonca (heliocentrizem).

(Cunliffe, B. (1982). Rimljani. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 80–83.)

Preberi in si oglej vire in odgovori na vprašanja:

1. Preberi vir 3 in razloži, kakšen pomen za znanost je imel in še ima Arhimed.
2. Primerjaj današnje izračune obsega Zemlje z obsegom, ki ga je izračunal Eratosten. Kaj ugotoviš?
3. Kakšna je bila njegova predstava o položaju celin? Pomagaj si z zemljevidom.
4. S pomočjo slike opiši, kako deluje Arhimedov vijak.
5. Kakšen je bil Aristarhov pogled na gibanje Zemlje? Kdaj v zgodovini so si upali njegovo teorijo potrditi? Zakaj je naletela na toliko neodobravanja? Kako so skozi zgodovino počeli z njegovimi zagovorniki?
6. Kakšno je bilo geografsko obzorje in kaj je obsegal »poznani svet« v času Eratostena?

1.9 Razvoj znanosti pri Grkih

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 7

Izbirna širša tema: Od prvih umetnikov do prvih znanstvenikov

Učni sklop: Helenistično kulturno izročilo

Učni problem: Razvoj znanosti pri Grkih

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- sklepajo o vzrokih za pojav znanosti;
- znanstvene dosežke umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- oblikujejo svoje zaključke, mnenja, stališča, interpretacije.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- sklepajo o geografskem znanju pri starih Grkih;
- primerjajo različne poglede na geografsko predstavo o svetu pri starih Grkih in v današnji znanosti;
- sklepajo o pomembnosti znanstvenih dosežkov Grkov za današnji čas;
- vire umestijo v ustrezen zgodovinski čas.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti širše teme: znanost, mecenstvo, mentorstvo

Medpredmetne povezave: geografija

Didaktični pristopi: *aktivne učne metode* (delo z zgodovinskimi viri)

(Samo)refleksija učitelja:

Ali sem izbral dovolj dobre primere, s katerimi bodo razumeli razvoj znanosti?

Potek učnega procesa:

- *faza učnega procesa*: obravnava nove učne snovi, preverjanje znanja

Čas obravnave: 1 učna ura

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Postavim ključno vprašanje in razdelim učne liste.	Samostojno rešujejo zastavljene probleme.
Vodim pogovor, preverjam znanje.	Sodelujejo v razpravi in zapišejo skupne ugotovitve.

Delovni list 7

Ključna trditev (napoved cilja dijakom):

Predstave o podobi sveta so se spreminjale.

Dejavnosti:

Vir 1

Če je moje naziranje pravilno, imajo Ionci napačno predstavo o Egiptu; če pa imajo oni prav, moram reči, da Heleni z Ionci vred ne znajo računati, ko pravijo, da so trije deli sveta, Evropa, Azija in Libija. Prišteti bi jim morali namreč kot četrtega še egiptovsko Delto, če ta ne spada ne k Aziji in ne k Libiji; zakaj po njihovem Nil ne dela meje med Azijo in Libijo, ampak se v vrhu Delte cepi, tako da leži ta (kot posebna enota) v sredi med obema kontinentoma.

No, pustimo Ionce pri njihovem mnenju. Kolikor jaz vidim, je povsod Egipt, koder prebivajo Egipčani, kakor je povsod Kilikija, koder stanujejo Kilikijci, in povsod Asirija, koder živijo Asirci. Tudi bi, da po pravici povem, ne vedel med Azijo in Libijo imenovati nobene druge meje mimo meja Egipta. Ko bi si usvojil mišljenje Grkov, bi moral domnevati, da se ves Egipt od Pragov in mesta Elefantine deli na dvoje in da ima delež na obeh imenih, saj bi spadal en del k Libiji, drugi k Aziji /.../

(Herodot iz Halikarnasa (2006). *Zgodbe*. Ljubljana: Slovenska matica, str. 155-156.)

Vir 2

Slika 1: Hekatejev zemljevid, ok. 500 pr. Kr.
(Zemljevid priredila Ana Strmšnik, dijakinja Gimnazije Ravne na Koroškem.)

Preberi vir 1 in si oglej vir 2, nato pa odgovori na vprašanja:

1. Kakšno vprašanje glede podobe sveta si je postavil Herodot v svojem razmišljanju?
2. Kakšna je bila geografska predstava Grkov o velikosti sveta in kakšna Herodotova? Pomagaj si z zemljevidom.
3. Kako je Herodot utemeljil geografski položaj Egipta?
4. Ali Herodotova razlaga temelji na znanstvenih spoznanjih?
5. Kako utemeljuješ takšno poznavanje sveta?
6. Kako ta problem razlaga današnja znanost?
7. Kateri celini prikazuje Hekatejev zemljevid?

1.10 Razvoj umetnosti pri Grkih in Rimljanih

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 8

Izbirna širša tema: Od prvih umetnikov do prvih znanstvenikov

Učni sklop: Grško kulturno izročilo

Učni problem: Razvoj umetnosti pri Grkih in Rimljanih

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- sklepajo o vzrokih za pojav umetnosti;
- umetnostne dosežke umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- oblikujejo svoje zaključke, mnenja, stališča, interpretacije.

Operativni procesni cilji (zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- primerjajo način gradnje svetišč pri Grkih in Rimljanih;
- opišejo grške sloge;
- umetniške stvaritve umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti širše teme: umetnost

Medpredmetne povezave: likovna umetnost, umetnostna zgodovina

Didaktični pristopi: *aktivne učne metode* (delo z zgodovinskimi viri)

(Samo)refleksija učitelja:

Ali bodo znali dovolj ceniti arhitekturne dosežke?

Potek učnega procesa:

- *faza učnega procesa*: obravnava nove učne snovi, preverjanje znanja

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Postavim ključno vprašanje in razdelim učne liste.	Samostojno rešujejo zastavljene probleme.
Vodim pogovor, preverjam spretnosti dela z viri in odgovore ter sporočam povratne informacije o znanju na temelju opisnih kriterijev.	Sodelujejo v razpravi in zapišejo skupne ugotovitve.

Delovni list 8

Ključna trditev (napoved cilja dijakom):

Arhitektura je odsev časa.

Dejavnosti:

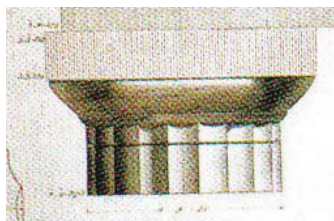
Vir 1

»Oblikovanost svetišč,« je pisal rimski arhitekt Vitruvij, »sloni na simetriji. Nobeno svetišče namreč brez simetrije ne more biti pravilno oblikovano.« Ta jedrnata ocena bistva svetišča je veljala tako za Grčijo kot za Rim. Toda do 1. stol. pr. Kr., ko je pisal Vitruvij, je rimska svetiščna arhitektura razvila lastne zakonitosti. Namesto v nivoju terena, kot je ustrezalo grškemu stilu, je bilo rimsko svetišče postavljeno visoko na mogočni oder, kamor so spredaj vodile stopnice; namesto stebrišča, ki bi obdajalo celotno svetišče in s tem razbijalo togost zidov, je bila poudarjena čelna stran velikokrat okrepljena z globokim preddverjem. V tem ko se je grško svetišče vedno skladno spajalo s celotnim okoljem, je rimsko svetišče svoje okolje obvladovalo, kot je primer sicer grško-etrusčansko, toda po rimskih potrebah zgrajeno svetišče na Kapitolu stoletja gospodovalo nad Rimom. Kot vsak bog tako je tudi vsako svetišče imelo posebne lastnosti:

Minervi, Marsu in Herkulu je treba postavljati dorska svetišča, kajti primerno je, da se tem božanstvom zaradi njihovega možatega značaja grade svetišča brez okrasja. Za Venero, Floro, Prozerpino in studenčne Nimfe bodo imela svetišča, grajena v korintskem slogu, primerne lastnosti, ker so za ta božanstva nežnega značaja pač pravilen in primeren izraz s svojimi cvetovi, listi in zavoji. Če se postavljajo za Junono, Diano, Bakha in ostale bogove te vrste svetišča v jonskem slogu, se pri tem izkaže njihov sredinski položaj, ker je tem svetiščem lastna ureditev daleč od rezkosti dorskega kot tudi od lepčnosti korintskega sloga.

(Cunliffe, B. (1982). *Rimljani*. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 116–118.)

Vir 2

Dorski slog.
(iz Partenona v Atenah)

Jonski slog.
(iz Erehtejona na atenski Akropoli)

Korintski slog.
(iz Hadrijanovega svetišča v Atenah)

(Vir: Brodnik, V. idr. (1998). *Zgodovina 1. Učbenik za prvi letnik gimnazije*. Ljubljana: DZS, str. 115.)

Preberi vir 1 in si oglej slikovno gradivo v viru 2.

1. Kako je rimski arhitekt Vitruvij opisal nastajanje grških in rimskih svetišč?
2. V čem se je pričela spreminjati arhitektura grških in rimskih svetišč v 1. stol. pr. Kr.?
3. Katerim bogovom so gradili svetišča v dorskem slogu? Pojasni zakaj.
4. Kakšen slog gradnje stebrov je bil primeren za božanstva, ki so imela »nežnejši značaj«?
5. Kakšen je jonski slog? Katerim božanstvom so gradili takšne stebre v svetiščih?

1.11 Opisni kriteriji za preverjanje in ocenjevanje znanja

1. Področja vrednotenja (preverjanja in ocenjevanja znanja) iz učnega načrta	• znanje in razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov, idej, problemov in odnosov; • uporaba zgodovinske terminologije za prikaz razumevanja zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov, idej, problemov in odnosov; • sklepanje o zgodovinskih vzrokih, povodih in posledicah, utemeljujejo njihov pomen za zgodovino.
2. Opisni kriteriji po področjih vrednotenja dosežkov/rezultatov (evidenc); holistični	Znanje in razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov, idej, problemov in odnosov Odlično Pozna dejstva, pojme, dogodke in pojave, na temelju virov sklepa o vzrokih in posledicah in jih samostojno razlaga in utemeljuje, ločuje dejstva in mnenja in oblikuje samostojne sklepe. Pomen dogodkov in pojavov samostojno presoja in utemeljuje po svojih besedah. Povsem obvlada zgodovinsko terminologijo in jo vedno uporablja v ustreznem zgodovinskem kontekstu. Prav dobro Pozna dejstva, pojme, dogodke in pojave, na temelju virov sklepa o vzrokih in posledicah ter jih samostojno razlaga in utemeljuje, ločuje dejstva in mnenja, pri čemer ni povsem zanesljiv, in oblikuje samostojne sklepe. Pomen dogodkov in pojavov presoja in utemeljuje, a ima pri tem včasih nekoliko težav. Ustrezno obvlada zgodovinsko terminologijo in jo večinoma uporablja v ustreznem zgodovinskem kontekstu. Dobro Pozna dejstva, pojme, dogodke in pojave, na temelju virov sklepa o vzrokih in posledicah in jih samostojno razlaga in utemeljuje, pri čemer ni povsem zanesljiv, dejstva in mnenja ločuje s pomočjo učitelja in oblikuje sklepe, ki niso povsem logični in prepričljivi. Pomen dogodkov in pojavov skuša presojati in utemeljevati. Deloma obvlada zgodovinsko terminologijo in jo deloma uporablja v ustreznem zgodovinskem kontekstu. Zadostno Dejstva, pojme, dogodke in pojave pozna le po razlagi, vzroke in posledice pozna po razlagi, iz virov pa le, če so povsem razvidni - jih le prepíše, dejstva in mnenja ločuje le, če so povsem razvidna, pri oblikovanju sklepov ni prepričljiv, zahaja pa tudi v protislovja. Pozna temeljne izraze zgodovinske terminologije, a jih včasih napačno uporabi.

(Povzeto po Brodnik, V.: *Primeri opisnih kriterijev za preverjanje in ocenjevanje znanja in izdelkov pri zgodovini. Interno gradivo. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.*)

1.12 Sklep

Pri načrtovanju sem si zadal za cilj, da dijakom snov predstavim tako, da jo bodo začeli razumeti kot nekaj uporabnega in koristnega za nadaljnje življenje, zato sem pripravil primere delovnih listov za posamezne učne probleme in učne sklope znotraj izbrane širše teme. Prek refleksij sem spremljal načrtovanje in izvajanje pouka oziroma uresničevanje zadanih učnih ciljev.

Pri tem sem dijake poskušal navajati na kritično mišljenje in njihovo samostojno interpretacijo zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov. Navajal sem jih tudi na razumevanje kontinuitete procesov na znanstvenem kulturnem in pravnem področju.

Zastavljene učne cilje sem večinoma z novimi didaktičnimi pristopi in učnimi metodami dela uresničil. Ure so postale bolj »zabavne«, dijaki so pokazali večje zanimanje za obravnavano učno snov. Seveda nisem pričakoval, da bom takoj dosegel vse zastavljene cilje pri vseh dijakih. Razlike se pojavijo že pri različnih oddelkih istega letnika. Za uresničitev učnih ciljev, ki so zapisani v učnem načrtu, je namreč veliko odvisno tudi od same motiviranosti dijakov. Uporabljati moramo takšne zgodovinske vire in učne metode dela, ki resnično omogočajo samostojno sklepanje in izražanje.

Pri posodobljenih učnih načrtih je potrebno predvsem skrbno načrtovanje dela učitelja, ki mora biti fleksibilen in dovolj širok za nove didaktične pristope dela in pričakovanja novih generacij, ki imajo veliko znanja in informacij, zato se od učitelja pričakuje predvsem usmerjevalna mentorska vloga.

Pri delu mi bo vodilo vključevanje različnih zgodovinskih virov, novih aktivnih učnih metod in učnih oblik dela, več časa bo treba nameniti timskega poučevanju. Za takšno delo pa se je treba ves čas izobraževati in izmenjevati mnenja z drugimi učitelji.

Vse pomanjkljivosti, ki jih bom odkril pri delu pri vsaj dvakratnem preizkusu izvedbe učne ure, bom poskušal odpraviti.

2 Zgodovina vsakdanjega življenja

Sonja Bizjak, Gimnazija Piran

2.1 Uvod

Novi, tematsko zasnovan učni načrt za zgodovino v programu gimnazija, modul 280 ur, zajema ključne zgodovinske dogodke tako iz političnega kot tudi iz kulturnega, gospodarskega vidika. Razdeljen je na dvanajst širših obveznih tem in šestnajst širših izbirnih tem. Širše obvezne in izbirne teme so smiselno razdeljene na manjše enote, ki jih odlikujejo preglednost, pestrost in jasnost. Novost učnega načrta je izbirnost tem, v vsakem letniku izberemo eno ali dve temi. Izbirnost gotovo vpliva na večji interes dijakov pri obravnavi teme, kar je povezano tudi s trajnostjo in kakovostnejšim znanjem. Tematska obravnava omogoča večjo prepletenost znanja, širši pogled na določeno vsebino/snov.

Prednost gimnazijskega učnega načrta vidim tudi v jasno zapisanih splošnih ciljih, razdeljenih na cilje, ki se nanašajo na znanje in razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov, cilje, ki se nanašajo na razvijanje spretnosti in veščin, in cilje, ki se nanašajo na razvijanje odnosov, ravnanja, naravnosti, stališč. Tako oblikovani cilji omogočajo vseživljenjsko znanje, uporabno pri nadaljnjem šolanju in življenju. Prednost učnega načrta je, da učitelj sam izbira zaporedje obravnavanih tem. Velika prednost je tudi učinkljivo in procesno-razvojno načrtovanje pouka. Tako načrtovanje pouka zahteva veliko več časa kot tradicionalna metoda, omogoča pa trajnejše in vseživljenjsko znanje.

Dejavnosti sem zasnovala tako, da sem z njimi uresničevala cilje, ki se nanašajo na znanje in razumevanje zgodovinskih dogodkov in pojavov (npr. pojasnjujejo dogodke iz svetovne in slovenske zgodovine, razložijo vpliv svetovnih dogajanj na slovensko, primerjajo načine življenja, raziščejo, naučijo se razlikovati med vzroki in posledicami ...), cilje, ki se nanašajo na razvijanje spretnosti in veščin (sposobnost časovnih in prostorskih predstav, oblikovanja zaključkov, mnenj, analize, sinteze, sposobnost pisne in ustne komunikacije ...), in cilje, ki se nanašajo na razvijanje odnosov, ravnanja, naravnosti in stališč (razvijajo zanimanje za preteklost, narodno identiteto, sposobnost razumevanja in spoštovanja enakopravnosti med spoloma, pozitiven odnos do raznolikosti ...).

V želji, da pripravim za dijake zanimive dejavnosti, pri pouku uporabljam filme, glasbo in literarna dela. Dijaki so nad vključevanjem omenjenega navdušeni, zlasti nad filmom in glasbo. Pri pouku poskušam preseči dejavnosti, ki zahtevajo le usvajanje vsebin. Dejavnosti oblikujem tako, da zajemajo vse taksonomske stopnje od preprostega poznavanja in razumevanja do argumentiranja, primerjanja, analiziranja, sklepanja in oblikovanja lastnega mnenja. Tako posodobljen pouk naredi zgodovino vseživljenjsko, kar vsi trije sklopi ciljev tudi omogočajo.

2.2 Podrobni tematski načrt

1. Naslov izbirne širše teme	Zgodovina vsakdanjega življenja
2. Učni sklop <i>(zasnovani so na temelju vsebin iz učnega načrta, ki se jih lahko združi v en sklop, ali razgradi v več sklopov; učni sklop je načrtovan za eno ali več učnih ur)</i>	1./2. Grška oikos in rimska familija (vloga in položaj moškega in ženske, koncept ženske podrejenosti) 3. Ženske na prestolu 4. Koliko so bile spoštovane pravice posameznika 5. Vzgoja in izobraževanje deklic in dečkov 6./7. Naselbine: vasi, mesta; bivališča 8./9. Osebna higiena, preskrba z vodo 10. Prehrana 11. Oblačila 12. Promet in ceste, popotniki 13. Skrb za javni red, mir in varnost 14. Zdravstvo in porodništvo 15. Preverjanje in ocenjevanje znanja
3. Ključni koncepti iz učnega načrta in splošni zgodovinski koncepti	Ključni koncepti širše teme: matriarhat, patriarhat, matrilinearno in patrilinearno pravo, ženska enakopravnost, dedno pravo, suženjstvo. Splošni zgodovinski koncepti: • koncepti za globlje razumevanje: vzroki in posledice, dejstva in mnenja, spremembe in kontinuiteta, podobnosti in razlike; • koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede: kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija, multiperspektivizem.
4. Ključne kompetence iz učnega načrta	sporazumevanje v maternem jeziku, digitalna pismenost, učenje učenja, kulturna zavest in izražanje, socialne in državljanske kompetence, sporazumevanje v tujem jeziku, kulturna zavest in izražanje
5. Operativni cilji širše teme oz. pričakovani dosežki/rezultati: I. sklop (vsebinski): <i>operativni cilji oz. pričakovani dosežki/rezultati, ki se našajajo na znane in razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov</i>	Dijaki/-nje: • opišejo položaj in vlogo žensk in moških v različnih obdobjih pri izbranih civilizacijah starega sveta, • primerjajo podobnosti in razlike v življenju grške oikos in rimske družine/familije, upoštevajoč različne poklice in družbene sloje ter razrede, • primerjajo podobnosti in razlike v vzgoji in izobraževanju deklic in dečkov pri izbranih civilizacijah starega veka, • sklepajo o pojmovanju izraza človekove pravice v starem veku ter raziščejo, v kolikšni meri so bile v tem času spoštovane človekove pravice, • z različnih perspektiv preiščejo značilnosti iz zgodovine vsakdanjega življenja,

II. sklop (proceduralni): operativni cilji oz. pričakovani dosežki/ rezultati, ki se nanašajo na razvijanje spretnosti in veščin	• primere iz vsakdanjega življenja prvih visokih civilizacij, Grkov in Rimljanov umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor, • razvijejo spretnost zbiranja in izbiranja, analize in sinteze, kritične presoje vrednosti in uporabnosti informacij iz izbranih pisnih, slikovnih in drugih zgodovinskih virov, ki se nanašajo na zgodovino vsakdanjega življenja v starem veku, • oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, interpretacije o ključnih značilnostih vsakdanjega življenja v starem veku, • razvijejo sposobnosti ustne, pisne in slikovne komunikacije s pisanjem govorov, člankov, šolskega glasila, • razvijejo socialne spretnosti pri različnih oblikah dvojiškega dela in skupinskega sodelovalnega učenja,
III. sklop (odnosni oz. vzgojni): operativni cilji oz. pričakovani dosežki/ rezultati, ki se nanašajo na razvijanje odnosov, ravnanja, naravnosti, stališč	• razvijejo odgovoren in pozitiven odnos do ohranjanja kulturne dediščine kultur starega veka, • oblikujejo mnenje o spoštovanju človekovih pravic v starem veku.
6. Kroskurikularne teme	• <i>knjižnično informacijsko znanje za srednjo šolo:</i> Dijaki uporabljajo knjižnice in namenu ustrezen vir za tekoče informiranje o publikacijah; ločijo in izberejo primerne informacijske vire za opredeljeno potrebo; znajo uporabiti informacijski vir glede na hitrost, natančnost, nazornost posredovanja informacije in glede na svojo potrebo in njim najustrenejši način sprejemanja sporočil; uporabljajo tehnologijo za pridobivanje in uporabo informacij za opredeljeno potrebo; uporabljajo knjižnico, njene storitve in opremo za lastno ustvarjanje. • <i>informatika</i>
7. Medpredmetno povezovanje	• <i>sociologija:</i> Družina • <i>umetnostna zgodovina:</i> Umetnost starega veka – antična umetnost • <i>slovenščina:</i> Odlomki iz Satirikona
8. Didaktični pristopi	• <i>učnocijni in procesno-razvojni pristop</i> (načrtovanje dejavnosti za dijake v povezavi s cilji in pričakovanimi rezultati) • <i>kompetenčni pristop</i> • <i>kurikularne povezave</i> • <i>aktivne učne oblike pouka</i> (delo v parih, individualno delo) • <i>aktivne učne metode pouka</i> (razprava, delo z zgodovinskimi viri) • <i>uporaba novih tehnologij</i> (spletne strani)

9. Preverjanje znanja	ustno in pisno preverjanje znanja (testi, avtentične naloge)
10. Ocenjevanje znanja	pisno ocenjevanje (testi in priprava članka, šolskega glasila, govora, menija)
11. Področja vrednotenja (preverjanje in ocenjevanje znanja) iz učnega načrta	Znanje in razumevanje: • analiza, sinteza, interpretacija, utemeljitev in vrednotenje zg. virov • izdelovanje, pisanje in predstavljanje projektov in izdelkov
12. Opisni kriteriji po področjih vrednotenja dosežkov/rezultatov (evidenc)	Holistični opisni kriteriji za preverjanje in ocenjevanje znanja za širšo temo Zgodovina vsakdanjega življenja.
13. Literatura	1 <i>Brodnik, V. (idr.) (2009). Zgodovina 1. Ljubljana: DZS.</i> 2 <i>Carcopino, J. (2001). Rim na vzponu cesarstva. Ljubljana: Modrijan.</i> 3 <i>Cunliffe, B. (1982). Rimljani. Ljubljana: Cankarjeva založba.</i> 4 <i>Harris, R. (2004). Pompeji. Tržič: Učila.</i> 5 <i>Kerrigan, M. (1989). Stari Rim in rimsko cesarstvo. Ljubljana: Cankarjeva založba.</i> 6 <i>Kocuvan, E. (1994). Rimljan sem. Ljubljana: DZS.</i> 7 <i>Krisp, Gaj Salustij (1968). Vojna in prevrat. Ljubljana: Mladinska knjiga.</i> 8 <i>Miguel, P. (1989). Kako so živeli v rimskih časih. Ljubljana: Mladinska knjiga.</i> 9 <i>Poslednji dan Pompejev (2003). Film. Režiser Peter Nicholson. London: BBC.</i>
14. Refleksija učitelja	• Kaj mi je posebej uspelo pri obravnavi izbirne širše teme Zgodovina vsakdanjega življenja? • Kaj mi ni uspelo oziroma kaj moram izboljšati? • Zaradi uporabe besedil in slikovnega gradiva dijaki bolje/laže razumejo snov. • Ali zaradi dela z zgodovinskimi viri kakovostneje uresničujem učne cilje?
15. Refleksija učencev	• Ali zaradi dela z zgodovinskimi viri snov bolje razumem? Argumentiraj. • Kaj mi je pri delu z viri posebej všeč? Kaj bi spremenil za doseganje boljših rezultatov?

2.3 Družina: rimska familija

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 1

Izbirna širša tema: Zgodovina vsakdanjega življenja

Učni sklop: Družina: rimska familija

Učni problem: Vloga in položaj članov (oče, žena, otroci) rimske familije

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- primerjajo podobnosti in razlike v življenju grške oikos in rimske familije, upoštevajoč različne poklice in družbene sloje ter razrede;
- sklepajo o pojmovanju izraza človekove pravice v starem veku ter raziščejo, koliko so bile v tem času spoštovane človekove pravice; primere iz vsakdanjega življenja umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, interpretacije;
- razvijajo sposobnost različnih oblik komunikacije;
- spoznajo odnos do spoštovanja človekovih pravic v starem veku.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Na temelju zgodovinskih virov in sheme dijaki/-nje:

- ob analiziranju latinskega reka ugotovijo namen sklepanja zakonske zveze pri Rimljanih;
- s pomočjo shematičnega prikaza rimske družine/familije poimenujejo člane družine, utemeljijo vodilno vlogo očeta znotraj družine in njegove pravice;
- analizirajo besedila in primerjajo vlogo in položaj moškega in ženske v rimski družini;
- ugotovijo različen položaj ženske glede na družbeni sloj;
- sklepajo na podrejeno vlogo ženske v rimski družini;
- ugotovijo in argumentirajo spreminjajočo vlogo ženske v rimski družbi;

- ob primerjavi značilnosti rimske družine ugotovijo podobnosti in razlike s sodobno družino;
- ob primerjavi značilnosti ugotovijo podobnosti in razlike med rimsko in sodobno poroko;
- razvijejo spretnost zbiranja in izbiranja pomembnih informacij ter kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- na temelju spoznanj preizkusijo svoje slikarske sposobnosti in narišejo rimsko nevesto;
- napišejo govor, v katerem rimski senator zahteva enakopravnost za vse rimske državljane.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, digitalna pismenost, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje.

Ključni koncepti širše teme: ženska enakopravnost, patrilinearno pravo, dedno pravo.

Splošni zgodovinski koncepti:

- **koncepti za globlje razumevanje:** vzročno-posledično mišljenje, podobnosti in razlike, spremembe in kontinuiteta;
- **koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede:** kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija.

Medpredmetne povezave: *sociologija*: družbene različnosti in neenakosti

Didaktični pristopi:

- *učnocijni in procesno-razvojni pristop* (načrtovanje dejavnosti za dijakke v povezavi s cilji in pričakovanimi rezultati)
- *kompetenčni pristop*
- *aktivne učne oblike* (individualno delo)
- *aktivne učne metode* (delo z zgodovinskimi viri, razprava)

Potek učnega procesa: uvajanje, obravnava nove učne snovi in preverjanje znanja

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Prebere latinski rek (na učnem listu), vodi razpravo. Napove učne cilje, dejavnosti, razloži navodila za delo in določi časovni okvir.	Razmišljajo in argumentirajo svoje mnenje o pomenu zakona pri Rimljanih. Argumentirajo svoje mnenje o zakonu.
Razdeli delovne liste, po etapah vodi individualno delo dijakov, razlaga, pojasnjuje, spodbuja in preverja.	Na delovnem listu analizirajo zgodovinske vire in odgovarjajo na zastavljena vprašanja.
Vodi debato o vlogi, položaju posameznih članov rimske družine.	Skupaj z učiteljem se pogovorijo o svojih ugotovitvah. Ugotovitve zapišejo v zvezek. V obliki govora senatorja dijaki zapišejo zahtevo o enakopravnosti vseh družbenih slojev.

Pričakovani dosežki ali rezultati vključujejo vsebinska znanja, ki vključujejo znanje in razumevanje značilnosti rimske družine/familije, vloge in položaj moškega in ženske znotraj nje in spoštovanje človekovih pravic pri Rimljanih.

Proceduralna znanja vključujejo spretnosti zbiranja, izbiranja, analize, sinteze, kritične presoje uporabne vrednosti informacij iz zgodovinskih virov, sposobnost oblikovanja lastnega mnenja, spretnost argumentiranja in spretnost različnih oblik komunikacije pri pisanju govora rimskega senatorja.

Odnosno znanje vključuje razvijanje odgovornega in pozitivnega odnosa do ohranjanja kulturne dediščine kultur starega veka prek ohranjanja vedenja o pomenu običajev, navad.

Naloge na delovnem listu od dijaka zahtevajo različne miselne procese (po Marzanovi taksonomiji), kot so primerjanje (vloge moškega in ženske), sklepanje (o podrejeni vlogi ženske), argumentiranje (položaj otrok), preiskovanje (iskanje podatkov o Pliniju Starejšem).

Tako zasnovan pouk omogoča razvijanje ključnih kompetenc: sporazumevanje v maternem jeziku (dijaki jo razvijajo z ustrezno rabo zgodovinske terminologije, različnimi oblikami ustne komunikacije/utemeljevanje, debata in pisne komunikacije/pisanje odgovorov na učnem listu, pisanje govora rimskega senatorja), digitalna pismenost (iskanje, zbiranje in izbiranje informacij na medmrežju), učenje učenja (razvijanje veščin in spretnosti z uporabo različnih zgodovinskih virov in samorefleksijo), socialne in državljanske kompetence (z razvijanjem in spodbujanjem pozitivnega odnosa do demokracije, do spoštovanja človekovih pravic z vidika položaja moških in žensk v rimski družbi, enakosti in do odgovornega in kritičnega državljanstva), kulturno zavest in izražanje (s spodbujanjem pozitivnega odnosa do pomena ohranjanja in varovanja običajev in navad).

Delovni list 1

Ključno vprašanje (napoved cilja dijakom):

Kakšno je bilo življenje članov rimske družine/familije?

Dejavnosti:

Na delovnem listu so predstavljeni zgodovinski viri (shema rimske družine, besedila), ki na nazoren način prikazujejo vlogo in položaj posameznih članov družine. Novo učno snov dijaki usvojijo v dveh šolskih urah.

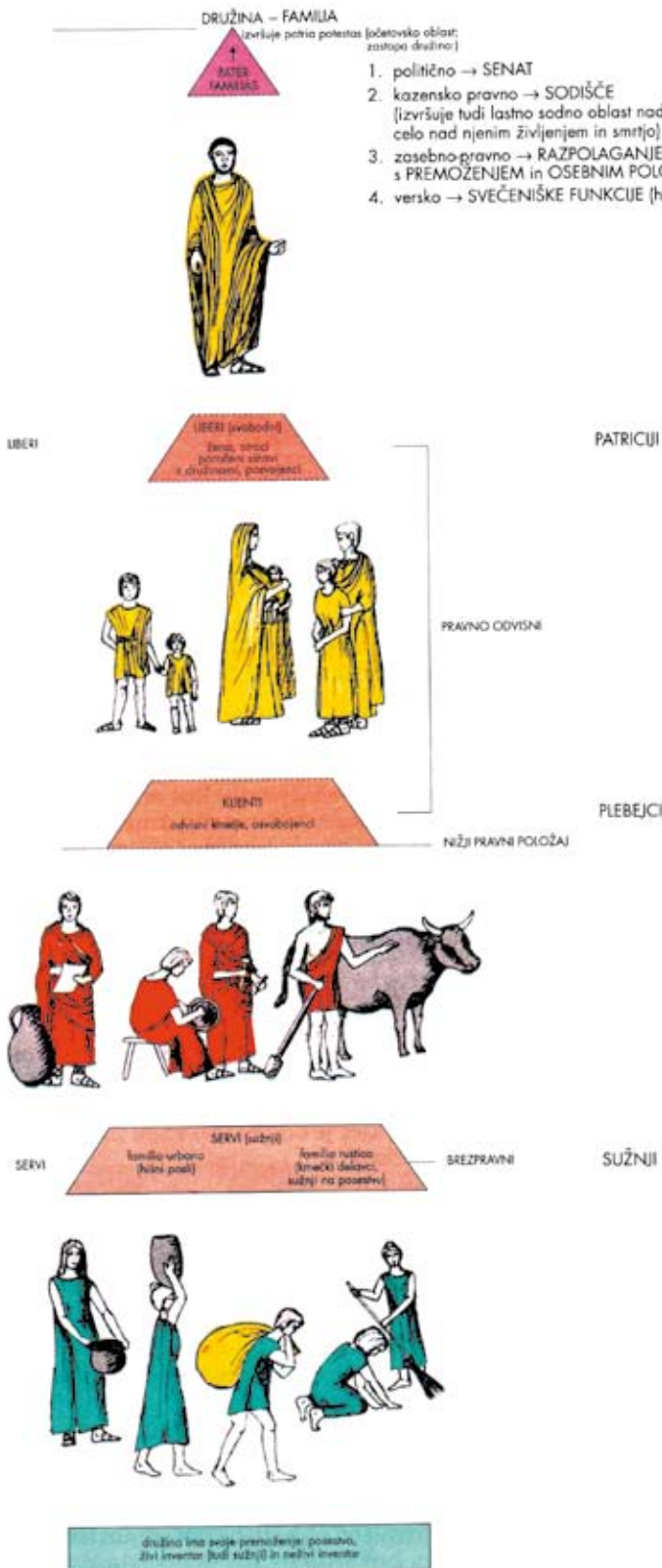
Za uvodno motivacijo učitelj prebere latinski rek, dijaki ga komentirajo, zavzamejo stališče. Dijaki analizirajo zgodovinske vire in odgovorijo na zastavljena vprašanja. Ko rešijo zastavljene naloge, sledi poročanje naključno izbranih dijakov. Med poročanjem dijaki ob učiteljevi pomoči usklajujejo ugotovitve in jih zapišejo v zvezek. Sledi pisanje govora z zahtevo po enakopravnosti vseh družbenih slojev.

**»CONIUGIUM SINE PROLE EST
QUASI DIES SINE SOLE.«**

Zakon brez otrok je kot dan brez sonca.

1. Utemelji pomen oziroma namen zakona (pomagaj si z latinskim rekom v uvodu). Kaj o tem meniš ti?
2. Oglej si shematični prikaz rimske familije/družine, vir 1, in navedi člane rimske družine. Sklepaj o položaju očeta družine in enakopravnosti ostalih članov rimske familije/družine.

Vir 1

Slika 1: Shematični prikaz rimskega rodu v starejšem obdobju rimske zgodovine (Vir: Brodnik, V. (idr.) (1998). Zgodovina 1. Ljubljana: DZS, stran 140.)

Najdi in zapiši razlike in podobnosti med rimsko družino in družino 21. stoletja.

RIMSKA FAMILIJA (ČLANI - VLOGA IN POLOŽAJ)
SODOBNA DRUŽINA (ČLANI - VLOGA IN POLOŽAJ)

3. Preberi vire 2, 3 in 4 ter ugotovi, kako sta opisana položaj in vloga očeta ter žene v družini.
Ugotovi, ali se je položaj ženske razlikoval glede na družbeni status. Ugotovitve ilustriraj z dokazi iz virov.

Vir 2

Stereotipna rimska družina je bila tiranija v malem; pater familias (oče družine) je imel popolno oblast nad življenjem in smrtjo svojih otrok. Njegova žena je ostajala doma, da bi predla, tkala in služila svojemu soprogu. Stvarnost je bila seveda marsikdaj precej drugačna. Ker je bil njen mož tako pogosto zdoma na vojnih pohodih, je bila rimska ženska iz zgornjega razreda gospodarica v svojem domačem kraljestvu /.../.

(Kerrigan, M. (2002). Stari Rim in rimsko cesarstvo. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 64.)

Vir 3

Moški je popoln gospodar v hiši. V prvih časih republike je imel družinski poglavar celo oblast nad življenjem svojih otrok. Lahko si je privoščil, da jih ni priznal ali da jih je prodal za sužnje. Sčasoma je zakon zavaroval otroke in tudi ženo pred pretirano vsemogočnostjo očeta /.../.

(Miguel, P. (1989). Kako so živeli »v rimskih časih«. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 30.)

Vir 4

Vzel je svetilko, jo nesel k polici pri vzhodju postelje in postavil med figurice, ki so predstavljale duhove njegovih prednikov. Pokleknil je in segel po pradedovi podobici. Bi lahko bil ta starec eden izmed prvih inženirjev na avgustovem vodovodu? /.../ figurico je postavil na njeno mesto, vzel drugo in s palcem nežno pogladil njeno gladko glavo /.../. Opazoval je kos gline v svoji dlani. /.../ nekaj časa je strmел v figurico, nato pa jo poljubil in previdno vrnil med druge /.../.

(Harris, R. (2004). Pompeji. Tržič: Učila, str. 63-64.)

4. Pravice očeta družine so bile zapisane v najstarejšem rimskem zakoniku. Preberi vir 5 in iz njega razberi ime omenjenega zakonika.

Vir 5

Kar se tiče otrok, družinski poglavar (pater familias) nima več pravice na življenje in smrt, ki jo je imel po zakoniku dvanajstih plošč in po svetih kraljevih zakonih.

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 87.)

Ob pomoči vira 5 argumentiraj trditev: Položaj otrok v rimski državi ostane nespremenjen ves čas njenega obstoja.

Poimenuj zakonike prvih visokih civilizacij.

5. Ob koncu republike je bila materi priznana neizpodbitna pravica, da ji morajo otroci izkazovati enako spoštovanje kakor očetu. V istem obdobju se postopoma brišeta temeljni potezi očetovske oblasti; očetova absolutna oblast nad otroki in moževa absolutna oblast nad ženo. Utemelji, kako se v besedilih vir 6, ki pripoveduje o plemkinji Semproniji, in vir 7 kaže večja »svoboda« rimskih žena.

Vir 6

Že večkrat je z naravno moško drznostjo zagrešila mnogo zločinov. Ta ženska je bila plemenitega rodu in lepa, imela je moža in otroke in je tudi sicer živela v urejenih razmerah. Zelo dobro je poznala grško in rimsko književnost, pela ob spremljavi citer in plesala tako graciozno, kakor to pritiče vzgojenim gospem, spoznala pa se je tudi na vse druge spretnosti, ki lajšajo človekovo življenje. Toda od nekdaj ji je bilo vse drugo bolj pri srcu ko damska čast in sramežljivost. Ni se dalo ugotoviti, ali manj ceni denar ali dobro ime. Njena poltenost je bila tolikšna, da je večkrat šla sama k moškim, kot so ti prišli k njej. Že večkrat je prelomila dano besedo in s prisego zanikala dolgove, razen tega pa je vedela za neki umor. Zaradi razsipnega življenja in pomanjkanja, ki mu je sledilo, se je znašla na dnu. Toda bila je duhovita ženska. Znala je kovati verze, duhovičiti, govoriti modro in nežno pa tudi kvantati. Skratka, obdarovana je bila z dokajšnjo bistroumnostjo in smislom za humor. /.../

(Krisp, Gaj Salustij (1968). *Vojna in prevrat*. Prevedel Jože Šmit. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 87.)

Vir 7

V Hadrijanovem času poročene ženske ne potrebujejo več skrbnika, če hočejo napisati oporoko; očetje ne silijo hčera, da bi se možile proti svoji volji, prav tako pa niti ne pomislijo, da bi poskušale brez utemeljenih razlogov preprečiti poroko, za katero so se odločile, saj, kakor izjavlja veliki državni pravnik Salvij Julijan, poroke ne sklepa prisila, temveč soglasje zakoncev, za sklep poroke pa je neizogibna svobodna privolitev neveste: *nuptiae consensu contrahentium fiunt; nuptiis filiam familias consentire oportet*.

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 94.)

6. Zaroka in poroka

Nekdaj je obstajalo troje ločenih oblik rimske poroke. Pred poroko je bila na vrsti zaroka. V Rimu so jo slavili tako pogosto, da jih Plinij Mlajši šteje med tisoč drobnarij, ki so po nepotrebnem obremenjevale dneve njegovih sodobnikov.

Na spletni strani http://www.livius.org/pi-pm/pliny/pliny_y.htm najdi podatke o Pliniju Mlajšem. V kakšni sorodstveni povezavi je bil s Plinijem Starejšim.

Preberi vir 8 in ugotovi, kdo je bil navzoč na zaroki. Kakšno vlogo je imel oče?

7. Rimska poroka je bila pomemben družabni dogodek. Preberi vir 8 in vir 9 in kot zgodovinar raziskovalec ugotovi podobnosti in razlike med rimsko in sodobno poroko.

PODOBNOSTI

RIMSKA POROKA	SODOBNA POROKA

RAZLIKE

RIMSKA POROKA	SODOBNA POROKA

Vir 8

Šlo je za to, da sta se zaročenca drug drugemu zaobljubila ob pristanku očetov in vpričo določenega števila sorodnikov in prijateljev, izmed katerih so nekateri nastopali kot prič, drugi pa so se zadovoljili z veseljačenjem na gostiji, na katero so bili povabljeni in ki je sklenila zaročno slovesnost. Zaroka je bila opravljena, ko je zaročenec zaročenki izročil bolj ali manj draga darila in simbolični prstan.

(Carcopino, J. (2001.) Rim na vzponu cesarstva. Ljubljana: Modrijan, str 90.)

Vir 9

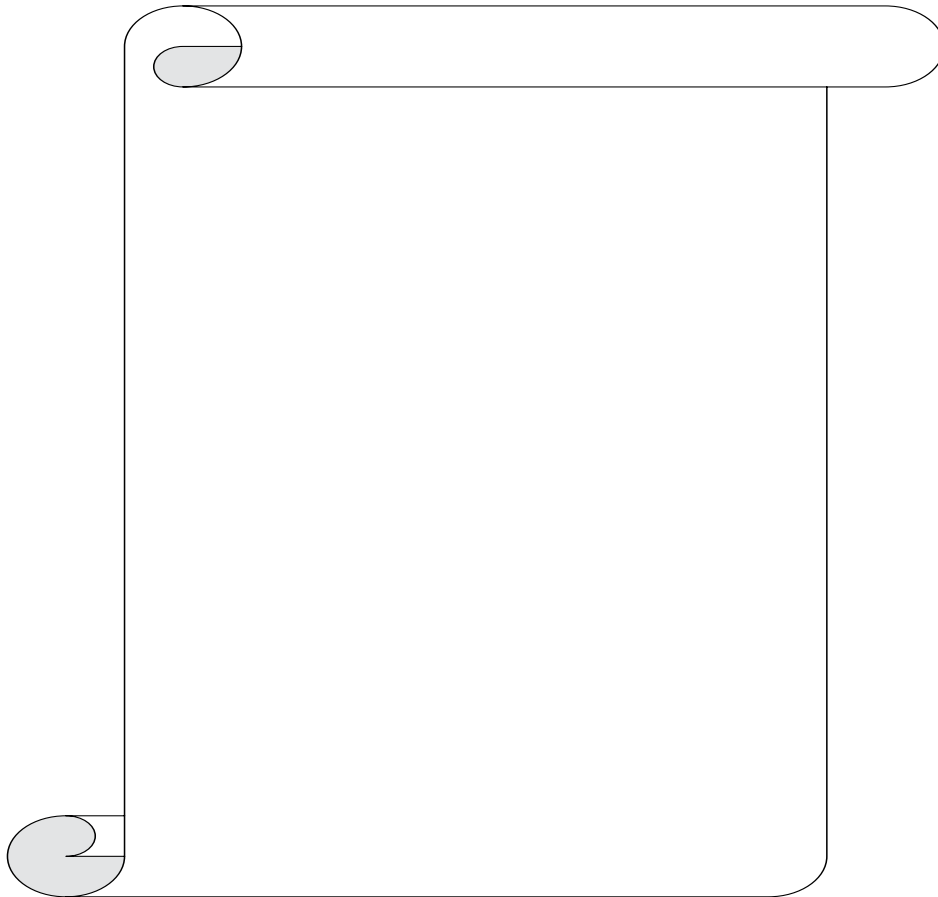
Na dan, ki je bil določen za slavje, si zaročenka, ki si je prejšnji večer lase spela v rdečo mrežico, nadene oblačilo, ki ga terja priložnost: čez telo ji pade tunika brez obšiva (tunica recta), ki jo drži volnen pas z dvojnimi vozli (cingulum herculeum), povrh pa plašč (palla) žafranaste barve; na nogah ima sandale v enakem tonu; okoli vratu ima kovinsko ogrlico; na glavi, kjer ji lase ščiti šestero okroglih blazin iz umetnih las, ločenih s trakovi (seni crines), ki jih nosijo vestalke ves čas obreda, ima oranžen, plameneč pajčolan - od tod mu tudi ime flammeum -, ki sramežljivo skriva gornji del obraza in na katerega je posajena preprosto pletena krona. /.../

Po tako opravljeni toaleti sprejme v krogu svojcev svojega zaročenca, njegovo družino in zaročenčeve prijatelje. Vsi se potem preselijo v bližnje svetišče ali v domači atrij, da opravijo obredno žrtev bogovom. /.../

Priče, ki jih je deset in so verjetno zbrane iz bližine zaročencev, so nemi statisti, ki nimajo druge vloge, kakor da pritisnejo pečat na poročno pogodbo, ki pravzaprav niti ni bila obvezna. Toliko bolj nepogrešljivo vlogo pa je imel auspex, zasebni družinski avgur z neprevedljivim nazivom, ki je bil brez svečeniške umestitve in brez vsakršnih službenih pooblastil. Ko je preučil drobovje živali, je lahko jamčil naklonjenost avspicijev, brez katerih poroka, od bogov zavržena, ne bi bila veljavna, in brž ko se je sredi spoštljive tišine slovesno izrekel, sta si ženin in nevesta vpričo njega izmenjala vzajemno soglasje, da njuni življenji in volji postajata eno: »ubi tu Gaius, ego Gaia« (»kjer si ti Gaj, sem jaz Gaja«). Obred je tako končan in navzoči vzklikajo dobre želje: feliciter! Naj vaju spremlja sreča! Veselje se nadaljuje z gostijo.

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 91-92.)

8. Preizkusi svoje slikarske sposobnosti in na podlagi opisa nariši rimsko nevesto (v pomoč sta vir 9 in znanje, pridobljeno pri temi rimska oblačila).

DOMAČA NALOGA ZA GLOBLJE RAZUMEVANJE OBRAVNAVANE TEME

Postavi se v vlogo rimskega senatorja, ki se zavzema za uvedbo enakopravnosti med vse družbene sloje. Pripravlja se na zasedanje senata, na katerem bo imel govor, s katerim bo poskušal na svojo stran pridobiti ostale senatorje.

Napiši GOVOR, v katerem z argumenti podpri senatorjevo zahtevo po uvedbi enakopravnosti prebivalcev rimske države ne glede na družbeni položaj.

2.4 Bivališča patricijev domusi in bivališča plebejcev insule

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 2

Izbirna širša tema: Zgodovina vsakdanjega življenja

Učni sklop: Vsakdanje življenje: naselbine

Učni problem: Bivališča patricijev domusi in bivališča plebejcev insule

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- iz različnih perspektiv preiščejo značilnosti iz zgodovine vsakdanjega življenja;
- primere iz vsakdanjega življenja umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, interpretacije;
- razvijajo sposobnost različnih oblik komunikacije;
- razvijajo odgovoren in pozitiven odnos do ohranjanja kulturne dediščine kultur starega veka.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje na temelju zgodovinskih virov in slikovnega gradiva:

- razložijo funkcijo foruma znotraj rimskega mesta, poimenujejo pomembne stavbe, ki obdajajo forum in utemeljijo njihovo namembnost;
- primerjajo besedilo iz literarnega dela Pompeji in načrt foruma (načrt mesta nastal na podlagi arheoloških izkopavanj) ter sklepajo na verodostojnost besedila in uporabnost literarnih besedil pri pouku zgodovine;
- primerjajo podobnosti med rimskim forumom in grško agoro; primerjajo podobnosti med rimskim forumom in grško agoro;
- navedejo imena pomembnih bivalnih prostorov rimske hiše (*domus*), tako da na črte napišejo imena;

- razčlenijo besedilo in ugotovijo uporabnost posameznih prostorov rimske hiše;
- navedejo in utemeljijo razloge, zaradi katerih se rimske hiše niso odpirale na ulico;
- ob primerjanju značilnosti opremljenosti rimskih hiš ugotovijo podobnosti in razlike s sedanjimi;
- ob pomoči slikovnega gradiva ugotovijo motive, ki so jih upodabljali na mozaikih in freskah;
- ob primerjavi značilnosti domusov in insul opredelijo razlike med bivalnimi pogoji bogatega in revnejšega prebivalstva;
- pojasnijo težave, ki so pestile prebivalce insul;
- napišejo krajši esej Bivati v razkošju rimskega domusa ali v preprosti insule, s katerim poglobijo razumevanje učne snovi.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, digitalna pismenost, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti širše teme: patriarhat, suženjstvo.

Splošni zgodovinski koncepti:

- **koncepti za globlje razumevanje:** vzročno-posledično mišljenje, podobnosti in razlike, spremembe in kontinuiteta;
- **koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede:** kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija, multiperspektivizem.

Medpredmetne povezave: umetnostna zgodovina

Didaktični pristopi:

- *učnocijljni in procesno-razvojni pristop* (načrtovanje dejavnosti za dija-ke v povezavi s cilji in pričakovanimi rezultati)
- *kompetenčni pristop*
- *aktivne učne oblike* (individualno delo, delo v parih)
- *aktivne učne metode* (delo z zgodovinskimi viri)

Potek učnega procesa: uvajanje, obravnava nove učne snovi, preverjanje

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Pokaže slike rimskih bivališč. Napove učne cilje, predstavi načrt dela, poda navodila za delo, določi čas dela.	Gledajo, komentirajo slike, oblikujejo dvojice, znotraj katerih si razdelijo naloge.
Razdeli učne liste. Spremlja delo dvojic, pojasnjuje, svetuje, spodbuja, sproti preverja.	Dijaki na delovnih listih analizirajo zgodovinske vire in odgovarjajo na vprašanja. Znotraj dvojic prvi dijak preučuje bivališča bogatih patricijev, drugi dijak pa značilnosti stanovanj revnejšega sloja plebejcev.
Preverja predstavitev znotraj dvojic.	Ko rešijo naloge, si dijaka izmenjata ugotovitve.
Vodi poročanje in komentira ugotovitve dijakov ter poda sklepne ugotovitve o obravnavani učni snovi.	Sledi poročanje, usklajevanje in zapisovanje odgovorov v zvezke.
Dijakom postavi vprašanje za globlje razumevanje učne teme in spremlja učni proces.	Dijaki s pisanjem krajšega eseja Bivati v razkošju rimskega domusa ali v preprostosti insule poglobijo razumevanje učne snovi.

Pričakovani dosežki ali rezultati vključujejo vsebinska znanja, ki vključujejo znanje in razumevanje o zgradbi rimskih mest (npr. vlogi in pomenu foruma), bivališč (rimski domusi in insule).

Proceduralna znanja vključujejo spretnosti zbiranja, izbiranja, analize, sinteze, kritične presoje uporabne vrednosti informacij iz zgodovinskih virov, ki pričajo oz. pišejo o rimskih bivališčih, sposobnost oblikovanja lastnega mnenja, spretnost argumentiranja in spretnost različnih oblik komunikacije pri pisanju eseja o rimskih bivališčih.

Odnosno znanje vključuje razvijanje odgovornega in pozitivnega odnosa do ohranjanja kulturne dediščine starega Rima.

Naloge na delovnem listu od dijaka zahtevajo različne miselne procese (po Marzanovi taksonomiji), kot so: sklepanje z indukcijo (npr. iz besedila razberejo splošne informacije o pomenu foruma), argumentiranje/utemeljevanje (npr. zakaj se rimske hiše odpirajo na notranja dvorišča), primerjanje (npr. rimskih bivališč s sedanjimi).

Tako zasnovan pouk omogoča razvijanje ključnih kompetenc:

- sporazumevanje v maternem jeziku (dijaki jo razvijajo z ustrezno rabo zgodovinske terminologije, različnimi oblikami ustne komunikacije – utemeljevanje, debata in pisne komunikacije – pisanje odgovorov na učnem listu, esej z naslovom Bivati v razkošju rimskega domusa ali v preprostosti insule);
- digitalna pismenost (iskanje informacij ob uporabi medmrežja pri opredeljevanju motivike rimskih mozaikov);
- učenje učenja (razvijanje veščin in spretnosti z uporabo različnih zgodovinskih virov in samorefleksijo);
- kulturna zavest in izražanje (s spodbujanjem pozitivnega odnosa do pomena ohranjanja in varovanja rimske kulturne dediščine).

Delovni list 2

Ključno vprašanje (napoved cilja dijakom):

Udobno bivanje v rimskem domusu ali v insuli?

Dejavnosti:

Na delovnem listu so predstavljeni zgodovinski viri (slike, besedila), ki na nazoren način prikazujejo bivališča patricijev in plebejcev v rimski državi. Novo učno snov dijaki usvojijo v dveh šolskih urah. Ura se začne s frontalnim uvodom, sledi individualno delo ob učiteljevem vodenju (rešujejo naloge na učnem listu). Za uvodno motivacijo lahko dijakom projiciramo slike rimskih bivališč in mesta. Ob ogledu se razvije pogovor o bivalnih pogojih nekoč in danes. Sledi drugi del, usvajanje nove učne snovi. Dijaki delajo v dvojicah, tako da analizirajo zgodovinske vire in odgovorijo na zastavljena vprašanja. Prvi dijak preučuje značilnosti rimskega domusa, drugi značilnosti insule. Po opravljenem delu si izmenjata ugotovitve. Sledita plenarno poročanje in razprava. Ugotovitve zapišejo v zvezke. Za domačo nalogo izbirajo med dvema nalogama: eni napišejo kratek esej Bivati v razkošju rimskega domusa ali v preprostosti insule, s katerim usvojeno znanje poglobijo. Likovno nadarjeni dijaki narišejo domus ali insulo (zunanjí videz in tloris).

FRONTALNI UVOD

1. Iz vira 1 razberi značilnosti antičnega mesta (številčnost, razslojenost prebivalstva, bogastvo ...) in odgovori na vprašanja.

Vir 1

Ulica onkraj vrat ni bila tako strma kot pot, ki je vodila od пристanišča, niti tako spolzka, bila pa je ožja, tako da jih je skoraj zmečkala teža teles, ki so drla v Pompeje. Atilija je kar nosilo mimo trgovnic in še enega velikega svetišča – to je bilo posvečeno Apolonu – v slepeč odprt prostor foruma, kjer se je trlo ljudi.

Za podeželsko mesto je bil forum prav mogočen: bazilika, pokrita tržnica, še nekaj svetišč, javna knjižnica – vse živahno prepleskano in lesketajoče se v soncu. Na visokih podstavkih je stalo kakšnih trideset ali štirideset kipov cesarjev in krajevnih odličnikov. Ni še bilo vse dokončano. Nekatero velike zgradbe je prekrivala mreža lesenih gradbenih odrov. Hrup množice se je od visokih zidov odbijal nazaj proti njim – piščali in bobni uličnih glasbenikov, klici beračev in krošnjarjev, cvrčanje hrane v loncih. Prodajalci sadja so ponujali zelene smokve in rožnate rezine lubenic. Vinski trgovci so čepeli ob celi vrsti amfor, postavljenih v gnezda iz rumene slame. Ob vznožju bližnjega kipa je s prekrizanimi nogami sedel krotilec kač in igral na piščal. Ena kača se je pozibavajoče dvigala iz rogoznice pred njim, drugo pa je imel obešeno okoli vratu. Na odprtem ognjišču so se cvrli kosi rib. Sužnji, sključeni pod butarami dračja, so si kot pri štafeti podajali bremena do velikega kresa sredi foruma, pripravljenega za večerno žrtvovanje Vulkanu. Brivec se je ponujal kot strokovnjak za puljenje zob in to dokazoval s čevelj visokim kupom sivih in črnih škrbín.

Inženir si je snel pokrivalo in obrisal čelo. Že je čutiti nekaj, kar mu ni bilo preveč všeč. Mesto sleparjev, je pomislil. Polno ljudi na lovu za denarjem. Obiskovalci so dobrodošli tako dolgo, dokler jih ne oberejo. /.../

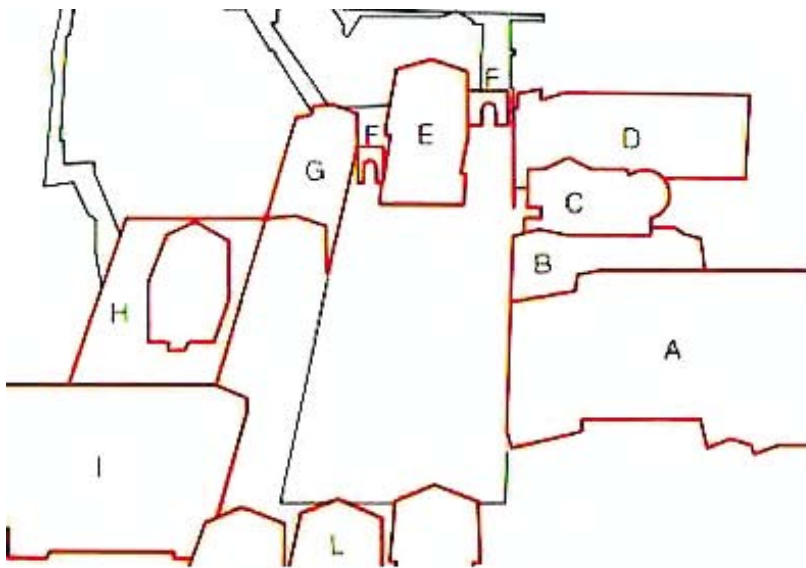
Pomignil je Koraksu, naj pride bliže, da bi ga vprašal, kje bi našel mestne uradnike. Z vpiti mu je moral na uho, da ga je slišal. Nadzornik je pokazal proti nizu treh majhnih pisarn na južnem robu trga, zaprtih zaradi praznika. Dolga oglasna deska je bila polna razglasov, kar je pričalo o razbohoteni birokraciji. /.../

Voda se je pretakala skozi mesto. Ko so se prebijali proti drugemu koncu foruma, je slišal, kako je izplakovala veliko javno stranišče zraven Jupitrovega svetišča in žuborela na ulicah onkraj njega.

(Harris, R. (2004). *Pompeji*. Tržič: Učila, str. 90-91.)

Osrednji del mesta je forum. Iz vira 1 razberi, čemu je namenjen forum, katere stavbe stojijo na njem, in ugotovi uporabnost omenjenih zgradb.

Ugotovitve primerjaj s skico pompejanskega foruma in v načrtu foruma z rdečo barvo označi objekte, omenjene v odlomku.

Slika 1: Skica pompejanskega foruma (Avtorica skice: Sonja Bizjak)

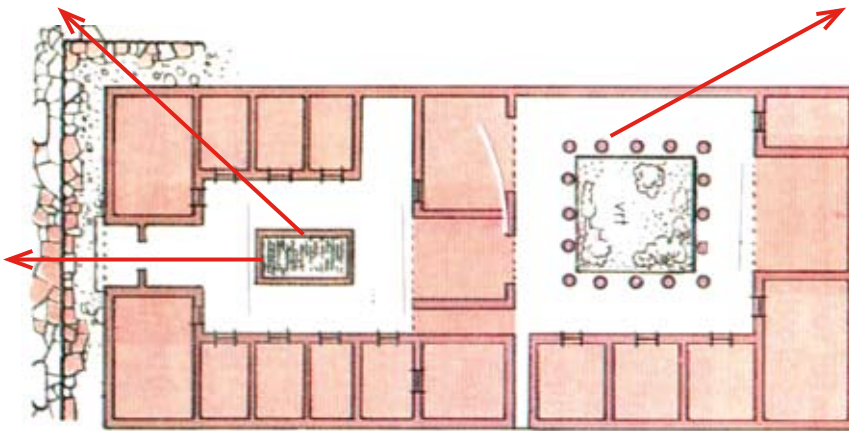
Legenda:

A - Zgradba Eumachie (tržnica, gospodarski objekt)	F - slavolok
B - Vespazijanov tempelj	G - obokan podhod
C - Svetišče »javni« Lalarij	H - Apolonov tempelj
D - Macellum - tržnica	I - Bazilika
E - Jupitrov tempelj	L - uradi

Delo v dvojicah

Bivališča antičnih Rimljanov so se razlikovala, odvisna so bila od premoženja posameznika. V mestih so bogati domovali v vilah »domus«, revnejši pa v t.i. »insulah«, večnadstropnih stanovanjskih hišah. Bogati so imeli tudi hišo na podeželju.

- Preberi vir 2 ter vir 3 in na črte ob spodnji sliki napiši imena prostorov, ki so bili sestavni del rimske hiše (domusa).

Slika 2: Tloris rimskega domusa
(Brodnik, V. idr. (1998). Zgodovina 1. Učbenik za prvi letnik gimnazij. Ljubljana: DZS, str. 169.)

3. Navedi uporabnost naslednjih prostorov rimskega domusa (pomagaj si z besedilom na <http://aveteromani.antika-si.com/domus.php>).

Prostor	Uporabnost
VESTIBUL	
ATRIJ	
TRINIKLIJ	
CUBICULUM	
PERISTIL	

Vir 2

Rimska zasebna hiša (domus) kaže ulici slepo, polno steno, vsa njena vrata in okna pa gledajo na notranje prostore. /.../ razpored prostorov: atrium, alae, triclinium, tablinum in peristylum. Razprostira se vodoravno.

(Carcopino, J. (2001). Rim na vzponu cesarstva. Ljubljana: Modrijan, str. 32.)

Vir 3

1. »Atrium« - veža je bila odprta proti nebu in je imela na sredi bazen (»impluvium«), ki je služil za zbiranje deževnice. Poleti so odprtino na strehi zagrinjali z zastorom pred vročino. 2. »Peristil« - vrt s stebriščem je prispeval k občutku zračnosti. Med atrijem in peristilom je bila sprejemnica, kjer je družina preživljala največ časa. V njej so sprejemali obiske. Sobe so se nahajale za peristilom. Imele so visok strop in široka vrata, a zelo malo oken. Tla so bila pogosto okrašena z mozaiki, stene pa s slikarijami. Pohištva je bilo malo: postelje, zofe, mize za obedovanje in skrinje. Vsaka hiša je imela svoj družinski oltar - lararij, posvečen hišnim bogovom larom. Predstavljale so jih drobne figure. Kača je bila znamenje moči in plodnosti.

(Brodnik, V. (idr.) (1999). Zgodovina 1. Ljubljana: DZS, str. 169.)

4. Zakaj so se vrata in okna rimskih hiš odpirala na notranja dvorišča in ne na ulico? Utemelji odgovor.
5. Iz vira 4 razberi, kako avtor opiše hišo – domus bogatega meščana, ter primerjaj z virom 3.

Vir 4

Hiša je imela dvojna vrata – težko okovana, z bronastimi tečaji in trdno zaprta. Atilij je nekajkrat s pestjo udaril po njih. Zvok, ki ga je povzročil, se je zdel prešibek, da bi ga bilo slišati ob hrupu na ulici. Toda skoraj takoj so se vrata malce odprla in pojavil se je vratar – Nubijec, neznansko velik in plečat, v temno rdeči tuniki brez rokavov. /.../ Vratar se ni nasmehnil. »Povej, kaj želiš?«

»Mark Atilij, vodnar Avgustovega vodovoda, se želi pokloniti Luciju Popidiju drugemu.«

»Državni praznik je. Ni ga doma.«

Atilij je postavil nogo k vratom. »Zdaj je.« Odprl je svojo malho in potegnil iz nje admiralovo pismo. »Vidiš ta pečat? Odnese mu to pismo. Povej mu, da je od vrhovnega poveljnika Mizena. Povej mu, da moram govoriti z njim na cesarjev ukaz.« /.../

Atilij je hitro smuknil skozi odprtino. Vrata so zaprli in zaklenili za njim; zvoki ulice so utihnili. /.../

Vodil ga je po ozkem hodniku proti sončnemu atriju in Atilij je šele zdaj spoznal, kako ogromna je ta stara hiša. Ozko pročelje je bilo slepilo. Čez upraviteljevo ramo je videl naravnost proti notranjosti hiše, vsaj kakšnih petdeset metrov daleč, kjer so se odprli vedno novi pogledi: senčnat prehod s črno-belimi mozaikami na tleh; slepeča svetloba atrija z marmornatimi vodnjakom; sprejemnica za goste, ki sta jo stražili dve bronasti doprsji; zatem bazen s kolonado stebrov, obraščenih s plezalkami. /.../

Prišla sta do atrija in upravitelj je osorno rekel: »Počakaj tu.« Nato je zavil na levo in izginil za zastorom, ki je zakrival ozek prehod. Atilij se je ozrl okoli sebe. To je bilo bogastvo, staro bogastvo, s katerim se je dalo sredi živahnega mesta kupiti popolno zasebnost. Sonce je bilo skoraj naravnost nad njimi. Sijalo je skozi kvadratno odprtino v strehi atrija /.../

Atiliju se je zaradi vlage in vonja po olju takoj posvetilo, da ga je pripeljal v hišno kopalnišče. Seveda, je pomislil, razumljivo je, da ima hiša svoje kopalnišče, le zakaj bi se pri vsem tem denarju kopali skupaj z navadnimi ljudmi?

(Harris, R. (2004). *Pompeji*. Tržič: Učila, str. 102–104.)

6. Preberi vir 5, iz njega razberi opremljenost rimskih hiš, kateri kos pohištva je bil glavni. Sklepaj zakaj.

Vir 5

Za Rimljana je bil glavni del pohištva postelja, v kateri je spal ponoči in med opoldanskim počitkom, na njej je čez dan jedel, sprejemal goste in bral ali pisal. Preprosti živeli se je moral zadovoljiti z bednim ležiščem ob zidu, prekritim s slamnjačo. Bolj, ko si bil premožen, bolj ti je bilo postlano in lepša je bila postelja. Največ je bilo majhnih postelj za eno osebo (lectuli). Postelje za dve osebi so bile zakonske postelje (lectus genialis), postelje za tri osebe pa ležalniki v jedilnicah (triniclia); pri tistih, ki so se hoteli šopiriti z

bogastvom in presenetiti soseda, se je našlo ležišče za šest oseb. Postelje so bile ulite iz bron, a največ jih je bilo stesanih iz lesa, bodisi iz hrasta ali javorja bodisi iz terebinta, iz drevesa življenja ali iz kakšnega eksotičnega lesa z valovitimi progami in spreminjastih odsevov, ki mečejo tisoč barv naenkrat kakor pavovo perje:

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 42.)

7. Ob pomoči vira 6 primerjaj opremljenost sob Rimljanov s sedanjo opremljenostjo sob. S kakšnimi težavami so se soočali njeni lastniki?

Vir 6

Treba pa je priznati, da v spalnici (cubiculum) ni bilo nič mikavnega, kar bi zadržalo njene stanovalce, saj je bila navadno nadvse majhna, in kadar so bile oknice zaprte, je bila povsem temna, kadar pa so bile odprte, je vanjo deževalo, sijalo sonce ali je nastal prepih. Le redkokdaj so jo krasile umetniške mojstrovine; ko je Tiberij z njimi opremil svojo spalnico, je skoraj povzročil javno zgražanje. Večinoma v njej ni bilo pohištva razen ležišča (cubile), po katerem se imenuje. Včasih so bile tam skrinja, kamor so spravljali blago in denar (arca), stol, na katerega je Plinij Mlajši posedal svoje tajnike /.../

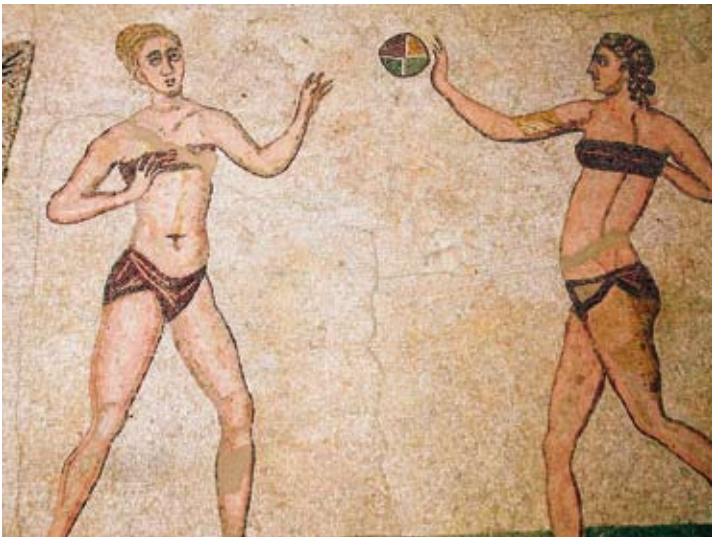
(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 159.)

Bivališča antičnih Rimljanov so se razlikovala, odvisna so bila od premoženja. V mestih so bogati domovali v vilah »domusih«, revnejši pa v t. i. »insulah«, večnadstropnih stanovanjskih hišah. Bogati so imeli tudi hišo na podeželju.

V 2. in 3. stoletju se je v rimskem cesarstvu naglo širila mozaična umetnost. Mozaike so uporabljali za prekrivanje tal, kasneje tudi za okraševanje sten.

8. Skrbno preglej sliko vir 7a ter ugotovi enega od motivov, ki so krasili rimske mozaike. S pomočjo vira 7b opiši, kako nastajajo mozaiki danes in kako so nastajali v rimskih časih.

Vir 7a

Slika 3: Rimski mozaik
(Vir: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/11/Bikini_mosaic.jpg
(citirano 20. 2. 2010).)

Vir 7b

Slika 4: Izdelovanje mozaikov
(Vir: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Sagrada_Familia_mosaists.jpg (citirano 18. 2. 2010).)

Na svetovnem spletu s pomočjo Googla poišči še druge motive, upodobljene na rimskih mozaikih.

9. Večina rimskega prebivalstva je živela v »insulah«, večnadstropnih mestnih stanovanjskih blokih. Ob pomoči vira 8 odgovori na vprašanja.
 - a) V čem se je razlikovala insula od hiš bogatih meščanov?
 - b) Kako so podjetniki kršili pravilo o najvišji dopustni višini insul?
 - c) Kaj je bil glavni razlog za kršenje pravil?
 - č) Navedi primere kršenja pravil pri gradnji danes.

Vir 8

Insula pa se odpira navzven, in kadar tvori četverkotnik okoli osrednjega dvorišča, se njena vrata, okna in stopnišča odpirajo tako navzven kakor navznoter. /.../ zajema med sabo ločene bivalne prostore (cenacula), /.../ v teh prostorih pa so sobe. /.../ razvije se v višino, da bi tako dala streho nad glavo naraščajočemu prebivalstvu. Insule so bile vedno višje. /.../ ta rešitev pa je bila zelo nevarna in to je bil razlog, da je cesar prepovedal zasebnikom graditi stavbe višje od 70 čevljev (20 metrov). Lastniki in podjetniki so nato kar tekmovali v skoposti in drznosti, kdo bo temeljiteje izkoristil odstopanja, ki jim jo je še dopuščala ta prepoved.

(Prirejeno po: Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 32.)

10. Iz vira 9 razberi, ali so bila vsa stanovanja v insulah enake velikosti.
 - a) Ali so obstajale razlike?
 - b) Čemu so bila namenjena pritličja v večnadstropnih insulah?

c) Katerim stavbam 21. stoletja bi najbolj ustrezala insula?

Vir 9

Te veličastne stavbe, ki jim ni bilo videti ne konca ne kraja in ob katerih se je moral mimo-idoči odmakniti, če jim je hotel videti sleme, so se delile na dvoje kategorij: v razkošnejših je pritličje, ena sama celota, pripadalo enemu samemu in istemu lastniku, uživalo je ugled in prednosti zasebne hiše, pogosto so mu rekli domus za razliko od stanovanj (cenacula), ki so bila v gornjih nadstropjih. V pritličju običajnejših stavb je bila neskončna množica prodajaln in trgovin, to so bile tabernae /.../

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 34.)

11. Gradnja hiš je zahtevala veliko spretnosti, a težave so se vendarle pojavile. Iz vira 10 razberi težave, s katerimi so se morali spopadati prebivalci insul. Navedi razloge za omenjeno težavo.

Vir 10

Rimske hiše so vrh tega gorele enako pogosto kot carigradske hiše pod sultani. Gorele pa so zato, ker niso bile trdne; ker je težka stropna zgradba terjala polaganje masivnih lesenih tramov; ker prenosne pečice, sveče, kadeče se svetilke in bakle, s katerimi so svetili ponoči, rade privabijo požar; in nazadnje, kakor bomo videli, ker je bila voda v gornjih nadstropjih skopo odmerjena. To so bili vzroki velikega števila požarov in njihovega naglega širjenja.

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 41.)

DOMAČA NALOGA ZA GLOBLJE RAZUMEVANJE OBRAVNAVANE TEME

V obliki ZGODOVINSKEGA ESEJA zapiši svoje razmišljanje o bivalnih pogojih v rimski državi. Zgodovinski esej ima jasno zgradbo (obsega uvod, jedro in zaključek). V uvodu izpostavi rdečo nit - misel spisa (značilnosti/kriterije primerjave). Uvodni odstavek mora vedno pritegniti bralčevo pozornost. V jedru primerjaj značilnosti bivalnih pogojev domusov in insul. Primerjava ni samo navajanje značilnosti, ampak je ugotavljanje podobnosti in razlik. V jedru razpravljaj, komentiraj, razlagaj in argumentiraj. V zaključku navajaj svoje ugotovitve, te morajo biti prepričljive.

Naslov eseja je **Bivati v razkošju rimskega domusa ali v preprostosti insule?**

2.5 Preskrba z vodo in osebna higiena

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 3

Izbirna širša tema: Zgodovina vsakdanjega življenja

Učni sklop: Preskrba z vodo in osebna higiena

Učni problem: Rimska skrb za osebno higieno

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- iz različnih perspektiv preiščejo značilnosti iz zgodovine vsakdanjega življenja;
- primere iz vsakdanjega življenja umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, interpretacije.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje na temelju zgodovinskih virov in slikovnega gradiva:

- iz literarnega dela Pompeji razberejo glavne značilnosti rimskega akvadukta in ga narišejo;
- sklepajo na neenakomerno porazdelitev vode med različne sloje prebivalstva;
- ob pomoči strokovne literature in interneta poiščejo ostanke akvaduktov v bližini Slovenije;
- razberejo prostore, ki so sestavljali kopališča, uporabnost le-teh in pomen kopališč za prebivalstvo;
- pojasnijo težave, s katerimi so se soočali sosedi kopališč;
- zapišejo članek o dogajanju v kopališču.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, digitalna pismenost, učenje učenja, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti: patriarhat

Medpredmetne povezave: *sociologija*: Družbene različnosti in neenakosti

Didaktični pristopi:

- *učnocijni in procesno-razvojni pristop* (načrtovanje dejavnosti za dijake v povezavi s cilji in pričakovanimi rezultati)
- *kompetenčni pristop*
- *aktivne učne oblike* (individualno delo)
- *aktivne učne metode* (delo z zgodovinskimi viri, razprava)

Potek učnega procesa: uvajanje, obravnava nove učne snovi, preverjanje

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Uvodna motivacija s trditvijo Voda – vir življenja, vodi pogovor o pomenu vode (aktualizacija – problem vode v sodobnem svetu). Napove učne cilje, dejavnosti, razloži navodila za delo in določi časovni okvir.	Argumentirajo svoje mnenje o problemu oskrbe z vodo v 21. stoletju.
Razdeli učne liste, po etapah vodi individualno delo dijakov, razlaga, pojasnjuje, spodbuja in preverja.	Na delovnem listu analizirajo zgodovinske vire in odgovarjajo na zastavljena vprašanja.
Vodi razpravo o ugotovitvah dijakov.	Skupaj z učiteljem se pogovorijo o svojih ugotovitvah. Ugotovitve zapišejo v zvezek.

Pričakovani dosežki ali rezultati vključujejo vsebinska znanja, ki vključujejo znanje in razumevanje o pomenu vode pri Rimljanih (oskrba z vodo, vodovodi, vloga in pomen kopališč). Proceduralna znanja vključujejo spretnosti zbiranja, izbiranja, analize, sinteze, kritične presoje uporabne vrednosti informacij iz zgodovinskih virov, sposobnost oblikovanja lastnega mnenja, spretnost argumentiranja in spretnost različnih oblik pisne komunikacije pri pisanju članka, pisma, utemeljevanja. Odnosno znanje vključuje razvijanje odgovornega in pozitivnega odnosa do ohranjanja rimske kulturne dediščine, ki se nanaša na gradnjo vodovodov in kopališč.

Naloga na delovnem listu od dijaka zahtevajo različne miselne procese (po Marzanovi taksonomiji), kot so: abstrahiranje (zapiše bistvo zgodbe o gradnji vodovoda), preučevanje (ob branju besedila preuči zgradbo vodovoda in ga nariše), induktivno sklepanje (iz besedila razbere in sklepa o pomenu kopališč), utemeljevanje/argumentiranje (obstoje akvaduktov na slovenskem narodnem ozemlju).

Tako zasnovan pouk omogoča razvijanje ključnih kompetenc:

- sporazumevanje v maternem jeziku (dijaki jo razvijajo z ustrezno rabo zgodovinske terminologije, različnimi oblikami ustne komunikacije - utemeljevanjem, z debato, in pisne komunikacije s pisanjem odgovorov na učnih listih, s pisanjem pisma materi iz kopališča);
- digitalna pismenost (iskanje podatkov ob uporabi medmrežja npr. pri iskanju podatkov o ohranjenih rimskih vodovodih na današnjem slovenskem etničnem ozemlju);
- učenje učenja (razvijanje veščin in spretnosti z uporabo različnih zgodovinskih virov in s samorefleksijo);
- kulturno zavest in izražanje (s spodbujanjem pozitivnega odnosa do pomena ohranjanja in varovanja ostankov rimskih vodovodov in kopališč).

Delovni list 3

Ključna trditev (napoved cilja dijakom):

Skrb za osebno higieno ni poznala meja.

1. Apij Klavdij je bil prvi, ki je leta 312 pr. n. š. zgradil vodovod – akvadukt. Preberi vir 1, vir 2 in vir 3 in preuči zgradbo rimskega vodovoda ter ga nariši.

Vir 1

Poškilil je v temo. O, Avgustov vodovod je bil mogočna zgradba, eden največjih gradbenih dosežkov vseh časov. Upravljati z njimi bo velika čast. Nekje tam daleč, na nasprotni strani zaliva, visoko v gozdnatem Apeninskem gorovju, je vodovod zajemal Sarnske izvire in nosil vodo proti zahodu. Speljali so jo po vijugastih podzemnih rovih, po kanalih čez večnadstropne oboke, potiskali čez doline skozi ogromne sifone vse do ravnin Kampanije, nato okoli Vezuva in proti jugu do obale pri Neapoli in nazadnje po grebenu Mizenskega polotoka do prašnega obmorskega mesta. Celotna dolžina je bila okoli šestdeset milj s padcem dveh palcev na sto jardov. To je bil najdaljši vodovod na svetu, celo daljši od velikih rimskih vodovodov, in veliko zapletenejši, kajti vodovodi na severu so napajali le po eno mesto, vijugasti Avgustov glavni vod ali matica, kot so mu rekli, pa je napajal nič manj kot devet mest ob Neapeljskem zalivu: najprej Pompeje, ki so ležali na koncu dolgega stranskega voda, nato Nolo, Acere, Atelo, Neapolo, Putcole, Kume, Baje in nazadnje Mizena.

(Harris, R. (2004). Pompeji. Tržič: Učila, str. 16–17.)

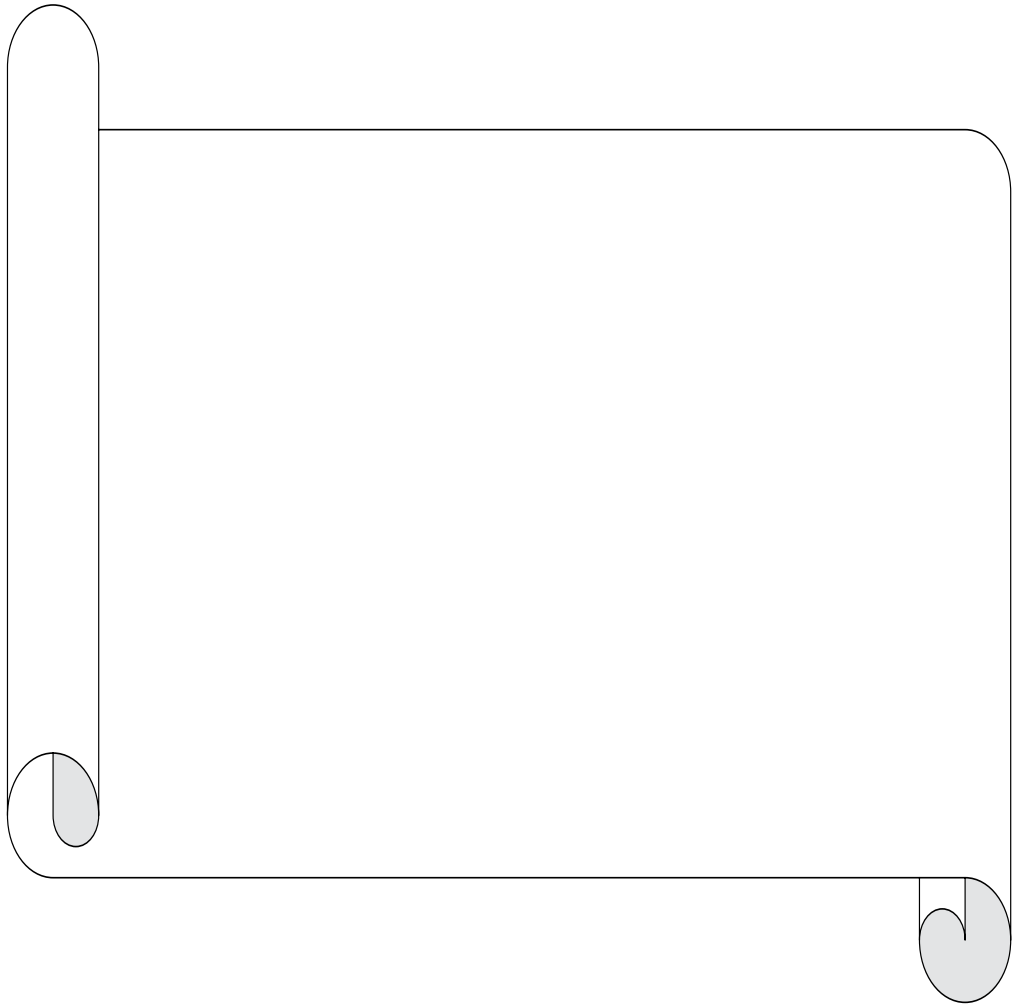
Vir 2

Na koncu Avgustovega vodovoda, nekaj sto korakov od vile Hortenzije, je bil ogromen podzemni zbiralnik, vklesan v pobočje nad pristaniščem in od nekdanj znan kot Piscina mirabilis – Bazen čudes.

Od zunaj ni bilo na njem nič posebno čudovitega in večina prebivalcev Mizena je hodila mimo njega, ne da bi ga sploh pogledali. To je bila nizka stavba iz rdečih opek in z ravno streho, okrašena z blede zelenim bršljanom, za mestni kare dolga in za pol kareja široka, obdana s trgovinami in skladišči, točilnicami in stanovanji, skrita v prašni stranski ulici nad pomorskim oporiščem. Šele ponoči, ko so hrup prometa in klici prodajalcev zamrli, je bilo pod zemljo slišati zamolklo bobnenje vode, in le če si stopil na dvorišče, odklenil ozka lesena vrata in se spustil nekaj stopnic do same Piscine, si lahko dojel resnično veličino zbiralnika. Obokan strop je podpiralo osemindeset več kot petdeset čevljev visokih stebrov, katerih večji del je bil potopljen v vodo, in odmev vode, ki je iz vodovoda drla v bazen, je bil tako močan, da so se ti tresle kosti.

(Harris, R. (2004). Pompeji. Tržič: Učila, str. 27.)

2. Iz vira 3 ugotovi, kako so vodo razdelili med uporabnike.

Vir 3

Ko pride napeljava do mestnega obzidja, naj se tu zgradi vodni stolp in z njim povezan vodni zbiralnik, sestojč iz treh oddeljenih prostorov. V vodnem zbiralniku je treba namestiti troje cevi, enakomerno razporejenih na oddelke, ki so tako med seboj povezani, da voda teče v srednjo komoro, kadar se v obeh zunanjih prelije čez vrh. V srednjem prostoru naj bodo cevi tako postavljene, da peljejo k vsem vodnjakom z bazeni in k vsem vodometom, iz drugega prostora naj bodo cevi razpeljane h kopališčem, tako da bodo le-ta plačevala državi letno takso, iz tretjega pa k zasebnim hišam, toda tako, da vode za javne potrebe ne bo primanjkovalo.

Vitruvij, O arhitekturi VIII, VI 1/2

(Cunliffe, B. (1982). *Rimljani*. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 128.)

3. Na internetu poišči ostanke najbolj znanih rimskih akvaduktov in zapiši podatke o njih.

4. Na spodaj postavljeno trditev odgovori z DA ali NE. Svojo trditev utemelji.
Na slovenskem narodnostnem ozemlju imamo ostanke rimskih akvaduktov.

Odgovor: DA NE

Utemeljitev:

<http://www.riservavalrosandra.it/Ambiente-Scienza/Storia.aspx>

5. Zelo znan vodovod so Rimljani zgradili v Kartagini. V dolžini več kot 130 km se je vil od gore Zaghouan skozi pokrajino do velike skupine cistern, ki so mesto oskrbovale z vodo. Gradnja tega vodovoda je povezana s prav posebno zgodbo.

Preberi besedilo v knjigi B. Cunliffe: Rimljani (Ljubljana: Cankarjeva založba, stran 130) in zapiši bistvo zgodbe v obliki članka.

6. Javna kopališča ali terme so imela pomembno vlogo v življenju rimskih mest. Sprva so bila majhne stavbe. Kopališče na Forumu v Pompejih (najstarejše ohranjeno) je imelo slačilnico, k njej prizidan okrogli prostor za hladno kopel, zraven prostor za mlačne kopeli ter prostor za toplo kopel. Ločen del za moške in ženske. Sprva so bila javna kopališča namenjena samo revežem, kasneje pa so jih sprejeli vsi družbeni sloji. Vstopnina je znašala en kvadrans, najmanjši kovanec skoraj brez vrednosti. Otroci so imeli prost vstop.

Iz vira 4 in vira 5 razberi, koliko prostorov je imelo javno kopališče. Poimenuj jih.

Vir 4

Trije glavni prostori po vrsti so bili: slačilnica (apodyterium), prostor za kopanje v mlačni vodi (tepidarium) in topla kopel (caldarium). To troje je bilo urejeno povsod, toda lahko je bil dodan še bazen s hladno vodo (frigidaria) in zelo vroči prostori za potenje (laconia). Vitruvij opisuje, kako je bilo mogoče v teh specialnih potilnicah urejati toploto s pomočjo kovinske plošče, ki se je spuščala ali pa je tesnila odprtino na obokanem stropu.

(Carcopino, J. (2001). Rim na vzponu cesarstva. Ljubljana: Modrijan, str. 94.)

Vir 5

Terme pa niso bila le kopališča, kjer so bile iznajdljivo urejene najrazličnejše oblike kopeli, na primer potilnica, prostor za kopel v ožjem pomenu besede, prostor z mrzlo in prostor z vročo kopeljo, bazeni in kopalne kadi. Vzdolž ogromnega četverkotnika so na zunanji strani tekli portiki z nešteto trgovinami, kjer je mrgolelo prodajalcev in kupcev, znotraj samega četverkotnika pa so bili tudi vrtovi in sprehajališča, športna igrišča in počivalnice, telovadnice in sobe za masažo ter celo knjižnice in pravi muzeji. Terme so Rimljanom nudile vse ugodje, ki človeku lepša življenje.

/.../ blizu vhodov so bile slačilnice (apodyteria), kjer so kopalci odlagali obleko. Med prostorom z mrzlo kopeljo (frigidarium) na severu in prostorom s toplo kopeljo (caldarium) na jugu je bila prostorna in obokana, srednje segreta soba (tapi

darium). V frigidariju, ki je bil gotovo prevelik, da bi bil pokrit, je bil bazen. Pred kaldarijem sta bila dva prostora, sudatoria in laconica, kjer so se zaradi visoke temperature potili kakor v turški kopeli. Okrogli kaldarij pa je osvetljevalo opoldan-sko in popoldan-sko sonce in ga je grela para, ki je krožila med suspenzurami pod tlemi. Obdajale so ga manjše sobe, kjer se je človek lahko umil na samem, na sredini kaldarija pa je bila ogromna bronasta kad. Vodo v njej je na predpisani temperaturi ogrevala peč tik pod njo, na sredini hipokavze pod sobo. Zraven tega velikanskega sklopa so bile palestere, poleg njih scholae, kjer so se slečeni kopalci lahko posvetili najljubšim športnim vajam. /.../ to pa še ni vse. Mogočno skupino stavb je obdajala senčna ploščad z vodnjaki, ki je rabila kot igrišče, nad njo in vzdolž nje pa je teklo pokrito sprehajališče (xystus). Za njim so se vrstile eksedre telovadnic in salonov ter knjižnice in razstavni prostori. V tem je bila rešnična izvirnost kopališč: telesno kulturo so povezovala z intelektualno vedoželjnostjo.

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 258-259.)

7. Iz pisma (vir 6), ki ga je Seneka napisal Luciliju, ugotovi, kaj se je dogajalo v kopališču. Razberi, ali je bil Seneka zadovoljen, ker je stanoval nad kopališčem. Argumentiraj z dokazi iz pisma.

Vir 6

Stanujem ravno nad kopeljo. Kar predstavljaj si najraznovrstnejše glasove, ki pripravijo človeka do tega, da se jezi na lastna ušesa. Kadar krepak možak vadi in vihti svinčene uteži, spet drug pa naporno udelava ali se drugače razgibava, slišim stokanje, in kadar lovi sapo, slišim zoprno sopenje. In če se kak mazač spravi nad koga, da bi ga masiral in mazilil z oljem, slišim, kako mu roka ploska po ramenih: to tleskanje je različno, kakor pač dela, ali plosko ali pa z vdrto dlanjo. Če pa pride še kak žogar in začne šteti žoge, potem ne morem več zdržati. Zdaj pa si misli še prepir in kričanje, če zalotijo tatu, in prepevanje kopalcev, ki so jim glasovi neznansko všeč, pa še pljuskanje, ko zagnanci skačejo v vodo. Poleg teh шумov, ki so vsaj naravni, si predstavljaj še tanki in vreščavi glas, s katerim opozarja nase suženj, ki odstranjuje kopalcem dlake pod pazduho; dokler ne oskube enemu pazduhe in ne prisili drugega, da začne namesto njega kričati. Misli si, kako vpijejo pogačarji, klobasarji in slaščičarji, kuharji in vsi, ki prodajajo svoje blago; vsakdo ponuja tako, da zbuja pozornost.

Seneka, Pisma Luciju

(Cunliffe, B. 1982: *Rimljani*. Ljubljana: CZ. Ljubljana, stran 136.)

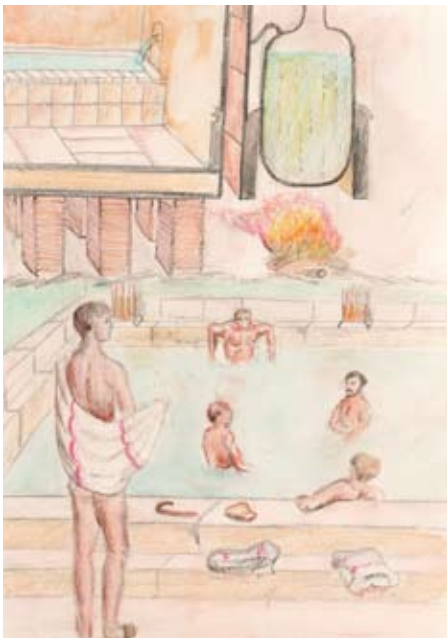
8. Prizori iz kopalšč

Opiši dogajanja na posameznih slikah; pomagaj si tudi z besedili na prvih straneh.

Zapiši v obliki pisma (postavi se v vlogo obiskovalca term - bogatega aristokrata, ki piše svoji materi).

Slika 1: Telovadnica
»La palestra«

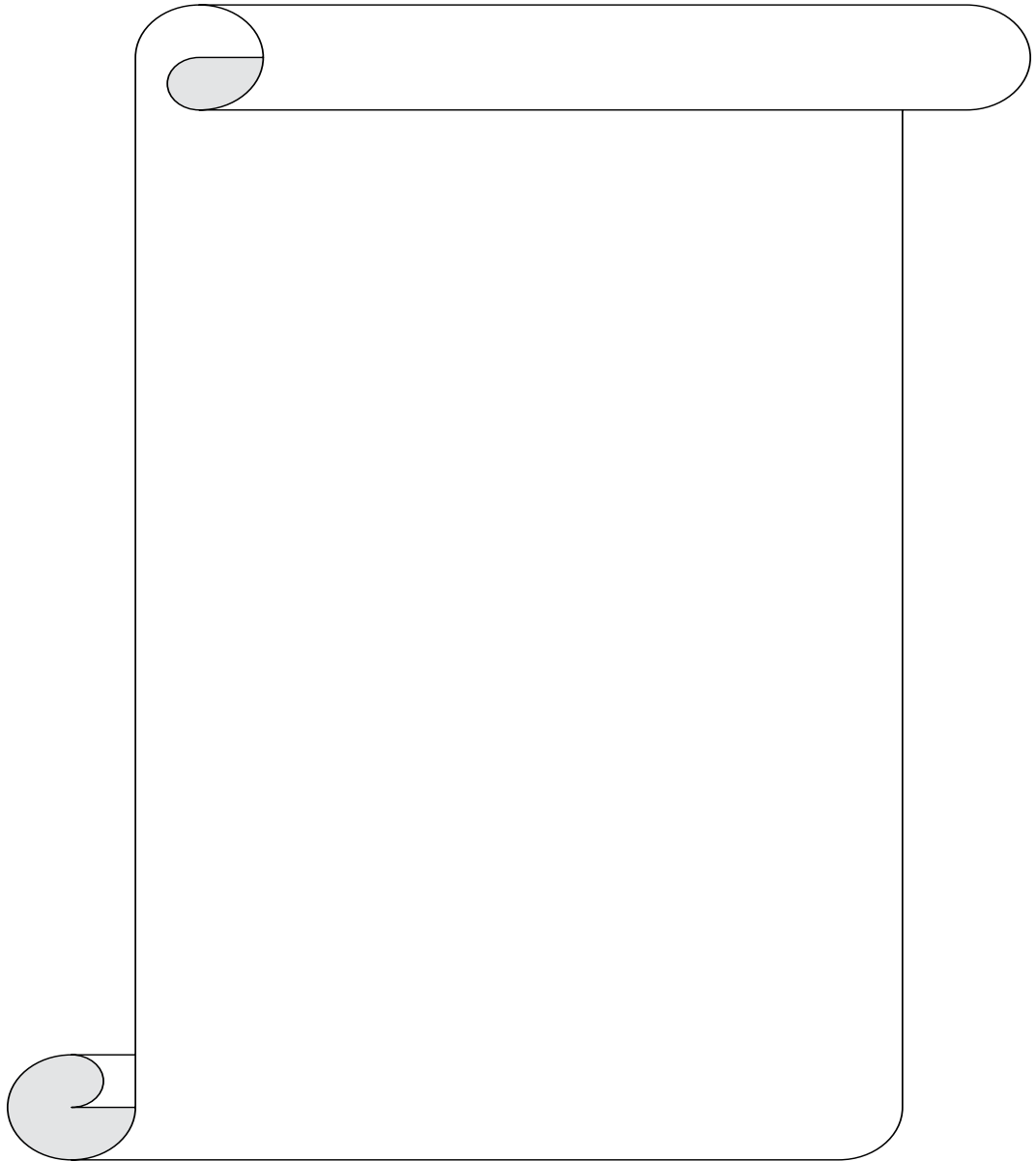

Slika 2: Segrevanje vode (hipokavst).
Vroča kopel (caldarium)

Slika 3: Prostor za branje

(Avtorica slik 1, 2, 3: Ana Janko, dijakinja Gimnazije Piran)

9. Preberi besedilo v knjigi Rimljani, stran 136 in 137, in iz njega izlušči dogajanje v kopališčih. Ugotovitve primerjaj s slikami 1, 2 in 3.
10. H kateri sliki sodi Vitruvijev zapis?

Vir 7

V teh dvoranah s stebri pa naj se uredijo prostorne eksedre s sedeži, da bodo filozofi, retorji in drugi, ki se zanimajo za znanstvena razpravljanja, imeli priložnost tam posedati in se pogovarjati.

Vitruvij

(Cunliffe, B. (1982). *Rimljani*. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 138.)

2.6 Rimska oblačila

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 4

Izbirna širša tema: Zgodovina vsakdanjega življenja

Učni sklop: Vsakdanje življenje

Učni problem: Rimska oblačila

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- primere iz vsakdanjega življenja umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- iz različnih perspektiv preiščejo značilnosti iz zgodovine vsakdanjega življenja;
- razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, interpretacije.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje na temelju zgodovinskih virov in slik:

- pojasnijo in ovrednotijo simbolični pomen toge za slehernega Rimljana;
- razložijo značilnosti ženskih in moških oblačil ter jih primerjajo s sodobnim načinom oblačenja;
- opišejo glavne značilnosti moške toalete in jo primerjajo s toaleta sodobnega moškega;
- opišejo glavne značilnosti ženske toalete in jo primerjajo s toaleta sodobne ženske;
- ugotovijo razlike in podobnosti moške in ženske toalete glede na status v družbi;
- iz Marcialovega epitafa razberejo vlogo brivcev;
- oblikujejo zaključke in svoje mnenje o pomenu oblačil pri utrjevanju položaja v rimski družbi;
- zapišejo članek o značilnostih rimske mode za antični časopis.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence

Ključni koncepti: matriarhat, patriarhat.

Splošni zgodovinski koncepti:

- **koncepti za globlje razumevanje:** vzročno-posledično mišljenje, podobnosti in razlike, spremembe in kontinuiteta;
- **koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede:** kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija.

Didaktični pristopi:

- *učnocijni in procesno-razvojni pristop* (načrtovanje dejavnosti za dijake v povezavi s cilji in pričakovanimi rezultati)
- *kompetenčni pristop*
- *aktivne učne oblike* (individualno delo)
- *aktivne učne metode* (delo z zgodovinskimi viri)

Potek učnega procesa: uvajanje, obravnava nove učne snovi, preverjanje

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Predvaja odlomek iz filma Pompeji (poudarek na oblačilih), vodi razpravo. Napove učne cilje, dejavnosti, razloži navodila za delo in določi časovni okvir.	Gledajo odlomek, opisujejo oblačila prebivalcev Pompejev, ugotavljajo razlike med oblačili različnih družbenih slojev.
Razdeli učne liste, po etapah vodi individualno delo dijakov, razlaga, pojasnjuje, spodbuja, preverja.	Na delovnem listu analizirajo zgodovinske vire in slikovno gradivo. Odgovarjajo na zastavljena vprašanja, komentirajo.
Vodi debato o vlogi, položaju posameznih članov rimske družine.	Skupaj z učiteljem se pogovorijo o svojih ugotovitvah. Ugotovitve zapišejo v zvezek.
Da navodila za pripravo šolskega glasila.	Za poglobitev novo usvojenega znanja pripravijo šolsko glasilo o rimski modi.

Pričakovani dosežki ali rezultati vključujejo vsebinska znanja, ki vključujejo znanje in razumevanje oblačenja Rimljanov (vrsta oblačil, nakit, značilnosti moške in ženske toalete). Proceduralna znanja vključujejo spretnosti zbiranja, izbiranja, analize, sinteze, kritične presoje uporabne vrednosti informacij iz zgodovinskih virov, sposobnost oblikovanja lastnega mnenja, spretnost argumentiranja in spretnost različnih oblik pisne komunikacije pri pisanju članka v vlogi »rimskega novinarja«. Odnosno znanje vključuje razvijanje odgovornega in pozitivnega odnosa do ohranjanja kulturne dediščine starega Rima, ki se nanaša na oblačilno kulturo.

Naloge na delovnem listu od dijaka zahtevajo različne miselne procese (po Marzanovi taksonomiji), kot so: induktivno sklepanje (o pomenu toge), utemeljevanje (ali

so Rimljani sledili modnim zapovedim pri oblikovanju pričesk), preučevanje (v obliki članka zapiše bistvene značilnosti rimske mode).

Tako zasnovan pouk omogoča razvijanje ključnih kompetenc:

- sporazumevanje v maternem jeziku (dijaki jo razvijajo z ustrezno rabo zgodovinske terminologije, različnimi oblikami ustne komunikacije - utemeljevanje, pisne komunikacije - pisanje odgovorov na učnih listih, s pisanjem članka o rimski modi);
- učenje učenja (razvijanje veščin in spretnosti z uporabo različnih zgodovinskih virov in s samorefleksijo);
- kulturno zavest in izražanje (s spodbujanjem pozitivnega odnosa do pomena ohranjanja in varovanja rimske oblačilne kulture).

Delovni list 4

Ključna trditev (napoved cilja dijakom):

Udobnost rimskih oblačil?

Rimljani so razlikovali med dvema vrstama oblačil: med tistimi, v katera se oblečejo, in tistimi, s katerimi se potem ogrnejo. Ogrinjalo ali toga je bila v cesarski dobi še zmeraj slavnostna obleka.

Na delovnem listu so predstavljeni zgodovinski viri (slike, besedila), ki na nazoren način prikazujejo rimska oblačila in nakit. Novo učno snov dijaki osvojijo v eni šolski uri. Za uvodno motivacijo lahko uporabimo slikovno gradivo ali odlomke iz filma Pompeji. Ob ogledu se razvije pogovor o oblačenju nekoč in danes. Sledi drugi del, usvajanje nove učne snovi. Dijaki ob učiteljevi razlagi in branju besedil spoznajo način oblačenja in pomen toge.

Za domačo nalogo v skupinah pripravijo šolsko glasilo na temo rimske mode.

1. Iz vira 1 in besedila v tabeli razberi pomen toge. S kakšnimi težavami so se soočali vsi, ki so jih nosili.

INDUMENTA	AMICTUS
• nosili so jih ponoči in podnevi	• nosili le del dneva
• preprost predpasnik - zvezan okoli pasu • tunika - postane najpomembnejši del oblačila	• ogrinjalo - toga
• iz lanu	• iz bele volne

Vir 1

Bila je nabrana, izrazita in svečana ter vredna gospodarjev sveta, čeprav si jo je bilo zelo zapleteno namestiti in je bila v skladnem neredu gub nekoliko napihnjena in izumetničena. Kdor si jo je hotel pravilno nadeti, je moral biti zelo spreten in celo skromni antični junak Cincinat, ki ni bil prav nič nečimrn, je menil, da se mu to ne more posrečiti brez pomoči, in je zanjo prosil samo svojo ženo Racilijo. Če je hotel Rimljan obdržati ravnotežje med hojo, ognjevito govoriti ali se prerivati v gneči, je moral biti neprestano pazljiv in previden. Težka toga je bila hudo breme. Da je ostala brezmadežno bela, so jo morali za drag denar in pogosto beliti, zato se je kmalu obrabila, da je bila samo še za med stare cape.

(Carcopino, J. (2001). Rim na vzponu cesarstva. Ljubljana: Modrijan, str. 162.)

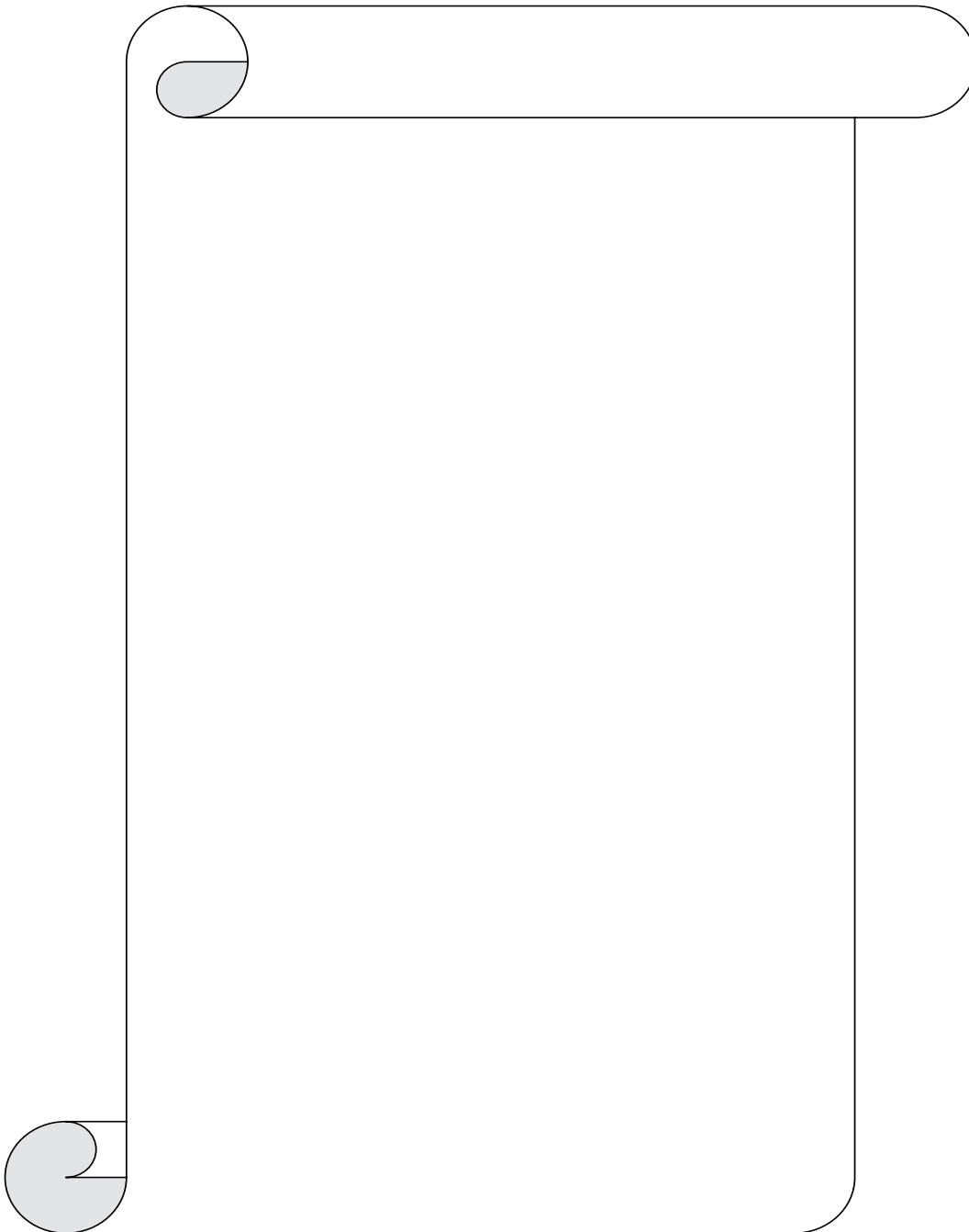
2. Interpretiraj vsebino vira 2.

Vir 2

Zelo so pazili, da niso še za življenja legli v posteljo oblečeni v togo.

(Carcopino, J. (2001). Rim na vzponu cesarstva. Ljubljana: Modrijan, str. 162.)

3. Oglej si sliko 1 ter se postavi v vlogo antičnega rimskega »novinarja« Oktavijana, ki obišče znano modno središče, Rim. V obliki članka opiši rimsko modo.

Slika 1: Rimska oblačila in obutev
(Avtorica: Ula Miholič, dijakinja
Gimnazije Piran)

4. Ob pomoči vira 3 in vira 4 odgovori na zastavljena vprašanja.
- Kaj je bilo glavno opravilo moške toalete?
 - So Rimljani sledili modnim zapovedim pri oblikovanju pričesk? Utemelji s pomočjo dokazov iz virov.
 - Kakšna je bila brivnica? Kaj je bila tudi naloga brivca? Kakšen videz imajo danes brivnice?
 - č) Kako danes moški skrbijo za zunanji videz?

Vir 3

Za pravo toaleto rimskih nečimrnežev je v 2. stoletju po Kr. skrbel brivec, ki je strigel brado in negoval lase. /.../

Če so bili dovolj premožni, da so lahko imeli med služinčadjo tudi brivca, so se prepustili njihovim rokam že zjutraj in po potrebi spet čez dan. Če pa si niso mogli privoščiti tega visokega stroška, so ob različnih urah in ko se jim je zdelo to nujno, odšli v katero izmed številnih brivnic v mestnih tabernah ali v brivnice za preproste ljudi, ki so stale kar na prostem.

Brivnica, *tonstrina*, je bila obdana s klopmi, na katerih so čakale stranke. Na stenah so visela ogledala, pred katerimi so se ustavljali tudi mimoidoči, ki niso nameravali k brivcu, se pogledali vanje in si popravili lase ali obleko. Sredi lokala je na pručki sedela stranka, ki je bila na vrsti. Obleko ji je varoval zdaj preprost večji ali manjši prtič (*mappa ali sudarium*), zdaj halja (*involucre*) iz batista (*linteum*) ali muslima (*sinдон*). Brivec, okoli katerega so se vrteli njegovi pomočniki (*circitores*), je strigel lase. Če od zadnjega obiska niso preveč zrasli, jih je samo uredil po zadnji modi, ki je posnemala vladarjevo pričesko.

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 164–165).

Vir 4

Sicer pa je brivec poskrbel za mladostni videz strank tudi tako, da jim je na kodre nanesel skrbno izdelana barvila in dišave, jim namazal lica z ličilom in jim nalepil na obraz okrogle koščke blaga, s katerimi je zakril pege, bradavice in izpuščaje ali osvežil preveč blede polt.

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 168).

4. Najspretnější mojstri so si kmalu pridobili sloves, da so jim celo pesniki posvečali verze. Zapisano trditev utemelji ob pomoči dokazov iz vira 5.

Vir 5

Marcialov epitaf Pantagatu govori o brivčevi veličini.

»Tukaj v grobu leži, ugrabljen že v deški mladosti,
Pantagat, ki ga gospod ljubil je, objokoval.
Znal je na rahlo ostriči, z železom dotakniti komaj
Las se, obriti gladko dlake sršeče je znal.
Najsi si, zemlja, mu blaga in lahka tako, kot zasluži,
Biti ne moreš lahka bolj od umetnih rok.«

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 169).

5. Ženska toaleta.

Iz vira 6 razberi, v kakšnih spodnjih oblačilih je spala ženska.

- a) Pomemben del ženske toalete je bila pričeska. Kakšne pričeske so ženske nosile v republikanski dobi?
- b) Kakšnih pričesk niso več marale? Kakšne pričeske so jim bile posebej všeč?

Vir 6

Kakor on je tudi ženska spala v spodnjih oblačilih: v ledvenem ogrinjalu, prsnem poveju (*strophium*, *mamillare*) ali stezniku (*capetium*), eni ali več tunikah in včasih se je na moževo žalost zavila čez vse še v ogrinjalo. /.../ ko je vstala /.../ se oblekla v *amictus*. Na hitro se je umila. Potem se je lotila urejanja pričeske. /.../

Že dolgo tega so matrone opustile enostavno frizuro iz časa republike, ki je bila pod cesarjem Klavdijem za krajši čas spet v modi in pri kateri so bili lasje spredaj razdeljeni z ravno prečko in zadaj povezani v voz. Marale niso več niti kit, zviti v svitek na čelu, kakor vidimo na nekaterih Livijinih ali Oktavijinih doprskih kipih. Z Mesalino so se pojavile zelo zapletene in nakodrane pričeske, ki jih poznamo z upodobitev žensk v Flavijem obdobju.

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 173.)

3. Pri oblikovanju pričesk so imele pomembno vlogo spletične. Iz vira 7 razberi, ali je bilo delo spletičen lahko ali težko.

Vir 7

Piše Juvenal:

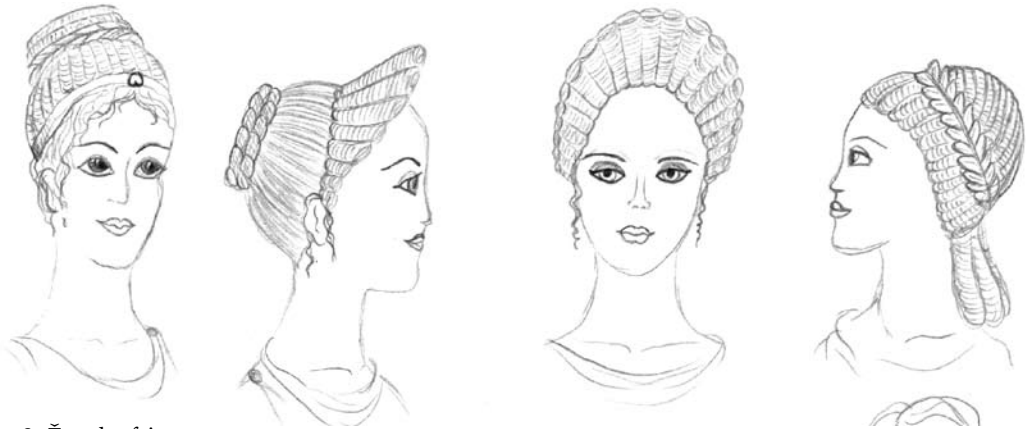
»trudi s pričesko se Psekas, gospe nesrečna spletična,
gola ramena, razmršenih las in z golim oprsem.
»Koder štrli previsoko, ne vidiš?« - in s ploho udarcev
bikovka strašni zločin nad pričesko kaznuje pri priči.«

Marcial pa pripoveduje:

»najsi od celega spleta en sam se je krivo postavil
koder, ker igla trdno ni zasajena bila,
Lalage že se maščuje z zrcalom, ki greh je izdalo:
Plekuzo zbije na tla, žrtev pričeske strašne.«

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 173-174.)

4. Slika 2 prikazuje ženske frizure. Opiši razlike med prikazanimi frizurami.

Slika 2: Ženske frizure

(Avtorica slike: Ula Miholič, dijakinja Gimnazije Piran)

5. Bi bile rimske frizure tudi danes »modni hit«? Odgovor utemelji.

S pomočjo slike 3 preveri, kako se je bilo obleči v rimskih časih. Koliko časa bi potreboval, da bi se oblekel?

Slika 3: Oblačenje v rimskih časih
(Avtorica slike: Ula Miholič, dijakinja Gimnazije Piran)

DOMAČA NALOGA ZA GLOBLJE RAZUMEVANJE OBRAVNAVANE TEME

V skupini pripravite ŠOLSKO GLASILO na temo Rimska moda je simbol omikanosti.

2.7 Preskrba z vodo in hrana

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 5

Izbirna širša tema: Zgodovina vsakdanjega življenja

Učni sklop: Preskrba z vodo in hrana

Učni problem: Prehrambne navade Rimljanov

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- iz različnih perspektiv preiščejo značilnosti iz zgodovine vsakdanjega življenja;
- primere iz vsakdanjega življenja umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, interpretacije.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje na temelju zgodovinskih virov in slikovnega gradiva:

- opišejo prehrambne navade Rimljanov, živila ki so jih najpogosteje uživali;
- primerjajo prehrambne navade Rimljanov s svojimi prehrabnimi navadami;
- ugotovijo, kateri je bil glavni obrok Rimljanov, kdaj so ga zaužili in kako;
- razberejo glavne značilnosti triniklija – jedilnice in ga narišejo;
- oblikujejo zaključke in svoje mnenje o dogajanju na rimskih pojedinah;
- ob značilnostih rimske prehrane ugotovijo podobnosti in razlike s sodobnimi prehranjevalnimi navadami.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, digitalna pismenost, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti: matriarhat, patriarhat.

Splošni zgodovinski koncepti:

- **koncepti za globlje razumevanje:** vzročno-posledično mišljenje, podobnosti in razlike, spremembe in kontinuiteta;
- **koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede:** kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija.

Medpredmetne povezave: sociologija: Družbene različnosti in neenakosti

Didaktični pristopi:

- *učnocijni in procesno-razvojni pristop* (načrtovanje dejavnosti za dijake v povezavi s cilji in pričakovanimi rezultati)
- *kompetenčni pristop*
- *aktivne učne oblike* (individualno delo)
- *aktivne učne metode* (delo z zgodovinskimi viri, razprava)

Potek učnega procesa: uvajanje, obravnava nove učne snovi, preverjanje

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Prebere latinski rek (na učnem listu), vodi razpravo. Napove učne cilje, dejavnosti, razloži navodila za delo in določi časovni okvir.	Poslušajo in komentirajo prebrani rek.
Razdeli učne liste, po etapah vodi individualno delo dijakov, razlaga, pojasnjuje, spodbuja, preverja.	Na delovnem listu ob učiteljevi pomoči analizirajo zgodovinske vire in odgovarjajo na zastavljena vprašanja.
Vodi debato o vlogi, prehrabnih navadah Rimljanov.	Skupaj z učiteljem se pogovorijo o svojih ugotovitvah. Ugotovitve zapišejo v zvezek.
Da navodilo za pisanje »menija« starih Rimljanov.	Svoje znanje preverjajo tako, da napišejo dnevni meni za antično rimsko restavracijo.

Pričakovani dosežki ali rezultati vključujejo vsebinska znanja, ki vključujejo znanje in razumevanje prehrabnih navad Rimljanov. Proceduralna znanja vključujejo spretnosti zbiranja, izbiranja, analize, sinteze, kritične presoje uporabne vrednosti informacij iz zgodovinskih virov, sposobnost oblikovanja lastnega mnenja, spretnost argumentiranja in spretnost različnih oblik komunikacije npr. pri oblikovanju menija rimske taberne. Odnosno znanje vključuje razvijanje odgovornega in pozitivnega odnosa do ohranjanja rimske kulturne dediščine s področja kulture prehranjevanja.

Naloge na delovnem listu od dijaka zahtevajo različne miselne procese (po Bloomovi in Marzanovi taksonomiji), kot so: poznavanje (značilnosti prehrabnih navad Rimljanov), razumevanje (iz besedila opredelijo podatke in jih pravilno umestijo v tabelo), sinteza (sklepanje na temelju podatkov in dokazov iz virov o prehrabnih navadah Rimljanov), argumentiranje (na temelju podatkov in dokazov iz virov in iz izkušenj ter predznanja primerjajo prehrabne navade Rimljanov z današnjimi in argumentirajo razlike in podobnosti), preiskovanje (iskanje podatkov o trinikliju in na temelju izbranih podatkov opredelitev in razlaga značilnosti triniklija ter njegov slikovni prikaz).

Tako zasnovan pouk omogoča razvijanje ključnih kompetenc:

- sporazumevanje v maternem jeziku (dijaki jo razvijajo z ustrezno rabo zgodovinske terminologije, različnimi oblikami ustne komunikacije, npr. utemeljevanje, in pisne komunikacije, npr. pisanje odgovorov na učnih listih, pisanje menija rimske taberne);
- digitalna pismenost (preverjanje pravilnosti narisane ob uporabi medmrežja npr. pri iskanju podatkov o trinikliju);
- učenje učenja (razvijanje veščin in spretnosti z uporabo različnih zgodovinskih virov in s samorefleksijo);
- kulturna zavest in izražanje (s spodbujanjem pozitivnega odnosa do pomena ohranjanja in varovanja rimske kulturne dediščine s področja kulture prehranjevanja).

Učni list 5

Ključna trditev (napoved cilja dijakom):

Razvade – navade Rimljanov pri prehranjevanju

Rimljani vseh družbenih slojev so jedli sorazmerno dobro. Zelo verjetno je bil njihov jedilnik precej podoben sodobni prehrani v sredozemskih državah in je vseboval veliko sveže zelenjave in sadja, od mesa pa so bile najbolj priljubljene ribe in perutnina.

Na delovnem listu so predstavljeni zgodovinski viri, ki na nazoren način prikazujejo prehranske navade Rimljanov. Novo učno snov dijaki osvojijo v dveh šolskih urah.

Za uvodno motivacijo učitelj prebere latinski rek, dijaki ga komentirajo na podlagi predhodnega znanja o prehrani Rimljanov. Ob učiteljevi pomoči dijaki analizirajo zgodovinske vire in odgovorijo na zastavljena vprašanja. Ob učiteljevi pomoči usklajujejo ugotovitve, te zapišejo v zvezek. Svoje zanje preverijo tako, da pripravijo in zapišejo meni za antično rimsko restavrancijo.

**UT SIS NOCTE LEVIS – SIT TIBI CENA
BREVIS IU VAT CIBUS POST OPUS.**

Da bo lahka noč, naj bo večerja kratka.

1. Iz vira 1 razberi število obrokov, ki so jih dnevno zaužili Rimljani (poimenuj jih in primerjaj s sedanjostjo).

Vir 1

Sprva so bili to zajtrk (*ientacukum*), cena in večerni obrok (*vesperna*), ko pa je *vesperna* izginila, so imeli vso klasično dobo zajtrk, kosilo (*prandium*) in glavni obrok (*cena*).

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 265.)

2. Ob pomoči vira 2 dopolni tabelo.

	zajtrk	kosilo	glavni dnevni obrok
Kaj so jedli?			
Kje so jedli in kako?			
Kdaj so jedli?			

Vir 2

Večina Rimljanov, ki so zjutraj spili le kozarec vode, se je po nasvetu higienika odpovedala enemu izmed prvih dveh obrokov. Galen sam je okoli četrte ure pojedel samo zajtrk, vojakom pa je zadostoval le opoldanski obed. Sicer pa ne zajtrk ne kosilo nista bila preveč izdatna. Za zajtrk so jedli kruh in sir, kakor piše Marcial, za kosilo včasih le kos kruha, navadno pa še hladno meso, zelenjavo in sadje, vse skupaj zalito s požirkom vina.

Zajtrk Plinija starejšega je bil le prigrizek (*cibum levem et facilem*), kosilo pa samo malica (*deinde gustabat*). Zajtrk in kosilo so končali tako hitro, da jim ni bilo treba pogrniti mize (*sine mensa*) in si po jedi niso niti umili rok (*post quod non sunt lavandae manus*). Oba sta bila očitno mrzla in so ju pojedli spotoma, edini obrok, vreden tega imena, pa je bila večerja, *cena*. /.../

Neron, ki je legel k mizi že opoldne, se je večerja za vse začela ob isti uri, in sicer po kopeli, to je ob koncu osme ure pozimi in ob koncu devete poleti. Takšnega urnika so se držali prijatelji Plinija Mlajšega in ob osmi uri tudi Marcial napove zmenek Juliju Cerialisu v Stefanovem kopališču, ki je najbližje njegovemu domu, da ga po kopeli odpelje k sebi na večerjo. Kdaj se je ta končala, pa je bilo odvisno od tega, ali je šlo za večerjo brez večjih priprav ali za slavnostno pojedino, ali je bil gost zmeren jedec ali požeruh. Praviloma se je spodobna večerja končala še pred nočjo.

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 266.)

3. *Premožnejši ljudje so večerjali v posebni sobi v hiši ali stanovanju. To je bil triniklij, ki je bil dvakrat toliko dolg kakor širok. Njegovo ime izhaja iz ležišč (lectus) s po tremi mesti (triclinia), kjer so ležali gosti.*

Preberi vir 3 in po opisu nariši triniklij. Pravilnost slike preveri na spletni strani: <http://aveteromani.antika-si.com/domus.php>.

Vir 3

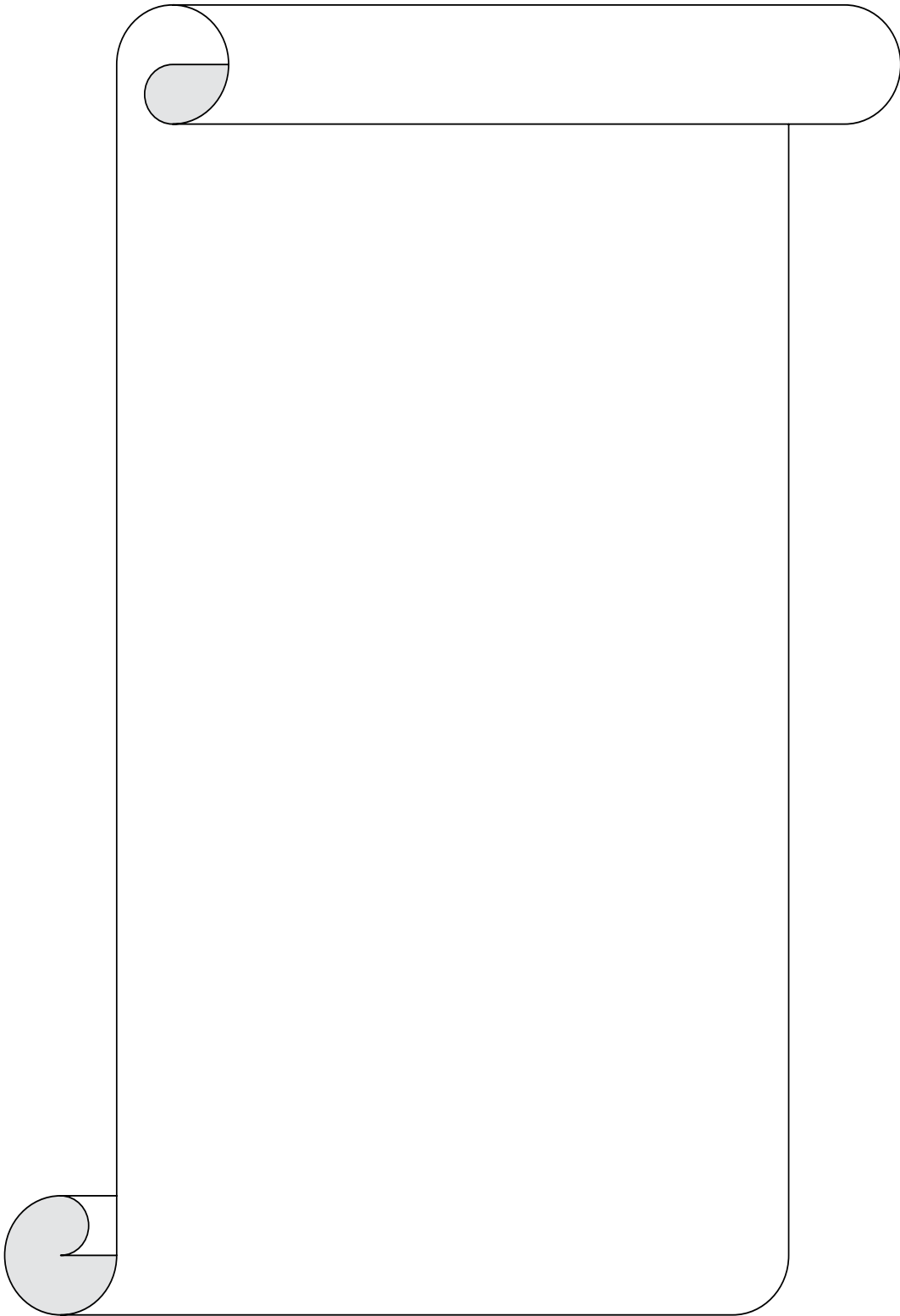
Triniklij so šteli za nujno sestavino ugodja ter za znamenje imenitnosti in visokega družbenega položaja. Nekdaj je bilo dovolj dobro za ženske, da so jedle sede ob moževih nogah. Zdaj pa, ko so matrone zasedle mesto ob možu na triniklijih, so sede jedli le še otroci, ki so jim pred očetovo in materino ležišče postavili pručke. /.../

Ob treh straneh kvadratne mize so bila ležišča, na četrti, prazni stranici pa je bil prostor za postrežbo. Ležišča so se rahlo dvigala proti mizi, tako da je bilo njihovo naslonjalo nekoliko nad njo. Na vsakem bolj ali manj razkošnem počivalniku, prekritem z žimnicami in pregrinjali, so bili po trije z blazino ločeni prostori. /.../

Na vsaki zofi so ležali poševno in se z levim komolcem naslanjali na blazino, bose noge, ki so jim jih ob prihodu umili, pa so imeli na drugem koncu počivalnika. /.../

Jedci so imeli na voljo nože, zobotrebce in žlice različnih velikosti: zajemalko (*trulla*), žlico (*ligula*), s katero so lahko zajeli nekaj več kot centiliter, četrto vrčka (*cyathus*) in zašiljeno žličko (*cochlear*), s katero so iztrgali jajca in školjke. Tako kakor Arabci danes ali Francozi na začetku novega veka tudi Rimljani niso uporabljali vilic. Pomagali so si s prsti, zato so si jih morali pogosto umivati, in sicer pred večerjo in po vsaki jedi. Sužnji z vrči so krožili med ležišči in na roke gostov vliвали hladno in odišavljeno vodo, nato pa jih obrisali s prtičkom, ki so ga nosili čez drugo roko.

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 286.)

Triklinij

4. Ob pomoči vira 4, vira 5 odgovori na zastavljena vprašanja.
 - a) Koliko jedi je sestavljalo večerjo? Katere so bile te jedi? S čim so začinili večerjo?
 - b) Katera je bila priljubljena pijača na pojedinah?
 - c) Kaj je bil muslum?
 - č) Na svetovnem spletu preberi in zapiši na kakšen način so pripravljali muslum.
 - d) Kako so Rimljani hranili vino? Kako ga hranimo danes?
 - e) Koliko časa so trajale pojedine? Kaj je popestrilo pojedine?

Vir 4

Goste pojedine je napovedoval *nomenclato*, ki jim je tudi pokazal ležišče in mesto. Na pojedinah, o katerih nam govori rimska književnost, je gostitelj očaral povablence z obiljem jedi in bogato srebrnino. /.../ večerja je bila sestavljena iz najmanj sedmih jedi (*fercula*): *Quis fercula septem secreto cenavit avus?* To so bili predjed (*gustatio*), tri uvodne jedi, dvoje pečenk in sladica (*secundae mensae*). /.../

Pojedino so začenjali s pitno daritvijo. Po predjedi so pili medeno vino (*muslum*). Medtem ko so natakariji (*ministratores*) zalagali goste s toplimi kruhki, so jim med preostalimi jedmi polnili čaše z najrazličnejšimi vini, od razvpitega kislega vaticanca in masilijca, ki se je navzel duha po dimu, pa vse do »nesmrtnega falernca«. Vino, ki so mu primešali različne smole, so hranili v amforah, zamašenih s plutovinastim ali glinenim čepom. Grlo amfor je bilo označeno s ploščico (*pittacium*), na kateri sta bila zapisana izvor in leto trgatve.

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 269–270.)

Vir 5

Številne pojedine so trajale osem ali deset ur in prekinjali so jih vložki in nastopi kot pri Trimalhionu: koncert, srebrn okostnjak in Trimalhionovo modrovanje o smrti; po pečenki so nastopili akrobati in je Fortunata zaplesala kordaks, pred sladico so bile na vrsti uganke, srečelov in presenečenje s stropa, s katerega so spustili velikanski obroč, ovešen s stekleničkami dišav, ki so jih pri priči razdelili med goste. Skoraj povsod je veljalo, da večerja ni popolna brez burkačev in lahkih deklet.

(Carcopino, J. (2001). *Rim na vzponu cesarstva*. Ljubljana: Modrijan, str. 272.)

6. Preberi vir 6 ter vir 7 in v tabelo vpiši živila, ki so jih uživali pri večerji.

	VEČERJA
RIMLJANI	
DANES	

a) Kako bi ocenil prehrabne navade Rimljanov? Odgovor argumentiraj z dokazi.

Vir 6

Tudi med nižjim srednjim slojem je prevladovala uglajena skromnost. Takšna je bila na primer večerja, ki jo je Marcial priredil za sedem gostov na stibadiju v svoji jedilnici:

Je oskrbnica prinesla slezovca, da se želodec
 Sprazni, in raznih zelišč, ki jih premore moj vrt:
 Glavnata tu je solata in tam je drobnjak sesekljeni,
 Meta ne manjka za kole, ohrovt, pohotno drasteč;
 Šnjure, začinjene z ruto, sesekljana obdajajo jajca,
 S svinjskih se vimen cedi tunov pikantni razsol.
 To za predjed; le ena bo rihta za skromno večerjo,
 Nežen kozliček, otet divjega volka zobem,
 In kak grižljaj, ki ga ni razrezati treba strežaju,
 Zdraven kovaški bo bob, mladega zelja brstič,
 K temu piščanček in gnjat, ostanek treh prejšnjih večerij,
 Le za desert. Kdor bo sit, zrelega sadja dobi,
 Iz nomentanskega vrča pa vino brez vse usedline,
 Staro tri leta, ko bil drugič je konzul Frontin.
 Šale brez žolča slede in sproščena zabava, da zjutraj
 Se ne kesaš in ti ni žal zarečenih besed.

(Carcopino, J. (2001). Rim na vzponu cesarstva. Ljubljana: Modrijan, str. 274-275.)

Vir 7

Zdaj pa jedilnik, brez dragih dodatnih nakupov na trgu:
 S polj tiburtinskih prišel bo rejen in pitan kozliček,
 V čredi pač nežen najbolj, ki ne zna se še pasti po travi
 In si ne upa obirati vrbovih nizkih grmičev,
 Mleka več v sebi ima kot krvi, pa z gore beluši,
 Ki jih nabira kmetica, ko neha na preslico presti.

Zraven so jajca, velika, še topla iz gnezda na senu,
Z njimi pa tudi kokoši, ki zlegle so jih, in iz shrambe
Grozdje, a sveže tako, ko da pravkar pobrano je s trte,
Hruške signinske in sirske in jabolka iz iste košare,
Taka, da kos so picenskim, dišeča po zreli svežini.

(Carcopino, J. (2001). Rim na vzponu cesarstva. Ljubljana: Modrijan, str. 274-275.)

DOMAČA NALOGA ZA GLOBLJE RAZUMEVANJE OBRAVNAVANE TEME

Postavi se v vlogo lastnika rimske taberne in napiši MENI (navajaj jedi, ki jih nudiš obiskovalcem). Meni lahko tudi slikovno popestriš tako, da narišeš videz jedi in rimske taberne.

2.8 Opisni kriteriji za preverjanje in ocenjevanje znanja

Odlično

Dijak prepričljivo in jasno razlaga zgodovinska dejstva, pojme in dogodke iz zgodovine vsakdanjega življenja civilizacij starega veka. Pri razlagi izpostavlja bistvo, prepričljivo opredeli in razloži povezavo med dogodki. Ustrezno, temeljito in samostojno primerja podobnosti in razlike med značilnostmi življenja pri visokih civilizacijah, Grkih in Rimljanih. Iz zgodovinskih virov učbenika prepričljivo sklepa in s svojimi besedami razlaga značilnosti iz vsakdanjega življenja. Iz zgodovinskih virov izlušči bistvo, ločuje dejstva in mnenja, oblikuje lastno mnenje. Ustrezno in prepričljivo utemeljuje različne navedbe ali trditve, te podkrepi z argumenti. Zgodovinske dogodke pravilno in zanesljivo umešča v ustrezen zgodovinski prostor in čas.

Prav dobro

Dijak jasno razlaga zgodovinska dejstva, pojme in dogodke iz zgodovine vsakdanjega življenja civilizacij starega veka. Pri razlagi izpostavlja bistvo, prepričljivo opredeli in razloži povezavo med dogodki. Ustrezno in samostojno primerja podobnosti in razlike med značilnostmi življenja pri visokih civilizacijah, Grkih in Rimljanih. Pri tem ga nekoliko usmerja učitelj. Iz zgodovinskih virov, učbenika prepričljivo sklepa in razlaga značilnosti, iz vsakdanjega življenja. Iz zgodovinskih virov izlušči bistvo, ločuje dejstva in mnenja, oblikuje lastno mnenje. Ustrezno in prepričljivo utemeljuje različne navedbe ali trditve, te podkrepi z argumenti. Pri tem ga nekoliko usmerja učitelj. Zgodovinske dogodke pravilno in zanesljivo umešča v ustrezen zgodovinski prostor in čas.

Dobro

Dijak razlaga zgodovinska dejstva, pojme in dogodke iz zgodovine vsakdanjega življenja civilizacij starega veka. Pri razlagi izpostavlja bistvo in ob učiteljevi pomoči razloži povezavo med dogodki. Ustrezno primerja podobnosti in razlike med značilnostmi življenja pri visokih civilizacijah, Grkih in Rimljanih. Pri tem mu pomaga učitelj. Iz zgodovinskih virov učbenika razlaga značilnosti iz vsakdanjega življenja. Iz zgodovinskih virov izlušči bistvo, ob učiteljevi pomoči loči dejstva in mnenja. Utemeljuje različne navedbe ali trditve, te podkrepi z argumenti, pri teh potrebuje učiteljevo pomoč. Zgodovinske dogodke ob učiteljevi pomoči umešča v ustrezen zgodovinski prostor in čas.

Zadostno

Dijak deloma napačno razlaga zgodovinska dejstva, pojme in dogodke iz zgodovine vsakdanjega življenja civilizacij starega veka. Pri razlagi ne izpostavlja bistva, tudi ob učiteljevi pomoči ne zna razložiti povezave med dogodki. Pomanjkljivo ali celo napačno primerja podobnosti in razlike med značilnostmi življenja pri visokih civilizacijah, Grkih in Rimljanih. Utemeljuje pomanjkljivo in včasih napačno. Pomanjkljivo ali napačno presoja pristnost informacij iz zgodovinskih virov glede na razmerje med dejstvi in mnenji, potrebuje izdatno učiteljevo pomoč. Različne navedbe ali trditve deloma argumentira in pri tem potrebuje učiteljevo pomoč. Zgodovinskih dogodkov tudi ob učiteljevi pomoči ne umesti v ustrezen zgodovinski prostor in čas.

2.9 Sklep

S šolskim letom 2008/09 sem v prvem letniku začela pouk snovati učinkljivo in procesno-razvojno kot to predvideva novi učni načrt. Nov pristop zahteva izjemno veliko učiteljevega dela in truda. Začetek je bil težak, ker je bilo treba vsebine obdelati tematsko. Zaradi želje, da bi dosegla trajnejše, kakovostnejše znanje, sem pri pouku uvajala več aktivnih učnih metod.

Ker novi učni načrt omogoča izbor ene ali dveh tem, smo na začetku šolskega leta izbrali temo Zgodovina vsakdanjega življenja. Interes dijakov je bil najpomembnejši kriterij pri izboru. Želeli so podrobneje spoznati vsakdanje življenje ljudstev starega veka. Del teme smo obdelali pri projektu Grški teden, v okviru katerega so dijaki spoznali vsakdanje življenje antičnih Grkov. Ugotovitve so pri rednih urah primerjali z vsakdanjim življenjem pri prvih kulturah in Rimljanih.

Na podlagi tematskih ciljev, pričakovanih dosežkov sem oblikovala dejavnosti za dijake. Sočasno sem pripravila tudi učne liste. Sledilo je oblikovanje operativnih ciljev (procesni, ki so lahko zapisani v skupni formulaciji ali pa so zapisani posebej vsebinski, proceduralni in procesni cilji), dejavnosti za preverjanje in ocenjevanje znanja. Učne oblike in učne metode so bile skrbno izbrane in načrtovane. Pri izbirni temi sem uporabila naslednje aktivne učne oblike: sodelovalno učenje, delo v dvojicah ter sledeče aktivne učne metode: delo z zgodovinskimi viri, igra vlog.

Bistveno več časa sem pri pouku namenila usvajanju različnih veščin (zbiranju in izbiranju informacij, kritični presoji uporabnosti informacij, zapisovanju oziroma argumentiranju). Pri pouku »v večjem obsegu« uporabljam različna zgodovinska besedila (odlomke literarnih del, zgodovinska besedila), slikovno gradivo, odlomke iz filma, glasbo. Omenjeno uporabljam tako pri usvajanju nove učne snovi kot pri preverjanju znanja. Pri takem načinu dela dijaki dobijo delovne liste z vprašanji. Naloge na delovnem listu od dijaka zahtevajo različne miselne procese (po Marzanovi taksonomiji), kot so: sklepanje z indukcijo (npr. iz besedila razberejo splošne informacije o pomenu foruma), argumentiranje/utemeljevanje (npr. zakaj se rimske hiše odpirajo na notranja dvorišča), primerjanje (npr. rimskih bivališč s sedanjimi) idr.

Tako zasnovan pouk omogoča razvijanje ključnih kompetenc. Te so: sporazumevanje v maternem jeziku (npr. dijaki jo razvijajo z ustreznim rabo zgodovinske terminologije, različnimi oblikami ustne in pisne komunikacije), digitalna pismenost (npr. iskanje informacij ob uporabi medmrežja), učenje učenja (npr. razvijanje veščin in spretnosti z uporabo različnih zgodovinskih virov in s samorefleksijo), socialne in državljanske kompetence (npr. z razvijanjem in s spodbujanjem pozitivnega odnosa do demokracije, do spoštovanja človekovih pravic, enakosti med ljudmi sploh in še posebej med spoloma in do odgovornega in kritičnega državljanstva), kulturno zavest in izražanje (npr. s spodbujanjem pozitivnega odnosa do pomena ohranjanja in varovanja rimske kulturne in zgodovinske dediščine).

Pomembno pri uvajanju posodobljenega pouka je tudi preverjanje, ali smo uresničili zastavljene učne cilje. Preverjamo na različne načine. Pri pouku lahko uporabljamo debatne tehnike, uvajamo alternativne naloge in igre vlog. Pomembna je tudi povratna informacija, ki jo dobimo tudi z izvedbo evalvacije (evalvacijski vprašalnik za dijake). Analiza tega je pokazala, da so dijaki s takim načinom dela v veliki meri zadovoljni. To pa je najpomembnejša spodbuda za nadaljevanje dela.

3 Zgodovina vsakdanjega življenja

Violeta Gerden, Ekonomska šola Novo mesto

3.1 Uvod

Novi učni načrt v programu gimnazija (modul 280 ur) predvideva v prvem letniku več širših obveznih in širših izbirnih tem, med drugim tudi predstavljeno izbirno širšo temo Zgodovina vsakdanjega življenja. Izbirnost teme vsekakor vpliva na to, da so dijaki pri obravnavi teme, ki so jo sami izbrali, bolj zainteresirani, se v izbrano temo bolj poglobijo, posledica pa je kakovostnejše in trajnejše znanje. Tematska obravnava pa omogoča, da dijaki pridobijo širši in globlji vpogled v določeno snov.

Prednost novega učnega načrta je, da so cilji razdeljeni na:

- cilje, ki se nanašajo na znanje in razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- cilje, ki se nanašajo na razvijanje spretnosti in veščin, in
- cilje, ki se nanašajo na razvijanje odnosov, ravnanja, naravnosti, stališč.

Uresničitev vseh ciljev tvori celoto vseživljenjskega učenja dijakov. Prav tako je prednost ta, da učitelj sam izbira zaporedje obravnavanih tem. Prednost je tudi v učnocielnem in procesno-razvojnem načrtovanju pouka. Seveda pa je zlasti v začetku potrebno s strani učitelja vložiti več časa za pripravo na tak pouk.

Novi učni načrt predvideva tudi uporabo aktivnih učnih oblik in metod, kar zahteva od dijakov več vloženega aktivnega dela, je pa znanje zato kakovostnejše.

3.2 Spartanska vzgoja

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 1

Izbirna širša tema: Zgodovina vsakdanjega življenja

Učni sklop: Otroštvo: vzgoja in izobraževanje deklic in dečkov

Učni problem: Spartanska vzgoja

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- primerjajo podobnosti in razlike v vzgoji in izobraževanju deklic in dečkov pri izbranih civilizacijah starega veka;
- primere iz vsakdanjega življenja umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje zaključke, mnenja, stališča, interpretacije;
- spoznajo odnos do spoštovanja človekovih pravic v starem veku.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/ rezultati**

Dijaki/-nje:

- ob primerjavi virov razberejo usodo slabotnih dojenčkov v Sparti ter ovrednotijo spartanski tip vzgoje in oblikujejo svoja mnenja in stališča;
- ocenijo vzroke za krutost spartiatov;
- analizirajo vir ter primerjajo današnje z grškim odraščanjem ter vzgojo in šolanje v različnih grških polisih;
- iz skice razberejo vlogo grškega učenca in pedagoga;
- razvijejo sposobnost različnih oblik komunikacije v okviru timskega pouka;
- razvijejo socialne in komunikacijske spretnosti ob reševanju nalog na delovnem listu v skupinah (struktura sestavljanke);
- opravijo krajšo raziskavo tako, da preiščejo podoben primer iz zgodovine, ko so morali mladi s pomočjo preizkušnje dokazati, da jim pripada status odraslega, in ga primerjajo po podobnostih in razlikah s primeri iz današnjega časa;
- v obliki debate z argumenti potrdijo ali ovržejo trditev.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti širše teme: ženska enakopravnost, suženjstvo.

Splošni zgodovinski koncepti:

- **koncepti za globlje razumevanje:** vzročno-posledično mišljenje, podobnosti in razlike, spremembe in kontinuiteta;
- **koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede:** kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija, multiperspektivizem.

Medpredmetne povezave: *sociologija:* Družina. Šolanje.

Didaktični pristopi:

- *učnocijni in procesno-razvojni pristop* (načrtovanje dejavnosti za dijake v povezavi s cilji in pričakovanimi rezultati)
- *kompetenčni pristop*
- *aktivne učne oblike* (delo v skupini, sodelovalno učenje, struktura sestavljanke, individualno delo)
- *aktivne učne metode* (delo z zgodovinskimi viri)
- *avtentični/alternativni pouk* (timski pouk)

(Samo)refleksija dijaka in/ali učitelja:

- *samorefleksija učitelja:*
Kaj mi je ob delu z zgodovinskimi viri in timskem pouku pri obravnavi učne snovi o vzgoji in izobraževanju dečkov in deklic v starem veku uspelo? Ali so se medpredmetne povezave in timsko poučevanje izkazali za smiselne? Utemeljitev.

Kaj mi ni uspelo oziroma kaj moram izboljšati? Ali zaradi dela z zgodovinskimi viri in timskega pouka kakovostneje uresničujem učne cilje? Utemeljitev.

- *samorefleksija dijaka:*
Kaj sem se naučil/-a ob delu z zgodovinskimi viri in timskem pouku pri obravnavi učne snovi o vzgoji in izobraževanju dečkov in deklic v starem veku? Pri čem sem imel/-a težave? Kako bi lahko te težave odpravil/-a? Ali zaradi dela z zgodovinskimi viri snov bolje razumem? Odgovor utemelji.

Potek učnega procesa:

- *faza učnega procesa:* uvajanje, obravnava nove učne snovi, preverjanje znanja

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Uvodni del Učitelj zgodovine napove učne cilje, predstavi načrt, organizacijo in čas dela ter timski pouk s sociologijo. Poda navodila za sodelovalno delo (princip razdelitve v skupine, razdelitev vlog - vratar, redar, nagrajevalec, pregledovalec - in opozori na skupaj sprejeta pravila obnašanja pri sodelovalnem delu (pravila za delo, pravila za poročanje)). Učitelj sociologije z metodo pogovora predstavi vzgojo in izobraževanje v starem veku.	Poslušajo. Razdelijo se v skupine po štiri in si razdelijo vloge. Sodelujejo v pogovoru.
Glavni del Učitelj zgodovine razdeli delovne liste. Spremlja delo skupin, jih usmerja, pojasnjuje, spodbuja, sproti preverja, opozarja, si zapisuje opažanja o sodelovalnem delu, ki jih uporabi pri analizi. Vodi poročanje in komentira ugotovitve dijakov ter povzame sklepne ugotovitve.	Določene skupine dobijo prvi del, določene pa drugi del delovnega lista. V skupinah rešujejo delovne liste, si pri tem pomagajo, sprašujejo, preverjajo. Dve skupini, ki sta imeli različne naloge, poročata, ostale skupine z enakimi nalogami jih le dopolnjujejo. Ostali usklajujejo odgovore ter jih zapisujejo.
Zaključni del Poda navodila za pripravo na debatno trditev Spartanska vzgoja je bila uspešna (s čimer morajo pokazati globlje razumevanje učne snovi). Razdeli evalvacijske obrazce ali tabelo plus, minus, zanimivo (PMZ). Z žrebanjem določi moderatorja ter člane okrogle mize. Poda navodila za debatno tehniko okrogla miza. Spremlja okroglo mizo, si beleži opažanja. Vodi pogovor o okrogli mizi. Razdeli obrazce za samorefleksijo dijaka. Reflektira svoje delo.	Pripravijo se na debatno trditev. Določeni dijaki sodelujejo na okrogli mizi. Ostali spremljajo nastope posameznih članov okrogle mize in izpolnjujejo evalvacijske obrazce ali tabelo PMZ. Tisti, ki niso sodelovali, in dijaki, ki so sodelovali na okrogli mizi, komentirajo. Izpolnijo obrazce za samorefleksijo.

Vsebinska znanja vključujejo znanje in razumevanje vzgoje in izobraževanja v stari Grčiji, v atenskem in spartanskem polisu ter danes. Proceduralna znanja vključujejo sposobnost umeščanja izobraževalnih sistemov v časovne in prostorske okvirje, spretnosti zbiranja, izbiranja, analize, sinteze, kritične presoje uporabne vrednosti informacij iz zgodovinskih virov, sposobnost oblikovanja svojih mnenj, argumentov in interpretacij pri pripravi na debatno trditev ter sodelovanju pri okrogli mizi. Odnosno znanje vključuje razvijanje odgovornega in pozitivnega odnosa do ohranjanja kulturnih dosežkov stare Grčije na področju izobraževanja in šolstva ter spoštovanje do obsega človekovih pravic danes, ki so rezultat večtisočletnih prizadevanj.

Pri reševanju nalog na delovnem listu bodo dijaki uporabili tudi različne miselne procese. Po Marzanovi taksonomiji znanja in ciljev gre za primerjanje izobraževalnih sistemov v starem veku, sklepanje iz virov, utemeljevanje svojih mnenj, razvijanje kritičnega mišljenja s presojanjem in vrednotenjem pomena razvijanja izobraževalnih sistemov, razvijanje kreativnega mišljenja s pripravo na debatno trditev, razvijanje samospoznavanja pri izvedbi samorefleksije.

Ključno kompetenco sporazumevanja v maternem jeziku bodo dijaki razvijali s pravilno uporabo zgodovinske terminologije, s pisanjem odgovorov na vprašanja z delovnih listov in s pripravo na debatno trditev. Kompetenco učenje učenja pa bodo razvijali z razvijanjem spretnosti pri delu z zgodovinskimi viri in s samorefleksijami, socialne in državljanske kompetence z razvijanjem kulture dialoga z upoštevanjem in spoštovanjem drugačnih pogledov in stališč in z zagovarjanjem svojih pogledov in stališč ter argumentov zanje, kulturno zavest in izražanje s spodbujanjem pozitivnega odnosa do pomena ohranjanja in varovanja kulturnih dosežkov stare Grčije v šolstvu in izobraževanju in stopnje obsega človekovih pravic, ki jih uživamo v našem svetu.

Splošni zgodovinski koncepti vključujejo ugotavljanje vzrokov in posledic različnih izobraževalnih sistemov, podobnosti in razlik med njimi. Koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede, pa vključujejo razvijanje časovnih predstav, dokazov iz zgodovinskih virov ter njihovo interpretacijo.

Delovni list 1

Ključno vprašanje (napoved cilja dijakom):

Ali je bila spartanska vzgoja uspešna?

Aktivnosti:

Na delovnem listu zgodovinski viri (besedila, skice) prikazujejo vzgojo in izobraževanje v starem veku. Novo učno snov boste usvojili v eni šolski uri. Delali boste v skupinah tako, da boste analizirali zgodovinske vire na delovnih listih ter odgovorili na vprašanja. Delo v skupinah bo potekalo na sodelovalen način (struktura sestavljanja): prve štiri skupine boste reševale prvi del učnega lista, ostale pa drugi del učnega lista.

Sledila bosta plenarno poročanje skupin ter razprava.

1. Preberi vir 1, vir 2 in vir 3 ter odgovori na vprašanja.

Vir 1

Vzgoja novorojenega otroka ni bila prepuščena odločitvam roditelja, temveč ga je moral le-ta prinesiti na nek prostor, imenovan govorniška dvorana, kjer so sedeli starešine skupnosti, ki so otroka preiskali; če je bil lepo grajen in močan, so ga pustili živeti in so mu dodelili enega izmed 9000 varuhov; če pa je bil slaboten in pokvečen, so ga dali odvesti k tako imenovanemu odlagališču, skalnatemu prepadu ob Tajgetosu. /.../

Plutarh, Likurg

(Brodnik, V. idr. (1998). *Zgodovina 1. Učbenik za prvi letnik gimnazij*. Ljubljana: DZS, str. 97.)

Vir 2

V tem primeru so dojenčka pustili na prostem, da je umrl. Nekatere zapuščene otroke so rešile druge družine in jih vzgajale kot sužnje.

Plutarh, Likurg

(Pearson, A. (1994). *Svet okrog nas. Stari Grki*. Murska Sobota: Pomurska založba, str. 32.)

Vir 3

Spartanskih dečkov pa Likurg ni dajal v roke kupljenih ali najetih pedagogov, niti ni smel nihče obdržati svojega sina in ga vzgajati po svoje, temveč je vse, takoj ko so dopolnili sedem let, vzel k sebi in jih razdelil v horde, v katerih so skupaj rasli, bili deležni enake vzgoje in se navajali vedno biti skupaj: tako pri igri kot pri resnih zaposlitvah. Za vodjo horde so izbrali tistega, ki se je izkazal s svojo modrostjo in borbenim pogumom. Drugi so se zgledovali po njem, ga ubogali, podrejali so se njegovim kaznim, tako da je bilo bistvo vzgoje vaja v poslušnosti. Starešine so pogosto prisostvovali njihovim igram in pogosto celo izzvali prepir in pretep, da so se temeljito prepričali, kakšen značaj ima vsak posamezen mladenič. Branja in pisanja so se učili le toliko, kolikor so potrebovali. Vsa

nadaljnja vzgoja je težila k temu, da so bili brezpogojno pokorni, da so prenašali napor in se učili zmagovati v borbi.

Starešine so zaradi tega kasneje, ko so bili starejši, urjenje zaostri, ostrigli so jih do kože in jih navadili, da so hodili bosí ter goli izvajali vaje.

Takoj, ko so bili stari dvanajst let, so začeli hoditi brez spodnjih oblačil, dobili so samo po en plašč na leto, telo so imeli pokrito z blatom, vendar se niso smeli niti kopati niti mazati, razen ob redkih dnevih v letu, ko so jim dovolili, da so bili deležni take ugodnosti.

Plutarh, Likurg

(Brodnik, V. idr. (1998). *Zgodovina 1. Učbenik za prvi letnik gimnazij*. Ljubljana: DZS, str. 97.)

- a) Kdo je avtor vira 1 in vira 3?
- b) Ali sta njegovo poreklo in položaj vplivala na opisovanje vzgoje v Sparti? Je takšni vzgoji naklonjen ali ne?
- c) S pomočjo vira 1 ugotovi, kdo in na kakšen način je v Sparti odločal o tem, ali bo otrok ostal pri življenju.
- č) S pomočjo virov 1 in 2 sklepaj, kaj so storili z bolnimi in slabotnimi dojenčki.
- d) S pomočjo vira 3 odgovori na naslednja vprašanja:
 - O katerem tipu vzgoje govori zgodovinski vir?
 - Navedi pet vrlin take vzgoje.
 - Na kakšen način so preverjali značaj mladeničev?
 - Zakaj so bili po tvojem mnenju spartiatí tako kruti?
 - V čem so prednosti in slabosti take vzgoje?

Prednosti	
Slabosti	

- Kaj meniš o taki vzgoji?

5. Preberi vir 4 ter odgovori na vprašanja.

Vir 4

Mladi Spartanci so bili razdeljeni v tri glavne starostne skupine, v prvi so bili otroci od osem do enajst let, v drugi dečki od dvanajst do petnajst let in v tretji efebi (gr. *efebos*) od šestnajst do dvajset let. /.../

V zadnji fazi špartanskega šolanja so telesnemu urjenju namenili največ časa. Mladi efebi so morali opraviti celo vrsto preizkušenj, v kateri so bili velikokrat v smrtni nevarnosti. Ko so preizkušnjo uspešno opravili, so si dokončno pridobili status odraslega. Pogosto so mladega fanta, ki je opravljal preizkušnjo odraslosti, pustili samega in brez hrane nekje

daleč, na prostem. Če je hotel preživeti, je moral uporabiti svoj instinkt, vse veščine, ki si jih je pridobil v dolgih letih urjenja, in vso prekanjenost. Ponoči je šel na lov za heloti; ubiti je moral vsaj enega, če je želel, da preizkušnjo uspešno opravi.

(Melero, R. L. (1994). *Znanje za vsakogar. Kako so živeli Grki. Ljubljana: Ewo, str. 55-57.*)

- a) Ali morajo tudi danes mladi skozi smrtno nevarne preizkušnje, da opravijo zaključek šolanja? Svoj odgovor utemelji.
- b) Kakšne preizkušnje je moral prestati mlad spartiat, da je opravil preizkus odraslosti?
- c) Zakaj je moral mladi efeb ubiti vsaj enega helota za potrditev odraslosti?

4. S pomočjo vira 5 odgovori!

Vir 5

Šolanje je zajemalo branje in pisanje, glasbo in telovadbo. /.../

V premožnih družinah sta na otroka, ki je hodil v šolo, skrbno pazila dovilja in »pedagog«. Ta je bil hišni suženj, ki je imel nalogo spremljati otroka povsod. Bil je z njim tudi v šoli, kjer je prisostvoval učnim uram varovanca. Učil ga je lepega vedenja, lahko pa ga je tudi telesno kaznoval.

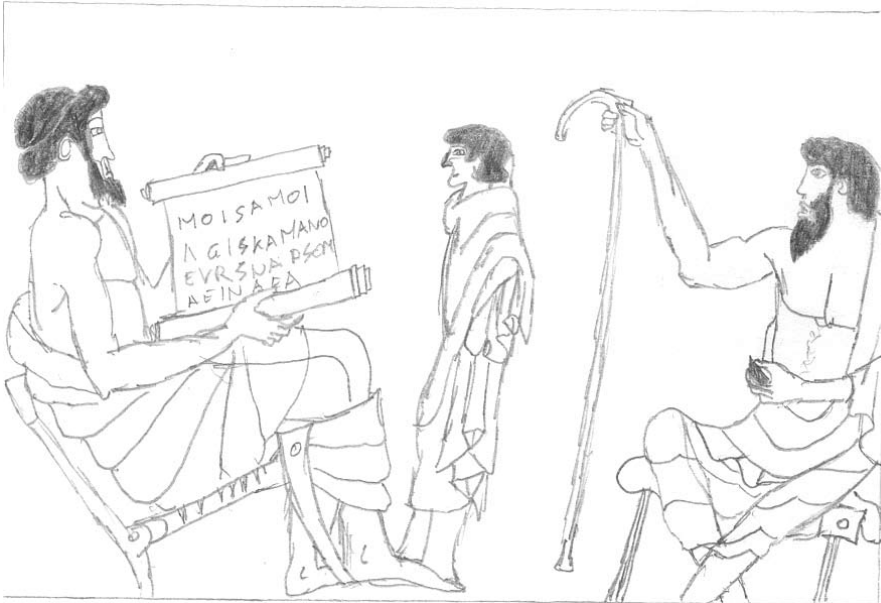
(Melero, R. L. (1994). *Znanje za vsakogar. Kako so živeli Grki. Ljubljana: Ewo, str. 55-57.*)

- a) Ta zgodovinski vir predstavlja šolske in vzgojne razmere v drugem polisu. Katerem?
- b) V čem so razlike in podobnosti vzgoje in šolanja v primerjavi z viri 1, 2, 3 in 4?

Razlike	Podobnosti

3. Oglej si vir 6.

Vir 6

Slika 1: V šoli (Avtor skice: Klemen Gorenc, dijak Ekonomske šole Novo mesto)

- a) Česa naj bi se učenec naučil pri predstavljenem pouku na skici?
- b) Kdo sedi?
- c) V katerem položaju je učenec, medtem ko se uči?
- č) Kaj upodobitve posameznih oseb na skici povedo o položaju ljudi v Atenah?
- d) Glede na odgovor razloži vsaj eno razliko v pojmovanju človekovih pravic v starih Atenah in danes.

NALOGA ZA GLOBLJE RAZUMEVANJE UČNE SNOVI

Pripravite se na DEBATO o trditvi *Spartanska vzgoja je bila uspešna. Nato bomo z žrebanjem določili moderatorja ter člane okrogle mize. Navodila za debatno tehniko okrogla miza že poznamo.*

OKROGLA MIZA

Okrogla miza je dokaj preprosta debatna tehnika, s katero lahko začnemo dijake uvajati v svet debat. Izpeljemo jo lahko brez priprav ali s pripravo nanjo. Prav tako lahko organiziramo eno ali več okroglih miz. Poglejmo korake za izvedbo:

1. Učitelj že v letnem delovnem načrtu izbere teme, ki bi jih lahko v razredu izpeljal z debatno tehniko okrogla miza.
2. Učitelj oblikuje debatno trditev, ki jo lahko dijaki poznajo vnaprej (če se odloči debatno tehniko okrogla miza uporabiti za obravnavo nove učne snovi in se dijaki doma ali v šoli pripravljajo nanjo). Če pa se učitelj odloči za uporabo okrogle mize za ponavljanje in utrjevanje snovi, dijakom predstavi debatno trditev tik pred izvedbo.
3. Učitelj pripravi gradivo, v katerem bodo dijaki našli temeljne informacije o obravnavani temi, s pomočjo katerih bodo obvladali vsaj minimalno znanje za debato. Pripravi tudi dodatno gradivo o temi in dijakom priporoči, naj poiščejo še dodatne informacije, članke. V primeru uporabe debatne tehnike okrogla miza za ponavljanje in utrjevanje snovi priprava gradiva z učiteljeve strani ni potrebna. Dijakom pa priporoči, da sami poiščejo dodatno gradivo.
4. Učitelj se lahko v razredu odloči za eno okroglo mizo ali pa več. Če se odloči za eno, mora ostale dijake zaposliti z različnimi aktivnostmi, kot je npr. izpolnjevanje obrazca plus, minus, zanimivo, ali z napovedjo oddaje kratkega poročila o argumentih in dokazih, o nastopu in izrabi časa posameznih govorcev. Če pa se odloči za več okroglih miz, pri debati aktivno sodelujejo vsi dijaki razreda.
5. Učitelj dijakom predstavi potek okrogle mize:
 - Uvodničar (moderator) pozdravi, se predstavi ter napove debatno trditev. Razloži termine in pozove govorce, da povedo svoje mnenje – 1 minuta.
 - Vsak govorec predstavi svoje stališče o obravnavani temi – 30 sekund. Vrstni red govorcev je lahko določen npr. z žrebom. Navodilo: Vsak član okrogle mize mora povedati svoje mnenje.
 - Razprava:
 - vrstni red enak kot vrstni red govorcev,
 - vsak govorec utemeljuje svoja stališča –1 minuta.
 - Uvodničar predstavi glavne točke razprave in zaključi – 1 minuta.
6. Učitelj skupaj z dijaki določi uvodničarja moderatorja, ki naj bo na debatno trditev dobro pripravljen.

Pri vsakem debatnem formatu, zlasti pa pri okrogli mizi, je obvezno, da en dijak/dijakinja prevzame vlogo moderatorja. Njegova naloga je predstavitev debatne trditve, razlaga terminov (zlasti pri okrogli mizi ali radijski oddaji, pri drugih debatnih formatih to opravijo govorniki) ter skrb, da se govorniki izmenjujejo v pravilnem vrstnem redu, kar je pomembno zlasti na začetku, ko se dijaki šele navajajo na debatne tehnike. Hkrati pa vloga moderatorja daje celotnemu poteku debate občutek slovesnosti in pomembnosti.

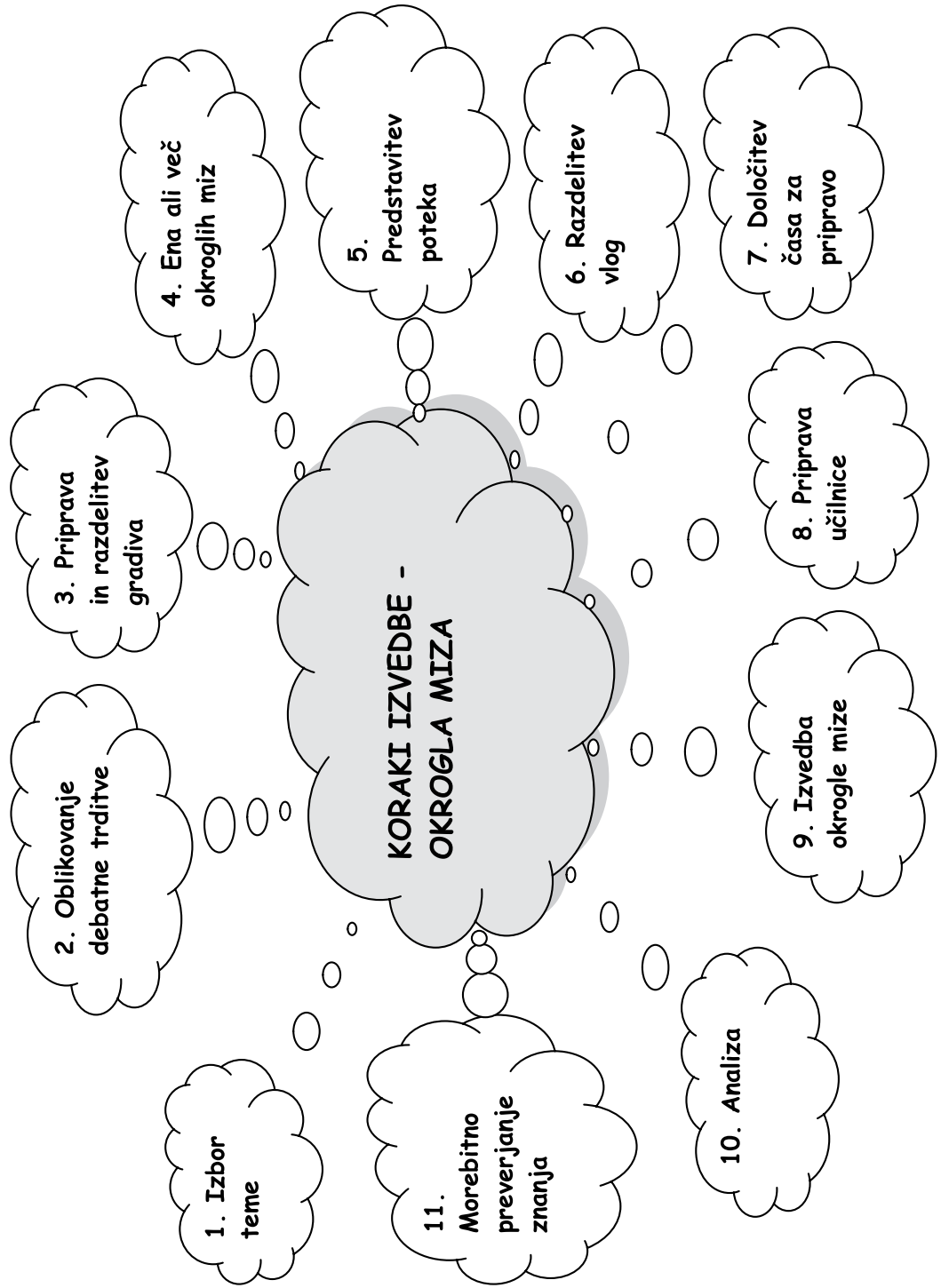
7. Učitelj skupaj z dijaki določi dijaka časomerilca. Časomerilec lahko meri čas za eno ali hkrati za več okroglih miz. Njegova vloga je pomembna, saj debaterji tako vedo, koliko časa imajo še na razpolago. Časomerilec lahko posreduje enega (če ima govorec na razpolago kratek čas) ali več znakov (če ima govorec na razpolago več minut). Znaki so lahko zvočni - v tem primeru je potrebno paziti, da niso preglasni, saj lahko odtegnejo pozornost debaterjev in poslušalcev. Seveda pa se lahko odločimo tudi za nezvočne znake, prikazane z rokami ali z listi papirja, na katerih npr. piše 30 sekund, kar pomeni, da ima govorec do konca svojega nastopa še 30 sekund. Pomembno je, da časomerilec sedi ali stoji na mestu, ki je v vidnem polju vseh dijakov debaterjev. Paziti pa je treba, da časomerilec zopet ni preveč vpadljiv, saj lahko dekoncentrira.
8. Učitelj določi čas (npr. en teden), ki ga imajo dijaki na razpolago za pripravo na debatno trditev. Čas naj ne bo prekratek, ker se dijaki ne uspejo dovolj dobro pripraviti. Paziti je treba tudi na obveznosti dijakov pri drugih predmetih. V primeru uporabe okrogle mize za ponavljanje in utrjevanje pa gre za nekajminutno pripravo.
9. Dijaki že pred začetkom ure pripravijo učilnico. Vsaka okrogla miza ima lahko šolske klopi razporejene v obliki črke U, uvodničar pa sedi na sredi pred klopmi. Če imamo na razpolago govorniški oder, lahko uvodničar stoji za njim. Pozorni moramo biti le na to, da noben član okrogle mize (če imamo eno okroglo mizo) ni s hrbtom obrnjen proti poslušalcem.
10. Sledi izvedba okrogle mize. Če v razredu hkrati poteka več okroglih miz, se za zaključek ena okrogla miza predstavi pred celim razredom.
11. Na koncu moramo obvezno izpeljati analizo dela, v kateri sodelujejo dijaki in profesor. Dijaki lahko npr. izpolnijo tabelo plus, minus, zanimivo, kamor zapišejo, kaj se jim je pri urah z debatno tehniko okrogla miza zdelo pozitivno, kaj negativno in kaj zanimivo, ter jo potem predstavijo.

Plus	Minus	Zanimivo

Učitelj lahko sestavi tudi vprašalnik o okrogli mizi, ki ga dijaki izpolnijo ter predstavijo - glej vprašalnik o okrogli mizi.

Učitelj poda svoje mnenje glede poteka in izvedbe debate.

Evalvacijski vprašalnik za dijake

Spartanska vzgoja**VPRAŠALNIK O OKROGLI MIZI**

1. Kako si se počutil/-a pred okroglo mizo?

- Komaj sem čakal/-a na začetek.
- Bilo mi je delno neprijetno.
- Bilo mi je zelo neprijetno.

2. Ali se ti je zdela naloga:

Lahka Srednje težka Težka

3. Ali si se na okroglo mizo pripravljaj/-a?

Da Ne Delno

4. Kako si se pripravljaj/-a na okroglo mizo?

5. Ali si zadovoljen/-na z opravljenim delom?

Da Ne Delno

6. Ali bi kaj spremenil/-a? Kaj?

Da _____ Ne _____ Delno

7. Kaj ti je bilo pri delu najbolj všeč?

8. Kaj ti je bilo pri delu najmanj všeč?

9. Ali so imeli člani tvoje okrogle mize dobre argumente?

Da Ne Delno

10. Kateri argumenti so bili po tvojem mnenju najboljši?

11. Katere argumente bi bilo treba po tvojem mnenju izboljšati?

3.3 Pravice egipčanskega kmeta

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 2

Izbirna širša tema: Zgodovina vsakdanjega življenja

Učni sklop: Koliko so bile spoštovane pravice posameznika (moški, ženske, otroci)

Učni problem: Pravice egipčanskega kmeta

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- primerjajo podobnosti in razlike v sodstvu pri izbranih civilizacijah starega veka in danes;
- primere iz vsakdanjega življenja umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje zaključke, mnenja, stališča, interpretacije;
- spoznajo odnos do spoštovanja človekovih pravic v starem veku.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- ob analizi vira razberejo dodatno gospodarsko dejavnost egipčanskega kmeta ter presodijo egipčansko sodstvo;
- svoje ugotovitve primerjajo z današnjimi razmerami v sodstvu;
- ocenijo reševanje sodnih sporov nekoč in danes.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti širše teme: suženjstvo.

Splošni zgodovinski koncepti:

- **koncepti za globlje razumevanje:** vzročno-posledično mišljenje, podobnosti in razlike, spremembe in kontinuiteta;

- **koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede:** kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija.

Medpredmetne povezave, kroskurikularne teme: sociologija, pravo

Didaktični pristopi:

- *učnosciljni in procesno-razvojni pristop* (načrtovanje dejavnosti za dijake v povezavi s cilji in pričakovanimi rezultati)
- *kompetenčni pristop*
- *aktivne učne oblike* (delo v dvojicah, individualno delo)
- *aktivne učne metode* (delo z zgodovinskimi viri)
- *avtentični/alternativni pouk* (timski pouk)

(Samo)refleksija dijaka in/ali učitelja:

- *samorefleksija učitelja:*
Kaj mi je ob delu z zgodovinskimi viri in timskem pouku pri obravnavi učne snovi o pravicah posameznika v starem veku uspelo? Kaj mi ni uspelo oziroma kaj moram izboljšati? Ali zaradi dela z zgodovinskimi viri in timskega pouka kakovostneje uresničujem učne cilje? Utemeljitev.
- *samorefleksija dijaka:*
Kaj sem se naučil/-a ob delu z zgodovinskimi viri in timskem pouku pri obravnavi učne snovi o pravicah posameznika v starem veku? S čim nisem bil/-a zadovoljen/-na? Predlogi za spremembe. Ali zaradi dela z zgodovinskimi viri snov bolje razumem? Odgovor utemelji.

Potek učnega procesa:

- *faza učnega procesa:* uvajanje, obravnava nove učne snovi, preverjanje znanja

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Uvodni del Učitelj sociologije vodi pogovor o človekovih pravicah. Učitelj zgodovine napove učne cilje, predstavi načrt, organizacijo in čas dela.	Sodelujejo v pogovoru. Razporedijo se v dvojice.
Glavni del Razdeli učne liste.	Analizirajo zgodovinske vire na delovnih listih ter na medmrežju in odgovarjajo na vprašanja.

Spremlja delo dvojic, jih usmerja, poja-
snjuje, spodbuja, sproti preverja.
Vodi poročanje in komentira ugotovitve
dijakov ter povzame sklepne ugotovitve.

Nadaljuje z razlago in s pogovorom o
pravicah posameznikov v starem veku.

Zaključni del

Poda navodila za pripravo na debatno
trditev V starem veku so bile kršene člo-
vekove pravice (s čimer morajo pokazati
globlje razumevanje učne snovi).
Razdeli evalvacijske obrazce ali tabelo
plus, minus, zanimivo.

Spremlja ter vodi pogovor o debati
posameznih parov, ki jih določi na-
ključno.

Razdeli obrazce za samorefleksijo
dijaka.
Reflektira svoje delo.

Poročajo, usklajujejo odgovore in zapi-
sujejo.

Sodelujejo v pogovoru.

Pripravijo se na debatno trditev.

Posamezni pari izvedejo debatni format
1 + 1.
Ostali spremljajo nastope posameznih
parov in izpolnjujejo evalvacijske obraz-
ce (lahko samo določene) ali tabelo
PMZ.

Izpolnijo obrazce za samorefleksijo.

Vsebinska znanja vključujejo znanje in razumevanje pravic posameznika v egiptovski državi. Proceduralna znanja vključujejo spretnosti zbiranja, izbiranja, analize, sinteze, kritične presoje uporabne vrednosti informacij iz zgodovinskih virov, sposobnost oblikovanja svojih mnenj, argumentov in interpretacij pri izvedbi debatne tehnike. Odnosno znanje vključuje razvijanje odgovornega in pozitivnega odnosa do ohranjanja zgodovinskih dosežkov starega Egipta na področju zgodovine prava.

Pri reševanju nalog na delovnem listu bodo dijaki uporabili tudi različne miselne procese. Po Marzanovi taksonomiji znanja in ciljev gre za primerjanje sodnega sistema v visokih civilizacij z današnjim, sklepanje iz virov, razvijanje kritičnega mišljenja s presojanjem in vrednotenjem reševanja tožb v starem Egiptu, razvijanje kreativnega mišljenja z debatno tehniko, razvijanje samospoznavanja pri izvedbi samorefleksije.

Ključno kompetenco sporazumevanja v maternem jeziku bodo dijaki razvijali s pravilno uporabo zgodovinske terminologije in s pisanjem odgovorov na vprašanja z delovnih listov. Kompetenco učenje učenja pa bodo dijaki razvijali z razvijanjem spretnosti pri delu z zgodovinskimi viri in s samorefleksijami, socialne in državljanske kompetence z razvijanjem kulture dialoga z upoštevanjem in spoštovanjem drugačnih pogledov in stališč ter z zagovarjanjem svojih pogledov in stališč ter argumentov zanje, kulturno zavest in izražanje s spodbujanjem pozitivnega odnosa do pomena ohranjanja in varovanja kulturnih in zgodovinskih dosežkov starega Egipta na področju zapisovanja prvih pravnih uredb s poskusi urejanja odnosov v družbi in državi.

Splošni zgodovinski koncepti vključujejo ugotavljanje vzrokov in posledic kršenja človekovih pravic, podobnosti in razlike med kršenjem človekovih pravic v starem Egiptu in danes. Koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede, pa vključujejo razvijanje časovnih predstav, dokazov iz zgodovinskih virov ter njihovo interpretacijo.

Delovni list 2

Ključno vprašanje (napoved cilja dijakom):

Ali je bilo egipčansko sodstvo uspešno?

Aktivnosti:

Na delovnem listu zgodovinski viri prikazujejo pravice egipčanskega kmeta. Novo učno snov boste usvojili v eni šolski uri. Delali boste v dvojicah, tako da boste analizirali zgodovinske vire na delovnih listih ter odgovorili na vprašanja.

Sledila bosta plenarno poročanje ter razprava.

1. Preberi vir 1 in odgovori na vprašanja.

Vir 1

Kmet se je torej odpravil dol v Egipt, ko je bil svoje osle otovoril s trstiko, z rastlino redemet, natronom, soljo, lesom /.../ palicami iz aunta, doma iz oaze Farafra s panterjevimi kožami, volčjimi krzni, rastlinami neha, kamenjem anu, rastlinami tenem, rastlinami keeperur, sahut, z zrnjem saksut, rastlinami misut /.../ Naletel je na človeka, ki je živel na nasipu ter mu je bilo ime Džehutinekt: ta je bil sin človeka, imenovanega Isri, in podložnik velikega upravitelja Rensija, sina Merujevega. /.../

Džehutinekt je kmetu vzel osle. Kmet iz oaze pa se je šel pritožiti velikemu upravitelju. Le-ta je obvestil kralja.

In veliki upravitelj Rensi, Merujev sin, je šel pred njegovo Veličanstvo in rekel: "Moj gospod, naletel sem na nekega kmeta iz oaze, ki je zares dober govorec: neki človek, ki je v moji službi, ga je oropal njegovega premoženja, zdaj pa je kmet prišel prositi v tej zadevi." Njegovo veličanstvo je odgovorilo: "Kakor resnično želiš, da bi me videl zdravega, zavlaučaj njegovo pripovedovanje in ne odgovarjaj na vse tisto, kar bi utegnil povedati. In ko bi še dlje govoril, molči! Potem pa dostavite njegove besede pismeno nam, da jih bomo slišali /.../"

Kmet je še večkrat prišel s prošnjo pred velikega upravitelja. Drugič mu je med drugim dejal:

"Glej pravico so pregnali z njenega sedeža in se zvija po tleh pod teboj. Visoki dostojanstveniki delajo zlo; poštenost je omajana; sodniki kradejo. In še več: tisti, ki bi morali zgrabiti človeka, ker je zakrivil kako goljufijo, sami zapustijo pravo pot /.../"

Tretjič pa:

"Kaznuj tistega, ki zasluži kazen, in nihče se ne bo preveč približal tvoji poštenosti."

Šestič mu je dejal:

"Ne zavlaučaj, marveč ravnaj po pritožbi, ki sem jo bil vložil /.../"

Osmič mu je polagal na srce:

"Deli pravico v imenu vladarja pravice, čigar pravica obsega resnično pravico /.../"

Po deveti prošnji pa je bil kmet uslišan.

Rensi, Merujev sin, je tedaj poslal dva stražnika, naj pripeljeta Džehutinekta. Pripeljala sta ga in napravili so seznam vsega njegovega premoženja in njegovih ljudi, namreč šest oseb, ne všteti njegove zaloge, njegov ječmen iz Gornjega Egipta, njegovo žito in njegove osle in njegovo veliko živino in njegove prašiče in njegovo drobnico. In izročili so tega Džehutinekta kot sužnja kmetu iz oaze, tako tudi vse njegovo premoženje /.../

Rensi je torej po faraonovem naročilu razsodil v prid kmetu, ki ga je okradel Rensijev podložnik.

(Proza starega Egipta. Tožbe zgovornega kmeta, str. 25, 29, 31, 35, 37, 39, 40.)

- a) S katero dodatno gospodarsko dejavnostjo se je ukvarjal egipčanski kmet?
- b) Iz vira 1 izpiši vrste blaga, ki so jih prenašali kmetovi osli. Katerih izrazov ne poznaš? Kje boš našel razlago?
- c) Kje je živel kmet?
- č) Kaj meniš o egipčanskem sodstvu glede hitrosti reševanja tožb?
- d) Kako je danes s hitrostjo reševanja sodnih zadev?
- e) Koga je za nasvet vprašal upravitelj Rensi?
- f) Oцени pravičnost rešitve spora. Svoj odgovor utemelji.
- g) Kateri najvišji instituciji se je lahko egipčanski kmet pritožil?
- h) Kdo je torej v Egiptu sodil na nižji stopnji in kdo je imel vrhovno sodno oblast?
- i) Ali nam lahko ta vir služi za objektivno razlago egipčanske zgodovine? Odgovor utemelji.

NALOGA ZA GLOBLJE RAZUMEVANJE UČNE SNOVI

Pripravite se na DEBATO o trditvi V starem veku so bile kršene človekove pravice.

3.4 Preskrba z vodo

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 3

Izbirna širša tema: Zgodovina vsakdanjega življenja

Učni sklop: Preskrba z vodo in hrano

Učni problem: Preskrba z vodo

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- primerjajo podobnosti in razlike v oskrbi z vodo pri izbranih civilizacijah starega veka in danes;
- primere iz vsakdanjega življenja umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje zaključke, mnenja, stališča, interpretacije;
- razvijajo odgovoren in pozitiven odnos do ohranjanja kulturne dediščine kultur starega veka.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- analizirajo skico akvadukta, jo prostorsko umestijo ter pojasnijo zgradbo in namen tega gradbenega dosežka Rimljanov;
- iz pisnih virov razberejo oskrbo meščanov z vodo ter gradbene elemente, ki jih pri napeljavi vode v mestu predlaga rimski arhitekt Vitruvij;
- razčlenijo in pojasnijo po rimskem arhitektu Vitruviju najbolj primerne načine prenašanja vode, analizirajo Vitruvijev mnenje o svinčenih ceveh ter ga primerjajo z mnenjem današnjih strokovnjakov;
- ob mnenju rimskega arhitekta o tem, zakaj je potrebno žleb na vodovodih pokriti, iščejo in oblikujejo dodatne vzroke za pokritje žleba;
- analizirajo tabelo o vodovodih, ki so dovajali vodo v mesto Rim v 2. stol. n. š, ter razberejo število vodovodov, dnevno količino porabljene vode in poprečno dolžino rimskih vodovodov ter sklepajo, kdo je financiral vodovode;
- ob primerjanju značilnosti akvaduktov in ogledu skice oblikujejo svoje zaključke in mnenja;

- razvijejo spretnost zbiranja in izbiranja pomembnih informacij ob delu z viri, s pomočjo katerih rešujejo naloge na delovnem listu ter kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- ob reševanju nalog na delovnem listu v dvojicah razvijejo socialne in komunikacijske spretnosti;
- postavijo se v vlogo rimskega arhitekta Vitruvija ter napišejo dnevnik gradnje nekega vodovoda, s katerim poglobijo razumevanje učne snovi;
- opredelijo lok kot arhitekturni element ter narišejo skico akvadukta;
- ob risanju skice akvadukta razvijejo odgovoren in pozitiven odnos do ohranjanja gradbenih dosežkov starega veka.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, matematična kompetenca, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje, osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji, digitalna kompetenca

Ključni koncepti širše teme: suženjstvo.

Splošni zgodovinski koncepti:

- **koncepti za globlje razumevanje:** vzročno-posledično mišljenje, podobnosti in razlike, spremembe in kontinuiteta;
- **koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede:** kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija, multiperspektivizem.

Medpredmetne povezave, kroskurikularne teme: *likovna umetnost:* Umetnost starega veka: antična umetnost. Arhitekturni elementi - lok

Didaktični pristopi:

- *učnocijni in procesno-razvojni pristop* (načrtovanje dejavnosti za dijake v povezavi s cilji in pričakovanimi rezultati)
- *kompetenčni pristop*
- *aktivne učne oblike* (delo v dvojicah, individualno delo)
- *aktivne učne metode* (delo z viri)
- *uporaba novih tehnologij* (spletne strani)
- *avtentični/alternativni pouk* (timski pouk)

(Samo)refleksija dijaka in/ali učitelja:

- *samorefleksija učitelja:*
Kaj sem se ob delu z zgodovinskimi viri in timskem pouku pri obravnavi učne snovi o gradbenih dosežkih Rimljanov naučil/-a? Kaj mi ni uspe-

lo oziroma kaj moram izboljšati? Ali zaradi dela z zgodovinskimi viri in timskega pouka kakovostneje uresničujem učne cilje? Utemeljitev.

- *samorefleksija dijaka:*
Kaj mi je bilo ob delu z zgodovinskimi viri in timskem pouku pri obravnavi učne snovi o gradbenih dosežkih v starem veku všeč? S čim nisem bil/-a zadovoljen/-na? Predlogi za spremembe. Ali zaradi dela z zgodovinskimi viri snov bolje razumem? Odgovor utemelji.

Potek učnega procesa:

- *faza učnega procesa:* uvajanje, obravnava nove učne snovi, preverjanje znanja

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Uvodni del Demonstrira slike rimskih akvaduktov ter vodi pogovor o vodni preskrbi nekoč in danes. Napove učne cilje, predstavi načrt, organizacijo in čas dela ter timski pouk z likovno umetnostjo.	Gledajo in komentirajo slike. Sodelujejo v pogovoru. Razporedijo se v dvojice.
Glavni del Razdeli učne liste. Spremlja delo dvojic, jih usmerja, poja- snjuje, spodbuja, sproti preverja. Vodi poročanje in komentira ugotovitve dijakov ter povzame sklepne ugotovitve.	Analizirajo zgodovinske vire na delov- nih listih ter odgovarjajo na vprašanja. Poročajo, usklajujejo odgovore in zapi- sujejo.
Zaključni del Podaja navodila za pisanje dnevnika gradnje izbranega vodovoda (s čimer morajo pokazati globlje razumevanje učne snovi). Komentira dnevnik ter vodi pogovor. Učitelj likovne umetnosti demonstrira slike in razloži lok kot arhitekturni element. Učitelj razdeli obrazce za samorefleksi- jo dijaka. Oba učitelja reflektirata svoje delo. Podaja navodila za domače delo (nari- sati skico rimskega vodovoda).	S pisanjem dnevnika gradnje izbranega vodovoda poglobijo razumevanje učne snovi. Nekaj dijakov prebere svoj dnevnik. Ostali komentirajo ter sodelujejo v pogovoru. Gledajo in komentirajo slike. Sodelujejo v pogovoru. Izpolnijo obrazce za samorefleksijo. Narišejo skico izbranega rimskega vo- dovoda tako, da izdelajo razglednico.

Pričakovani dosežki ali rezultati vključujejo vsebinska znanja, ki vključujejo znanje in razumevanje o gradbenih dosežkih (akvaduktih) v rimski državi.

Proceduralna znanja vključujejo spretnosti zbiranja, izbiranja, analize, sinteze, kritične presoje uporabne vrednosti informacij iz zgodovinskih virov, sposobnost oblikovanja lastnega mnenja, spretnost argumentiranja in spretnost različnih oblik komunikacije pri pisanju dnevnika rimskega arhitekta o gradnji izbranega vodovoda ali pri izdelavi razglednice z rimskim vodovodom.

Odnosno znanje vključuje razvijanje odgovornega in pozitivnega odnosa do ohranjanja kulturne dediščine starega Rima na področju gradnje vodovodov ter preskrbe z vodo.

Naloga na delovnem listu od dijaka zahtevajo različne miselne procese (po Marzanovi taksonomiji), kot so sklepanje z indukcijo (iz besedil in slikovnega gradiva razberejo splošne informacije o rimskih vodovodih), argumentiranje/utemeljevanje (razvrščanje virov po pomembnosti glede na sporočilno vrednost), primerjanje (rimskih vodovodov z današnjimi).

Ključno kompetenco sporazumevanja v maternem jeziku bodo dijaki razvijali z ustrezno uporabo zgodovinske terminologije, s pisanjem odgovorov na naloge z delovnih listov in s pisanjem dnevnika, digitalno pismenost z iskanjem informacij po medmrežju, kompetenco učenje učenja z razvijanjem veščin in spretnosti pri delu z zgodovinskimi viri ter s samorefleksijami, kulturno zavest in izražanje pa s spodbujanjem pozitivnega odnosa do ohranjanja gradbenih dosežkov starega Rima na področju preskrbe z vodo.

Delovni list 3

Ključno vprašanje (napoved cilja dijakom):

Ali je bila preskrba z vodo v rimskem imperiju učinkovita?

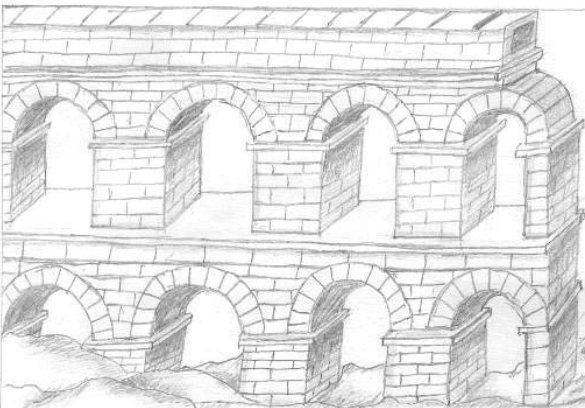
Aktivnosti:

Na delovnem listu zgodovinski viri (besedila, skice) prikazujejo preskrbo z vodo v rimski državi. Novo učno snov boste usvojili v eni šolski uri. Delali boste v dvojicah, tako da boste analizirali zgodovinske vire na delovnih listih ter odgovorili na vprašanja.

Sledila bosta plenarno poročanje in razprava.

1. Oglej si vir 1 in zapiši, kaj predstavlja.

Vir 1

Slika 1:
(Avtor skice: Klemen Gorenc, dijak Ekonomske šole Novo mesto)

- a) Kateri civilizaciji starega veka pripisujemo gradbeni dosežek na skici?
- b) Iz česa je bil zgrajen?
- c) Čemu je bil namenjen?
- č) Na viru 1 s puščico označi, kje je tekla voda.
- d) Katero gradbeno prvino so Rimljani uporabili pri gradnji?

2. Preberi vir 2 in vir 3 ter odgovori na vprašanja.

Vir 2

Vodovod – akvadukt je povezoval vodne zbiralnike, od tod pa je voda po svinčenih ali glinenih ceveh odtekala v javne vodnjake, stranišča, kopališča in domove premožnejših meščanov.

(Kocuvan, E. (1994). *Rimljan sem. Ljubljana: DZS, str. 28.*)

Vir 3

V številnih rimskih mestih so imeli zelo napredno oskrbo z vodo, boljšo kot drugod do 19. stoletja. Z velikimi vodovodi so napajali številne izlive, zlasti javne vodnjake po ulicah (h katerim je večina ljudi hodila z vedri po vodo za gospodinjstvo).

(James, S. (1994). *Svet okrog nas, Stari Rim. Murska Sobota: GP Pomurski tisk, str. 27.*)

- a) Kateri objekti so bili največji porabniki vode?
 - b) Kdo je še imel vodovodno napeljavo?
 - c) Kako si je večina prebivalstva posameznega mesta zagotovila vodo?
3. Ob viru 4 zapiši, katere gradbene elemente pri napeljavi vode v mestu je predlagal rimski arhitekt Vitruvij?

Vir 4

Ko pride napeljava do mestnega obzidja, naj se tu zgradi vodni stolp in z njim povezan vodni zbiralnik, sestojec iz treh oddeljenih prostorov. V vodnem stolpu je treba namestiti troje cevi, enakomerno razporejenih na oddelke, ki so tako med seboj povezani, da voda teče v srednjo komoro, kadar se v obeh zunanjih prelije čez vrh.

V srednjem prostoru naj bodo cevi tako postavljene, da peljejo k vsem vodnjakom z bazeni in k vsem vodometom, iz drugega prostora naj bodo cevi napeljane h kopališčem, tako da bodo le-ta plačevala državi letno takso, iz tretjega pa k zasebnim hišam, toda tako, da vode za javne potrebe ne bo primanjkovalo.

Vitruvij, O arhitekturi VIII, VI.

(Povzeto iz: Cunliffe, B. (1982). *Rimljani. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 128.*)

4. Preberi vir 5 in odgovori na vprašanja.

Vir 5

Arhitekt Vitruvij razlaga troje različnih načinov (op. pri prenosu vode): zidane žlebove, svinčene cevi in lončene cevi. O svinčenih ceveh ne sodi posebno ugodno: "Zdi se, da je svinec zdravju škodljiv, zato ker vsebuje svinčevo belilo. Le-to pa, se zdi, človeškemu telesu škoduje."

(Cunliffe, B. (1982). *Rimljani. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 128.*)

- a) Kateri trije načini prenašanja vode so bili po rimskem arhitektu Vitruviju najbolj primerni?
- b) Ugotovi Vitruvijevo mnenje o svinčenih ceveh.
- c) Kakšne vodovodne cevi uporabljamo danes?
- č) Kakšno je današnje mnenje strokovnjakov o svinčenih ceveh?

5. Preberi vir 6 in odgovori na vprašanja:

Vir 6

Če pa so se odločili za zidane žlebove, je moral biti padec zelo natančno urejen – Vitruvij je priporočal ne manj kot 7,5 centimetra na trideset metrov – in treba je bilo žleb pokriti z obokom, da so se izognili izhlapevanju zaradi sončne toplote.

(Cunliffe, B. (1982). *Rimljani*. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 128–129.)

- a) Zakaj je rimski arhitekt Vitruvij predlagal pokritje žleba?
- b) Poišči še kak vzrok za pokritje žleba.

6. S pomočjo vira 7 izračunaj dnevno količino porabljene vode v Rimu v 2. stol. n. š.

Vir 7

Vodovod »Aqua«	Zgrajen	Dolžina	Dnevna količina vode
Virgo	19 pr. n. š.	21,2 km	103.916 m ³
Alsietina	2 pr. n. š.	33,3 km	16.228 m ³
Traiana	109 n. š.	57,0 km	118.127 m ³
Appia	312 p. n. š.	16,6 km	75.737 m ³
Marcia	144 pr. n. š.	91,4 km	194.365 m ³
Tepula	125 pr. n. š.	18,0 km	18.467 m ³
Iulia	33 pr. n. š.	23,1 km	50.043 m ³
Anio Vetus	271 pr. n. š.	63,9 km	182.517 m ³
Anio Novus	35 n. š.	86,9 km	196.627 m ³
Claudia	38 n. š.	68,8 km	191.190 m ³

(Cunliffe, B. (1982). *Rimljani*. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 129.)

- a) Koliko vodovodov je v tem obdobju dovajalo vodo Rimu?
- b) Vodovodi so bili različno dolgi. Kolikšna je bila povprečna dolžina rimskih vodovodov?
- c) Kateri vodovod je Rim oskrboval z največjo količino vode?
- č) Kdo je v starem Rimu financiral vodovode?

7. Preberi vir 8, vir 9 in vir 10 ter si oglej skico v viru 11. Vire primerjaj med sabo in odgovori.

Vir 8

Vodo, ki je pritekla z Apeninov, so usmerili v za to zgrajene kanale, ki so bili vkopani v zemljo. Da bi premagali višinske razlike na terenu, so nad zemljo zgradili ločne mostove (s tremi loki). Seveda so inženirji poskusili izkoristiti naravni nagib terena, zato so gradili viadukte in galerije le tedaj, ko je bilo to nujno.

(Znanje za vsakogar: Kako so živeli Rimljani. Ljubljana: Založba Karantanija, str. 40.)

Vir 9

Vodovodi se niso vzpenjali le prek globokih dolin, ampak so jih morali včasih speljati tudi skozi griče. Skica (Slika 2) ponazarja rimsko tehniko gradnje predorov. V razdalji po 20 m so izkopali v potrebno globino navpične jaške. Od dna teh jaškov so delavci nato kopali vodoravno v obe smeri.

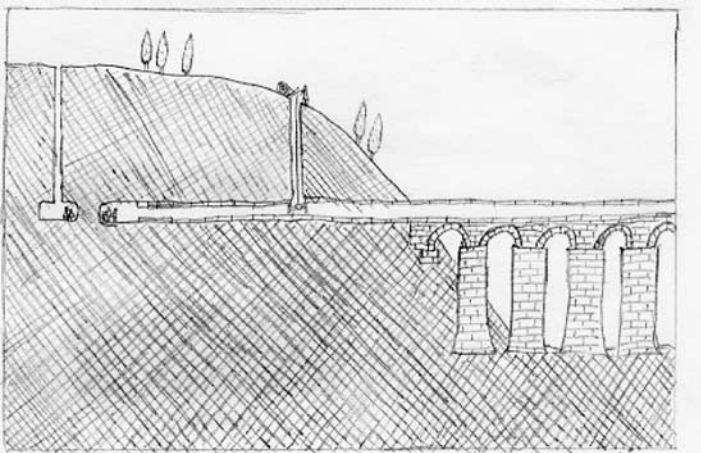
(Cunliffe, B. (1982). Rimljani. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 129.)

Vir 10

Demografska rast, ki je zadevala glavna mesta, je povečala potrebe po vodi, zato so gradili nove, vedno bolj zapletene akvedukte, ki so narekovali precejšnjo tehnično znanje. Od kraja zajetja (studenca ali reke) se je voda pretakala skozi precejšnja korita, v katerih so se nalagale nečistoče; od tod je po dovodnih ceveh - z večinoma rahlim strmecem, po podzemnih hodnikih ali redkeje (zaradi stroškov) pod milim nebom - podprtih z dolgo vrsto lokov, tekla voda v razdelilnike v mestu.

(Človek in čas 3, Veliki imperiji. (1997). Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 65.)

Vir 11

Slika 2: Vodovod
(Avtor skice: Klemen Gorenc,
dijak Ekonomske šole Novo mesto)

- Kako so Rimljani premagali več kilometrov dolgo pot vodovoda od zajetja do mesta?
- Zakaj so bili akvadukti tako visoki?
- Kaj je Rimljanom preprečevalo gradnjo večjega števila nadzemnih akvaduktov?
- Vire razvrsti po pomembnosti glede sporočilne vrednosti o rimskih vodovodih, pri čemer s številko 1 označi najpomembnejši vir. Svoj izbor utemelji.

* Ali veš, da je najdaljši rimski vodovod dolg celo 130 kilometrov in je potekal od gore Zaghonan do Kartagine? O tem vodovodu poišči podatke na svetovnem spletu in njegov opis zapiši v zvezek.

NALOGA ZA GLOBLJE RAZUMEVANJE UČNE SNOVI

Postavi se v vlogo rimskega arhitekta Vitruvija in napiši njegov DNEVNIK gradnje nekega vodovoda. Upoštevaj elemente, na katere so morali biti pozorni pri gradnji.

Skušaj ugotoviti tudi, česa Vitruvij v antiki ni imel, imajo pa današnji graditelji vodovodov.

Nariši skico izbranega rimskega vodovoda tako, da izdeláš razglednico.

A large rectangular area with a decorative, wavy border, intended for writing a story or narrative.

3.5 Rimske ceste

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 4

Izbirna širša tema: Zgodovina vsakdanjega življenja

Učni sklop: Promet in ceste. Popotniki.

Učni problem: Rimske ceste

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- primerjajo podobnosti in razlike v cestah pri izbranih civilizacijah starega veka in danes;
- primere iz vsakdanjega življenja umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje zaključke, mnenja, stališča, interpretacije;
- razvijajo odgovoren in pozitiven odnos do ohranjanja kulturne dediščine kultur starega veka.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- analizirajo pisne vire ter skico zgradbe rimskih cest, jih primerjajo ter pojasnijo, kdo in s kakšnim namenom ter kako so gradili rimske ceste;
- ob analiziranju skice razčlenijo posamezna dela pri gradnji cest;
- ob primerjanju pisnega vira in fotografije ceste v Pompejih presodijo namen privzdignjenih kamnov in vdolbenih kolesnic ter oblikujejo svoje mnenje, zakaj se je cesta v Pompejih tako dobro ohranila;
- ob viru utemeljijo, zakaj so nekatere rimske ceste tako široke;
- presodijo strinjanje z rekom ter svoje mnenje utemeljijo;
- ob analizi vira izračunajo določeno razdaljo v miljah ter primerjajo rimske in današnje dolžinske enote;
- ovrednotijo uporabnost in namen rimskih miljnikov ter jih primerjajo z današnjimi prometnimi oznakami;
- ob vnašanju rimskih mest na Slovenskem v nemo karto razvijejo spretnost prostorske predstavljalnosti;

- oblikujejo svoje mnenje ter utemeljujejo misel, da so rimske ceste čez današnje slovensko ozemlje potekale v obliki križa (da so predhodnice današnjega cestnega omrežja);
- ob reševanju nalog na delovnem listu v dvojicah razvijejo socialne in komunikacijske spretnosti;
- postavijo se v vlogo dveh popotnikov iz rimskih časov (npr. rimskega trgovca in rimskega uradnika), ki se srečata, ter napišejo dialog med njima;
- z argumenti potrdijo ali ovržejo trditev, da je bilo cestno omrežje rimskega imperija močno razvejeno;
- ob reševanju nalog na delovnem listu v dvojicah in igri vlog razvijejo socialne in komunikacijske spretnosti;
- s pomočjo eseja z argumenti potrdijo ali ovržejo trditev.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, matematična kompetenca, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje, osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji, digitalna pismenost

Ključni koncepti širše teme: suženjstvo.

Splošni zgodovinski koncepti:

- **koncepti za globlje razumevanje:** vzročno-posledično mišljenje, podobnosti in razlike, spremembe in kontinuiteta;
- **koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede:** kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija, multiperspektivizem.

Didaktični pristopi:

- *učnocijljni in procesno-razvojni pristop* (načrtovanje dejavnosti za dijake v povezavi s cilji in pričakovanimi rezultati)
- *kompetenčni pristop*
- *aktivne učne oblike* (delo v dvojicah - parih, individualno delo)
- *aktivne učne metode* (delo z viri)
- *uporaba novih tehnologij* (spletne strani, spletna učilnica)

(Samo)refleksija dijaka in/ali učitelja:

- *samorefleksija učitelja:*
Kaj mi je ob delu z zgodovinskimi viri pri obravnavi učne snovi o gradbenih dosežkih Rimljanov uspelo? Kaj mi ni uspelo oziroma kaj moram izboljšati? Ali zaradi dela z zgodovinskimi viri kakovostneje uresničujem učne cilje? Utemeljitev.

- *samorefleksija dijaka:*
Kaj sem se ob delu z viri pri obravnavi učne snovi o gradbenih dosežkih v starem veku naučil/-a? Pri čem sem imel/-a težave? Kako bi lahko te težave odpravil/-a? Ali zaradi dela z zgodovinskimi viri snov bolje razumem? Odgovor utemelji.

Potek učnega procesa:

- *faza učnega procesa:* uvajanje, obravnava nove učne snovi, preverjanje znanja

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Uvodni del Prikaže zemljevid cestnega omrežja na Slovenskem ter vodi pogovor o pomenu cest. Napove učne cilje, predstavi načrt, organizacijo in čas dela.	Za domačo nalogo so poiskali časopisni članek o odprtju novega odseka ceste na Slovenskem (npr. Rebernice). Ogledajo si zemljevid, ga komentirajo in sodelujejo v pogovoru. Razporedijo se v dvojice.
Glavni del Razdeli delovne liste. Spremlja delo dvojic, jih usmerja, poja- snjuje, spodbuja, sproti preverja. Vodi poročanje in komentira ugotovitve dijakov ter povzame sklepne ugotovitve.	Analizirajo zgodovinske vire na delov- nih listih ter na medmrežju in odgovar- jajo na vprašanja. Poročajo, usklajujejo odgovore in zapi- sujejo.
Zaključni del Poda navodila za pripravo na esej Rimske ceste so bile pomembne (s čimer morajo pokazati globlje razumevanje učne snovi). Posluša branje eseja, si beleži in ko- mentira ter vodi pogovor. Razdeli obrazce za samorefleksijo dijaka. Reflektira svoje delo.	Napišejo esej. Nekaj dijakov prebere svoj esej. Ostali komentirajo prebrani esej. Izpolnijo obrazce za samorefleksijo.
Poda navodila za domače delo. Poda navodila za pisanje dialoga med dvema rimskima popotnikoma (npr. rimskega trgovca in rimskega uradni- ka), ki se srečata, s čimer poglobijo razumevanje učne snovi. Naslednjo uro komentira dialoge in vodi pogovor.	V dvojicah pišejo dialog med dvema rimskima popotnikoma. Naslednjo uro nekaj dvojic predstavi dialog z igro vlog.

Vsebinska znanja vključujejo znanje in razumevanje nastanka, videza in pomena rimskih cest. Proceduralna znanja vključujejo sposobnost umeščanja nastanka cest v časovne in prostorske okvirje, spretnosti zbiranja, izbiranja, analize, sinteze, kritične presoje in uporabne vrednosti informacij iz zgodovinskih virov, sposobnost oblikovanja svojih mnenj, argumentov in interpretacij pri pisanju krajšega eseja ter dialoga med rimskima popotnikoma. Odnosno znanje vključuje razvijanje odgovornega in pozitivnega odnosa do ohranjanja gradbenih dosežkov starih Rimljanov pri gradnji cestnega omrežja.

Pri reševanju nalog na delovnem listu bodo dijaki uporabili tudi različne miselne procese. Po Marzanovi taksonomiji znanja in ciljev gre za primerjanje gradbenih značilnosti rimskih cest, sklepanje na podlagi pisnih in slikovnih zgodovinskih virov, utemeljevanje svojih mnenj, razvijanje kritičnega mišljenja s presojanjem in vrednotenjem pomena rimskih cest, razvijanje kreativnega mišljenja z zapisovanjem dialoga med rimskima popotnikoma, razvijanje samospoznavanja pri izvedbi samorefleksije.

Ključno kompetenco sporazumevanja v maternem jeziku bodo dijaki razvijali s pravilno uporabo zgodovinske terminologije, s pisanjem odgovorov na vprašanja z delovnih listov in s pisanjem esejev o rimskih cestah ter z dialogom. Matematično kompetenco ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji bodo razvijali z računanjem razdalj ter z vzročno-posledičnim mišljenjem ter s sklepanjem s pomočjo dokazov iz virov, učenje učenja pa z razvijanjem spretnosti pri delu z zgodovinskimi viri in s samorefleksijami, socialne in državljanske kompetence z razvijanjem kulture dialoga z upoštevanjem in spoštovanjem drugačnih pogledov in stališč ter z zagovarjanjem svojih pogledov in stališč ter argumentov zanje, kulturno zavest in izražanje s spodbujanjem pozitivnega odnosa do pomena ohranjanja in varovanja gradbenih dosežkov pri gradnji rimskih cest. Splošni zgodovinski koncepti vključujejo ugotavljanje vzrokov in posledic nastanka in razvoja rimskih cest, podobnosti in razlik med njimi. Koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede, pa vključujejo razvijanje časovnih predstav, dokazov iz zgodovinskih virov ter njihovo interpretacijo.

Delovni list 4

Ključno vprašanje (napoved cilja dijakom):

Ali so bile rimske ceste pomembne?

Aktivnosti:

Na delovnem listu zgodovinski viri (besedila, skice) prikazujejo vzroke in posledice gradnje cest v rimski državi. Novo učno snov boste usvojili v eni šolski uri. Delali boste v dvojicah, tako da boste analizirali zgodovinske vire na delovnih listih ter odgovorili na vprašanja.

Sledila bosta plenarno poročanje in razprava.

1. Preberi vir 1, vir 2 in vir 3 ter si oglej vir 4 in odgovori na vprašanja.

Vir 1

Sistem gradnje je bil malodane standardiziran: najprej so izkopali globoko traso, nato pa so jo na novo napolnili z različnimi sloji kamenja in gramoza, cementne malte, prodnikov in kamnov; zgornja plast, ki je bila nekoliko zaobljena od sredine proti robovoma ceste, da bi padavinske vode lažje odtekale, so lahko obložili z mnogokotnimi kamni, povezanimi z malto, ali pa so jo prekrili z zbitimi prodniki. Na strmih odsekih in na neravnem svetu so včasih izdolbili kolesnice za kolesa vozov, da so zmanjšali možnost zdrsa. Vzдолž cest so pogostoma tekli odtočni kanali, v mestnih predelih pa so ob njih postavljali pridvignjene pločnike.

(*Človek in čas 3, Veliki imperiji. (1997). Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 65.*)

Vir 2

Nato so vojaki in sužnji na obeh straneh trase izkopali jarek ter vanj postavili cestne robnike. Prostor med jarkoma so poglobili in ga zasuli. Cestno podlago so sestavljale tri do štiri plasti raznovrstnega kamenega drobirja - strata (stratum). Čez vrhnji strat so položili tlak iz kamnitih plošč. Rimska cesta je bila rahlo izbočena, tako da je voda lahko odtekala v obcestne jarke.

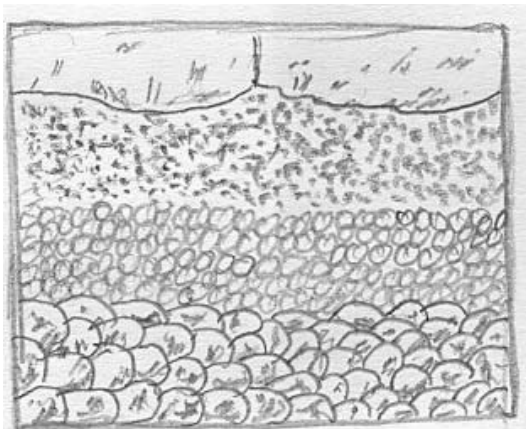
(*Kocuvan, E. (1994). Rimljan sem. Ljubljana: DZS, str. 28.*)

Vir 3

Njihova struktura, razdeljena na štiri sloje, je morala biti vsaj en meter globoka: pavimentum, nucleus, rudus in statumen (od zgoraj navzdol).

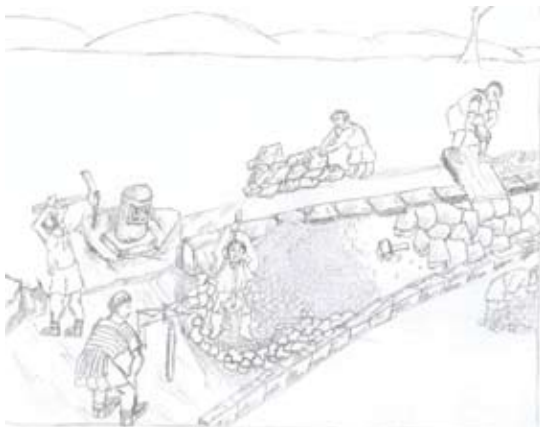
(*Znanje za vsakogar: Kako so živeli Rimljani. Ljubljana: Založba Karantanija, str. 37.*)

Vir 4

Slika 1: Struktura rimskih cest
(Avtor skice: Klemen Gorenc,
dijak Ekonomske šole Novo mesto)

- a) S pomočjo vira 2 ugotovi, kdo je gradil rimske ceste.
 - b) S pomočjo zgornjih virov na kratko opiši postopek gradnje cest. Na kaj so bili Rimljani še posebej pozorni?
3. Oglej si vir 5 in zapiši, kaj delajo posamezni delavci na sliki.

Vir 5

Slika 2: Gradnja rimskih cest.
(Avtor skice: Klemen Gorenc, dijak
Ekonomske šole Novo mesto)

4. Preberi vir 6, oglej si fotografijo v viru 7 in odgovori na vprašanja.

Vir 6

Mestne ulice so bile tlakovane, pločniki ob njihovih robovih so bili rahlo dvignjeni. Na nekaterih mestih so bile čez ulice položene večje kamnite plošče, ki med sabo niso bile povezane. V deževnih dneh so plošče ljudem omogočale, da so prečkali ulico, vozilom pa so preprečevale hitro vožnjo.

(Znanje za vsakogar: Kako so živeli Rimljani. Ljubljana: Založba Karantanija, str. 37.)

Vir 7

Slika 3: Pompeji
(Avtor fotografije: Rok Fajfar, april 2008)

- a) Kaj predstavljajo kamni na cesti, privzdignjeni in obrnjeni v nasprotno smer?
 - b) Če pozorno pogledaš, boš na fotografiji videl tudi izdolbene kolesnice za kolesa vozov. Čemu so bile namenjene?
 - c) Zakaj se je cesta v Pompejih tako dobro ohranila?
4. Preberi vir 8 in zapiši, zakaj so bile nekatere rimske ceste tako široke. Svoj odgovor utemelji.

Vir 8

Ceste so bile pogosto ozke, slabo utrjene, nasute s tolčencem (drobljenim kamenjem). Samo državne ceste, slovite rimske ceste, so bile ravne in redno vzdrževane. Široke so bile najmanj 4,15 m, tako da so lahko po njih vstric peljale tri vprege. Pred vrati Rima so se razširile na 10 ali 12 metrov.

(Miquel, P. (1989). *Kako so živeli V rimskih časih*. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 48.)

5. Preberi rek v oblaku ter besedilo na <http://aveteromani.antika-si.com/ceste.php> in zapiši, ali se z rekom strinjaš. Svoj odgovor utemelji.

Vir 9

Rimska mesta je povezovala izredno gosto omrežje kamnitih cest, ki so se začele v Rimu in vodile v najbolj oddaljene kraje rimskega cesarstva.

(Znanje za vsakogar: *Kako so živeli Rimljani*. Ljubljana: Založba Karantanija, str. 37.)

* Ali veš, da trasa nekaterih sodobnih avtocest na Slovenskem poteka po trasi rimskih cest? Na svetovnem spletu poišči podatke o poteku ene od rimskih cest na tleh današnje Slovenije in opiši njen potek.

6. Preberi vir 10 ter izračunaj, kolikšna je bila v miljah razdalja od Rima do Emone.

Vir 10

Rimljani so dolžino cest merili s pripravo, imenovano potomer, s katero so ob vsaki pretekli milji v okroglo posodo iz kovine spustili kamen (1 rimska milja je merila 1000 čevljev ali približno 1478 m). Potomer je bil neke vrste voz s posebnimi kolesi s premerom približno 3 rimske čevlje (1 čevelj = 0,30 m). Za eno rimsko miljo se je moralo kolo zavrteti 400-krat.

(Znanje za vsakogar: *Kako so živeli Rimljani*. Ljubljana: Založba Karantanija, str. 37.)

- a) Kolikokrat se je zavrtelo kolo na poti od Rima do Emone (Ljubljane)?

7. Oglej si vir 11 in odgovori.

Vir 11

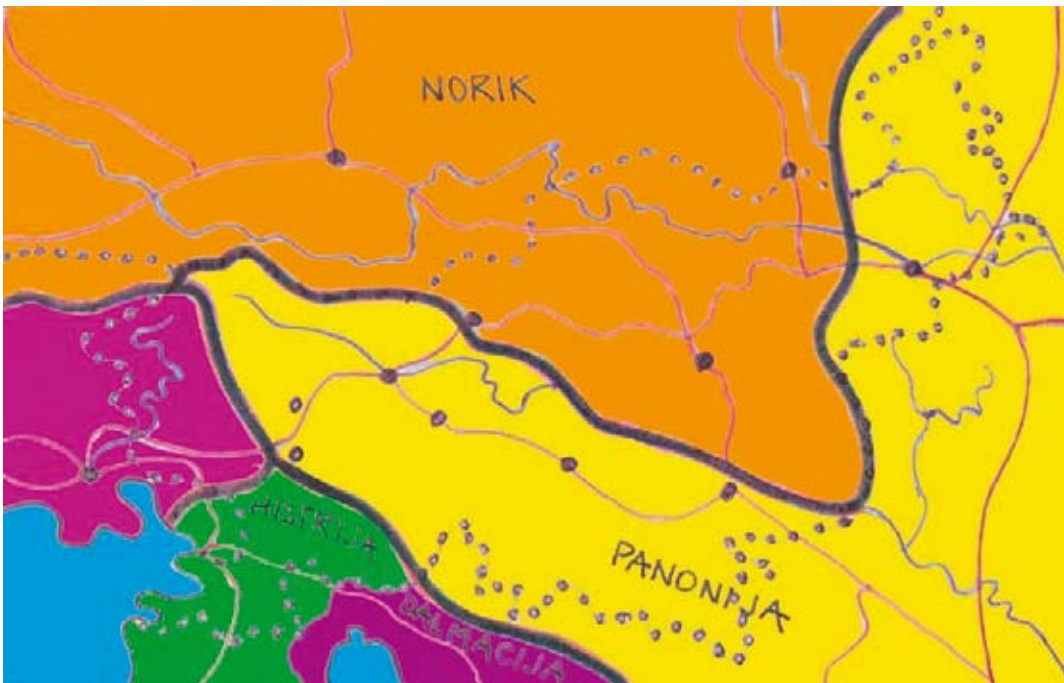
Slika 4: Miljnik.
(Avtor skice: Klemen Gorenc,
dijak Ekonomske šole Novo mesto)

- a) Zakaj so jih Rimljani postavljali ob ceste miljnike?
- b) Kaj nam pove zapis na njih?

- c) Kje je stal zlati milnik?
- č) Kaj danes nadomešča rimske milnike?
8. V zemljevid v viru 12 vnese rimska mesta na Slovenskem in v sosedstvu. V pomoč naj ti bo seznam mest.

Vir 12

Zemljevid: Rimljani na tleh današnje Slovenije in sosednjih dežel
(Avtorica zemljevida: Marija Dujic, dijakinja Ekonomske šole Novo mesto)

Legenda:

- meja rimskih provinc v 1. in 2. stoletju
- via publica/glavna cesta
- ... današnja meja Republike Slovenije
- rimska mesta in kraji

Aquileia/Oglej

Castra/Ajdovščina

Ad Pirum/Hrušica

Longaticum/Logatec

Nauportus/Vrhnika

Emona/Ljubljana

Praetorium Latobiorum/Trebnje

Neviodunum/Drnovo pri Krškem

Atrans/Trojane

Celeia/Celje

Poetovio/Ptuj

Colatio/Slovenj Gradec

Virunum na Gosposvetskem polju

Tergeste/Trst

Tersatica/Reka

9. Ali po tvojem mnenju drži misel, da so rimske ceste čez današnje slovensko ozemlje potekale v obliki cestnega križa? Svoj odgovor utemelji.
10. Oglej si shemo rimskega cestnega omrežja na <http://aveteromani.antika-si.com/ceste.php> ter z argumenti potrdi ali ovrzi trditev, da je bilo cestno omrežje rimskega imperija močno razvejeno.
11. S pomočjo besedila na <http://aveteromani.antika-si.com/ceste.php> zapiši štiri vzroke za gradnjo cest ter jih razvrsti po pomembnosti, pri čemer s številko 1 označi najpomembnejši vzrok.
12. Na koncu besedila na <http://aveteromani.antika-si.com/ceste.php> ali v spletni učilnici poišči in reši kviz. Kakšen rezultat si dosegel?

NALOGI ZA GLOBLJE RAZUMEVANJE UČNE SNOVI

Napiši krajši ESEJ, v katerem z argumenti potrdi ali zavrzi trditev Rimske ceste so bile pomembne.

V dvojicah napišita DIALOG med dvema rimskima popotnikoma (npr. rimskim trgovcem in rimskim uradnikom). Dialog bosta z igro vlog tudi odigrala.

3.6 Sklep

V šolskem letu 2008/09 sem pouk v prvem letniku v skladu z novim učnim načrtom začela načrtovati učnociljno in procesno-razvojno. Začetki niso bili lahki, saj nov pristop zahteva od učitelja veliko drugačnega dela in priprave na pouk. K temu veliko pripomore tudi zahteva novega učnega načrta, da morajo biti dijaki pri pouku aktivni. Seveda sem že v preteklih letih večkrat uporabljala aktivne učne oblike in metode. Ta način dela sicer zahteva od učitelja veliko dela zunaj pouka, je pa učitelj potem pri samem pouku bolj usmerjevalec, spodbujevalec, mentor, opazovalec, pregledovalec ... Pri obravnavi nove učne snovi porabimo pri takem načinu dela sicer več časa kot pri klasični frontalni učni obliki, je pa zato znanje in počutje dijakov boljše in ga je pri obravnavi ter preverjanju znanja smiselno uporabljati.

Novi učni načrt zahteva za vsako šolsko leto izbor ene ali dveh izbirnih tem. Dijaki so se odločili za izbirno temo Zgodovina vsakdanjega življenja.

Del izbrane teme smo obdelali pri projektu Olimpijske igre, ki že drugo leto poteka na naši šoli za prve letnike, del pa pri rednem pouku. Seveda smo vsakdanje življenje v stari Grčiji primerjali z vsakdanjim življenjem v prvih visokih kulturah in v starem Rimu.

Dela sem se lotila tako, da sem na podlagi tematskih ciljev oblikovala operativno-procesne cilje oz. pričakovane rezultate. V skladu s tem pa sem izdelala delovne liste.

Nato sem izbrala učne oblike in metode. Pri izbrani izbirni temi sem uporabila naslednje aktivne učne oblike in metode: sodelovalno učenje (delo v skupinah, delo v dvojicah), aktivne učne metode (delo z zgodovinskimi viri, igra vlog, debatne tehnike, pisanje dnevnika, pisanje dialoga). Z nekaterimi med njimi znanje lahko tudi preverjamo (debatne tehnike, alternativne naloge, igre vlog).

Seveda sem vključevala tudi timsko poučevanje in medpredmetno delo, pri katerem dijaki začutijo pomen povezovanja znanja dveh ali več predmetov.

Pri izvedbi vsake učne ure »na drugačen način« pa s pomočjo evalvacijskega vprašalnika za dijake tudi preverim njihovo mnenje o takem načinu dela. Dijaki so v glavnem zadovoljni, zlasti, če jim pred izvedbo razložim pomen aktivnega načina dela za njihovo nadaljnje življenje. Zadovoljstvo dijakov ter kakovostnejše in trajnejše znanje pa so pomembna spodbuda za tako delo tudi v prihodnje.

4 Zgodovina vsakdanjega življenja

Milena Globočnik, Gimnazija Kranj

4.1 Uvod

V delo pri projektu posodabljanja učnih načrtov sem se vključila zato, ker me je moje dosedanje dolgoletno delo v razredu pripeljalo do ugotovitev, ki so primerljive s cilji našega projekta - posodabljanje učnih načrtov. Leta in leta sem opazovala dijake, njihov odziv na vsebinsko prenatrpanost in nepreglednost učnih tem ter posledično tudi učnih enot. Že zaradi teh pomanjkljivosti so bile učne ure manj zanimive in niso omogočale poglobljenega didaktičnega pristopa. Prav tako niso prinašale nove vrednosti za dijakovo delo in njegov osebni razvoj.

Posodobljeni učni načrti omogočajo večjo aktivnost dijakov. S tovrstnim vključevanjem pridobivajo vseživljenjske veščine, kot so ustvarjanje pogojev za toplejše odnose v družini, medsebojno zaupanje, strpnost, tovarištvo, enakopravnost med spoloma. Današnji čas družinskemu življenju ni posebej naklonjen, zato se morajo dijaki učiti in naučiti pogovarjati, komunicirati, se v določenem trenutku odpreti. Igre vlog, debatne tehnike prispevajo k njihovi vzgoji, h kakovostnejšim odnosom v njihovih družinah in k zavedanju njihove topline ali pa k spoznanju, da morda tega ni več ali pa ni nikoli bilo. V tem primeru jim pomagamo usvojiti vseživljenjske veščine, ki jih bodo posredovali naprej svojim otrokom.

Za širšo temo o družini, vzgoji pri starih Grkih sem se odločila tudi zato, ker mi je tematika zelo blizu in zelo všeč, ker to rada počnem, ker me delo z mladimi izpolnjuje. Posodobljeni, oziroma didaktično modernejši učni načrti mi omogočajo pot k pristnejšemu odnosu z dijaki, kar pa je hkrati pot k bolj poglobljenemu, aktivnemu delu dijakov med poukom in doma. Prepričana sem, da tudi vsa informacijsko-komunikacijska tehnologija, ki je sicer nepogrešljiv del učno-vzgojnega procesa, ostane brezosebna tehnologija, če ni sestavni del medsebojnih odnosov: dijak - dijak, dijak - profesor, dijak - starši. Vsi ti elementi sestavljajo vsebino odnosov, ki je temelj sleherne družbe od starih civilizacij do današnjega dne.

4.2 Podrobni tematski načrt

1. Naslov izbirne širše teme	Zgodovina vsakdanjega življenja
2. Učni sklopi (zasnovani so na temelju vsebin iz učnega načrta, ki se jih lahko združi v en sklop, ali razgradi v več sklopov; učni sklop je načrtovan za eno ali več učnih ur)	a) Ženske, moški, otroštvo: 1) Ženske in moški v stari Grčiji 2) Koncepti ženske podrejenosti 3) Družina: grška oikos 4) Otroštvo: vzgoja in izobraževanje deklic in dečkov 5) Kako so bile spoštovane pravice posameznika (moški, ženske, otroci)?
	b) Vsakdanje življenje: 1) Vsakdanjik kmetov obrtnikov, trgovcev, plemičev, vladarjev 2) Naselbine: vasi, mesta. Bivališča 3) Preskrba z vodo in hrano 4) Osebna higiena. Oblačila 5) Promet in ceste. Popotniki 6) Skrb za javni red, mir in varnost 7) Zdravstvo in porodničarstvo
3. Ključni koncepti iz učnega načrta in splošni zgodovinski koncepti	Koncepti širše teme: matriarhat, patriarhat, matrilinearno in patrilinearno pravo, ženska enakopravnost, dedno pravo, suženjstvo. Splošni zgodovinski koncepti: • koncepti za globlje razumevanje: vzroki in posledice, dejstva in mnenja, spremembe in kontinuiteta, podobnosti in razlike; • koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede: kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija, multiperspektivizem.
4. Ključne kompetence iz učnega načrta	medkulturne zmožnosti, digitalna in socialna zmožnost
5. Operativni cilji širše teme (pričakovani dosežki/rezultati): I. sklop (vsebinski): operativni cilji oz. pričakovani dosežki/rezultati, ki se nanašajo na znanje in razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov	Dijaki/-nje: • opišejo položaj in vlogo žensk in moških pri starih Grkih, • opišejo življenje grške družine (različni poklici, družbeni sloji ter razredi), • primerjajo podobnosti in razlike v vzgoji in izobraževanju deklic in dečkov, • sklepajo o pojmovanju izraza človekove pravice, • raziščejo, v kolikšni meri so bile v tem času spoštovane človekove pravice, • iz različnih perspektiv preiščejo značilnosti iz zgodovine vsakdanjega življenja,
II. sklop (proceduralni): operativni cilji oz. pričakovani dosežki/rezultati, ki se nanašajo na razvijanje spretnosti in veščin	• primere iz vsakdanjega življenja umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor, • razvijejo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost, • razvijejo sposobnost različnih oblik komunikacije, • razvijejo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja,

III. sklop (odnosni oz. vzgojni): <i>operativni cilji oz. pričakovani dosežki/rezultati, ki se nanašajo na razvijanje odnosov, ravnanja, naravnosti, stališč</i>	• razvijejo odgovoren in pozitiven odnos do ohranjanja kulturne dediščine kultur, • oblikujejo pozitiven odnos do spoštovanja človekovih pravic.
6. Kroskurikularne teme	<i>informatika, knjižnično informacijsko znanje za srednjo šolo</i>
7. Medpredmetno povezovanje	<i>umetnostna zgodovina, sociologija</i> Oblika izvajanja je interaktivno timsko poučevanje. Smiselna je paralelna – sočasno izvajanje istih dejavnosti v ločenih skupinah ali prostorih: profesorju zgodovinar na ta način pomaga kolega umetnostni zgodovinar z arhitekturnega, umetnostnega vidika, ki je vplival na položaj ženske v predgrški in grški družbi, kolega sociolog pa obravnava družbena okolja, v katerih so ženske živele, in kako so ta vplivala na njihov položaj v družini in družbi.
8. Didaktični pristopi	• <i>učnoljni in procesno-razvojni pristop</i> • <i>aktivne učne oblike</i> • <i>aktivne učne metode</i> • <i>kurikularne povezave</i>
9. Preverjanje znanja	• Dijaki so s pomočjo IKT napisali kratek esej o ženski v Sparti; • preverjala sem vprašanja iz dela v skupinah; • preverjala sem vprašanja iz delovnih listov; • to bom kasneje tudi ocenjevala.
10. Ocenjevanje znanja	• Ocenjevanje je ustno; • določila sem tri področja – izdelke, znanje in razumevanje, analiza in vrednotenje zgodovinskih virov in zgodovinskih konceptov – ter zanje pripravila opisne kriterije v analitični obliki.
11. Področja vrednotenja (preverjanja in ocenjevanja znanja iz učnega načrta)	• znanje, razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov, idej, problemov, odnosov, konceptov; • analiza, sinteza, interpretacija, utemeljitev in vrednotenje zgodovinskih virov; • izdelki
12. Učbeniki in druga učila ter didaktična sredstva	učbenik, zgodovinski atlas, delovni zvezek, stenski zemljevid, IKT

13. Literatura (izbor)	1 Krušnik, S. (1956). <i>Smeh stoletij. Zbirka najboljših svetovnih anekdot vseh časov in narodov.</i> Ljubljana: samozaložba, str. 10-25. 2 Lah, K., Rovtar, B., Perko, J., Matajc, V. (2007). <i>Berilo 1. Učbenik za slovenščino - književnost v 1. letniku gimnazij in štiriletnih strokovnih šol. Umetnost besede.</i> Ljubljana, Mladinska knjiga, str. 113-157 (Berilo ima priložene zgoščenke). 3 Plutarh (1982). <i>Življenje velikih Grkov.</i> Ljubljana: DZS, str. 102-107. 4 Plutarh (1981). <i>Življenje velikih Rimljanov.</i> Ljubljana: DZS.
	5 Sovre, A. (2002). <i>Stari Grki.</i> Ljubljana: Slovenska matica, str. 26-28. 6 Trškan, D. (2006). <i>Avtentične seminarske naloge pri predmetu zgodovine. Didaktični članek. Zgodovina v šoli, let. 15, št. 1-2, str. 43-44.</i> 7 Trškan, D. (2001). <i>Preverjanje in ocenjevanje ter ocenjevalni kriteriji pri zgodovini v mednarodni šoli za tujce v Ljubljani. Zgodovina v šoli, let. X, št. 3, str. 3-8.</i> 8 Trškan, D. (1996). <i>Razvijanje učnih spretnosti pri aktivnih učnih oblikah v srednji šoli pri pouku zgodovine. Zgodovina v šoli, let. 7, št. 1, str. 30-36.</i> 9 Trškan, D. (1996). <i>Razvijanje učnih spretnosti pri netradicionalni frontalni obliki v srednji šoli pri pouku zgodovine. Zgodovina v šoli, let. 8, št. 1, str. 50-57.</i> 10 Trškan, D. (2002). <i>Uporaba fotografij za obravnavo nove učne snovi pri pouku zgodovine. Zgodovina v šoli, let. 10, št. 4, str. 4.</i> 11 Hiti Ožinger A. (prevod, priredba) (2001). <i>Starodavni Grki. [VHS].</i> Tržič: Bookmark Vester & Co. d.n.o. 12 <i>Zgodovina v slikah. (1975). Knjige 3, 4, 5.</i> Ljubljana: DZS.
14. Refleksija profesorja	Kaj mi je uspelo? Kaj moram v bodoče izboljšati?

4.3 Ženske in moški pri starih Grkih

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 1

Izbirna širša tema: Zgodovina vsakdanjega življenja

Učni sklop: Ženske in moški v stari Grčiji in Rimu

Učni problem: Ženske in moški pri starih Grkih

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- primerjajo podobnosti in razlike v življenju grške in rimske družine, upoštevajoč različne poklice in družbene sloje in razrede;
- sklepajo o pojmovanju izraza človekove pravice v starem veku in raziščejo, v kolikšni meri so bile v tem času spoštovane človekove pravice;
- primere iz vsakdanjega življenja umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje zaključke, mnenja, stališča, interpretacije;
- razvijajo sposobnost različnih oblik komunikacije;
- razvijajo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja;
- spoznajo odnos do spoštovanja človekovih pravic v starem veku.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- opišejo (ponovijo) položaj ženske v kretsko-mikenski civilizaciji;
- na primeru Aten raziščejo, v kolikšni meri je bila vloga ženske pomembnejša od položaja moškega;
- primerjajo in pojasnijo vlogo ženske v Sparti in v Atenah;
- primerjajo vlogo ženske na Kreti, v Sparti in v Atenah;
- analizirajo vzroke za različen položaj in vlogo obeh spolov;
- sklepajo o zgodovinskem pomenu človekovih pravic v grški družbi;
- razložijo odnos družbe do obeh spolov;
- primerjajo položaj grške ženske in moškega s sedanjostjo;
- analizirajo odlomke iz pisnih zgodovinskih virov, slikovno gradivo, iščejo podatke na svetovnem spletu;

- oblikujejo zaključke in jih podprejo z dokazi iz zgodovinskih virov;
- na zemljevidu pokažejo kulturna središča bronaste dobe v egejskem prostoru, Atene in Sparto;
- dopolnijo časovni trak z vpisom ključnih značilnosti iz načina življenja starih Grkov;
- razvijejo socialne spretnosti z delom v dvojicah.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti širše teme: matriarhat, patriarhat, ženska enakopravnost.

Splošni zgodovinski koncepti:

- **koncepti za globlje razumevanje:** vzroki in posledice, dejstva in mnenja, spremembe in kontinuiteta, podobnosti in razlike;
- **koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede:** kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija, multiperspektivizem.

Medpredmetne povezave, kroskurikularne teme: umetnostna zgodovina, sociologija

Didaktični pristopi:

- *aktivne učne oblike* (delo v dvojicah);
- *aktivne učne metode* (delo s pisnimi besedili, delo s slikovnim gradivom, pogovor)

Učni načeli: vzgojnost, aktualizacija

(Samo)refleksija učitelja:

razmišljanje ob vprašanju o uspešnosti dvojiškega dela in dela z zgodovinskimi viri

Didaktični pristopi:

- *uvajanje* (motivacija)
- *obravnava nove učne snovi*
- *ponavljanje*
- *preverjanje*
- *ocenjevanje*

Čas obravnave: ena učna ura in domače delo

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Za uvodno motivacijo dijakom pokažem sliko na prosojnici Fragment freske iz palače v Knososu.¹ Postavim jim vprašanja, kot npr.: • Kaj je hotel slikar, da se vidi na sliki? • Ali lahko sliko primerjaš s slikami žensk v starem Egiptu? • Kakšno je zgodovinsko sporočilo slike? Dijakom razložim navodila za delo v dvojicah in jim razdelim delovne liste. Pripravim internetno povezavo na spletni iskalnik Google. Povzemanje učne snovi in ponavljanje: ob tem dijake opozorim na ključni problem – kakšen je bil položaj Grkinj v družini in družbi. Ob koncu učne ure poteka tudi ocenjevanje znanja po predhodni najavi dijakov.	Sklepajo na časovno in vsebinsko povezanost kretsko-mikenske civilizacije s civilizacijami starega Vzhoda. Iz slike razberejo in opišejo podobnosti z oblačenjem, ličenjem žensk v starem Egiptu. Razvijajo spretnost kritičnega opazovanja, oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča. Sledi delo v dvojicah. Analizirajo besedili na virih 1 in 2, iščejo podatke na internetu. Oblikujejo odgovore in jih zapišejo. Svoje odgovore zagovarjajo, razvije se pogovor. Dopolnijo zapiske z bistvom obravnavane učne snovi.

Dijake mi je uspelo aktivirati, tako da so z zanimanjem razmišljali ob sliki, besedilih na delovnih listih. Vestno so odgovarjali na zastavljena vprašanja, si postavljali vprašanja in odgovore iz svojega zornega kota, ugotavljali so razlike v primerjavi z današnjim časom.

¹
 Zgodovina v slikah (1975). Knjiga 2. Ljubljana: DZS, str.704.

Delovni list 1

Ključno vprašanje (napoved učnega cilja dijakom):

Kakšen je bil položaj Grkinj v družini in družbi?

Navodila za delo dvojic:

Razdelite se v dvojice in natančno preberite vira 1 in 2 na delovnem listu, nato odgovorite na vprašanja.

Vir 1

Tudi potovanja žená, žalne obrede in praznovanja je Solon podredil zakonu, ki je skušal izključiti nered in razuzdanost. Določal je, da ženska, če zapusti mesto, ne sme imeti s seboj več oblek nego tri, brašna ne več nego za en óbolos, ne pláhtice daljše od vatla. Ponoči je smela potovati samo z vozom, ki je imel svetilko spredaj. Praskanje lic ob mrtvaškem odru, bitje po prsih, petje žalnih pesmi in narekanje pri pogrebih tujih ljudi - vse to je Solon odpravil.

(Plutarh. (1959). Življenje velikih Grkov. Ljubljana: DZS, str. 105.)

Vir 2

Hipareta je bila poslušna žena in je ljubila svojega moža: toda s tem da se je družil z domačimi in tujimi heterami, je tako žalil njeno zakonsko čast, da je zapustila njegovo hišo ter se vrnila k bratu. Alkibiades pa se ni menil za to in je nadaljeval svoje razvratno življenje. Zategadelj ji ni kazalo drugega, nego da je pri arhontu vložila tožbo za ločitev. Toda tega ni mogla storiti po posredovanju odvetnika, zglasiti se je morala osebno na kresiji. Ko je torej prišla, da bi zadostila zakonu, se je nenadoma prikazal Alkibiades ter jo meni nič tebi nič pograbil in odnesel prek trga proti domu. Nihče se mu ni upal stopiti na pot, da bi mu jo iztrgal. Poslej je ostala do konca pri njem, vendar je kmalu umrla, ko je bil Alkibiades odplul v Efesos. Sicer pa njegovo nasilno dejanje v očeh javnosti ni veljalo za kršenje zakona ali za nečloveško: zakaj če zakon zahteva, da mora žena, ki se misli ločiti, priti osebno na sodišče, je to pač ka-li zato, da ima mož priložnost poravnati se z njo in jo obdržati.

(Plutarh. (1959). Življenje velikih Grkov. Ljubljana: DZS, str. 222-223.)

1. Na primeru iz besedil opišita položaj ženske v atenski družbi in ga primerjajta s položajem moškega.
2. Kakšen je bil odnos okolice (družbe) do žensk?
3. S spletnim iskalnikom Google poiščita razlago pojma hetera. Kakšen je bil položaj heter v primerjavi s poročenimi ženskami?
4. Sklepajta o vzrokih, zakaj se je Solon odločil, da prekine »nered in razuzdanost«.
5. Primerjata položaj ženske v Atenah v času Solona s položajem žensk v današnjem času.

6. Kako ocenjujeta dejstvo, da je zakonodajalec Solon položaj ženske v najbolj pričakovanih in za ženske pomembnih trenutkih uredil z zakonom in tako posegel v tradicionalne ženske pravice? Izpišita besede in misli iz pisnega vira 1, ki po vajinem mnenju to potrjujejo.
7. Razčlenita vir 1, ki govori o pogrebnih običajih, in napišita svojo oceno o tej Solonovi odločitvi.
8. Ocenita, ali je Hiperata, ki je vedela, da jo mož vara, ravnala prav, da ga je zapustila?
9. Ali je bilo po vajinem mnenju prav, da je bila poslušna žena? Primerjajta njeno odločitev z morebitno odločitvijo ženske v današnjem času.
10. Izpišita besede, ki odslikavajo značaj njenega moža Alkibiadesa, in jih ovrednotita.
11. Ali mislita, da je Hiperata sploh lahko tekmovala za ljubezen svojega moža s takšnimi ženskami, kot so bile hetere?
12. Kakšna je bila atenska družba, ki ni obsojala nasilnega dejanja Alkibiadesa do njegove žene?

NALOGA ZA GLOBLJE RAZUMEVANJE

Navodilo za domače delo: S pomočjo spletnega iskalnika napiši kratko ESEJSKO RAZMIŠLJANJE o ženski v Sparti.

4.4 Družina: grška oikos

Delo z zgodovinskimi viri

Uvod v delovni list 2

Izbirna širša tema: Zgodovina vsakdanjega življenja

Učni sklop: Ženske in moški v stari Grčiji in Rimu

Učni problem: Družina: Grška oikos

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- primerjajo podobnosti in razlike v življenju grške in rimske družine, upoštevajoč različne poklice in družbene sloje ter razrede;
- sklepajo o pojmovanju izraza človekove pravice v starem veku ter raziščejo, v kolikšni meri so bile v tem času spoštovane človekove pravice;
- primere iz vsakdanjega življenja umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje zaključke, mnenja, stališča, interpretacije;
- razvijajo sposobnost različnih oblik komunikacije;
- razvijajo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja;
- spoznajo odnos do spoštovanja človekovih pravic v starem veku.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- naštejejo značilnosti grške družinske skupnosti;
- pojasnijo pomen zakona;
- ocenijo kakovost odnosov med možem in ženo;
- ugotovijo pomen zakona v Atenah in Sparti in analizirajo vlogo družine v obeh polisih ter jo primerjajo z današnjo družinsko skupnostjo;
- razložijo vlogo družinske skupnosti v Sparti;
- razvijejo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega in izkustvenega učenja (igra vlog, delo v dvojicah);
- na temelju dela s pisnim gradivom oblikujejo zaključke, mnenja, stališča;

- razvijejo odgovoren odnos do sočloveka v okviru družine;
- razvijejo spoštljiv odnos med obema spoloma.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti širše teme: patriarhat, dedno pravo, ženska enakopravnost.

Splošni zgodovinski koncepti:

- **koncepti za globlje razumevanje:** vzroki in posledice, dejstva in mnenja, spremembe in kontinuiteta, podobnosti in razlike;
- **koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede:** kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija, multiperspektivizem.

Medpredmetne povezave, kroskurikularne teme: umetnostna zgodovina, sociologija

Didaktični pristopi:

- *aktivne učne oblike* (individualna, delo v dvojicah)
- *aktivne učne metode* (delo s pisnimi besedili, delo s slikovnim gradivom, pogovor, debatna tehnika (mini debatni format), izkustveno učenje (igra vlog))

Učni načeli: vzgojnost, socializacija, aktivnost.

(Samo)refleksija učitelja: razmišljanje ob vprašanju o uspešnosti dvojiškega dela in dela z zgodovinskimi viri

Didaktični pristopi:

- *uvajanje* (motivacija)
- *obravnava nove učne snovi*
- *ponavljanje*
- *preverjanje*
- *ocenjevanje*

Čas obravnave: ena učna ura in domače delo

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Za uvodno motivacijo razložim navodila za igro vlog: V dvojicah sestavijo besedilo prizora iz družinskega življenja. Na voljo je pet minut. Primer: <i>oče sporoča svojo odločitev o hčerini poroki. Prisotna sta dva sinova in hči</i>. Nato odigrajo najboljši primer dramatiziranega prizora (igre vlog).	Napišejo dramski prizor pri čemer upoštevajo: družinske vloge staršev, otrok, bratov in sester; vzroke za neenak položaj bratov in sester v družini; možne posledice očetove odločitve o hčerini poroki.
Dijak/-inja s smislom za risanje pripravi še plakat s prizorom.	Pripravijo plakat s skico dramatiziranega prizora. Poročajo o vsebini svojih dramatizacij in sami izberejo najboljši prizor.
Razdelim delovne liste in razložim navodila za delo v dvojicah.	V dvojicah preučijo vsebino delovnih listov in odgovorijo na vprašanja.
Znanje preverim s pomočjo IKT-ja. Predvajam videokaseto: Stari Grki.¹ Sledi pogovor, ki mi bo podal povratno informacijo, do kolikšne mere so dijaki snov razumeli.	Ogledajo si film in razmišljajo o trditvi Grška družba je bila patriarhalna.
Ustno ocenim dijaka/-injo, po razporedu za napovedano ocenjevanje znanja.	

Učna snov je zelo zanimiva, lahko tudi v neki meri aktualna, zato je pri razlagi in interpretaciji potrebna velika mera previdnosti in občutka, da ne zaidemo na pretirano izpostavljanje vrednot. Dijake je tematika zelo pritegnila, zelo so sodelovali.

¹ Hiti Ožinger, A. (prevod, priredba) (2001). *Starodavni Grki [VHS]*. Tržič: Bookmark Vester & Co.d.n.o.

Učni list 2

Ključna trditev (napoved cilja dijakom):

Grška družba je bila patriarhalna.

Navodila za delo:

Razdelite se v dvojice, natančno preučite vire 1, 2 in 3 in odgovorite na vprašanja.

Vir 1

V občje je videti, da so najbolj čudni tisti Solonovi zakoni, ki zadevajo ženske. Kdor je zalotil prešuštnika pri ženi, ga je smel ubiti, če pa je kdo ugrabil svobodno meščanko ter ji storil silo, je moral plačati sto drahem globe, za zvodništvo pa celo samo dvajset, izvemši tiste, ki se javno prodajajo: tu je Solon mislil na »tovarišice«, zakaj te zahajajo brez sramu k vsakomur, kdor jih plača. Dalje je prepovedal prodajo hčerá in sestrá, razen če niso bile več device, ker so se spečale z moškimi.

(Plutarh: *Življenje velikih Grkov*. (1959). Ljubljana: DZS, str. 106.)

1. Zakaj je za ugrabitev, posilstvo in zvodništvo zakonodajalec predvideval tako neenake kazni?
2. V viru poiščita dokaze, ki kažejo na razlikovanje atenskih deklet in žena. Izpišita besede, ki razlikujejo atenska dekleta na poštene in nepoštene in jih razložita.
3. Kako ocenjujeta zakon, ki omogoča uboj moškega, ki ga je varal z njegovo ženo?
4. Analizirajta vir in precenita, če je v atenski družbi obstajala enakost pred zakonom. Izpišita besede, ki dokazujejo tvojo oceno.
5. Kakšno je vajino stališče glede Solonovih zakonov z vidika današnjega časa?

Vir 2

Samo v Sparti je imela žena pridevek *despoina*, gospa. Za večje število otrok je občina razpisovala nagrade, nasprotno pa je bilo samstvo pod kaznijo. Svetosti zakona niso poznali. Res, da je bilo v navadi enoženstvo, a če ni bilo otrok, je mož pripeljal ženi drugega, ali pa si ga je sama vzela. Dogajalo se je, da je imelo po več bratov isto ženo. Otroci iz takih zvez so veljali za potomce zakonitega moža, ne da bi se bila občina spotikala nad čudnim razmerjem. Saj se še mož ni.

(Sovre, A. (2006). *Stari Grki*. Ljubljana: Slovenska matica, str. 113.)

1. Zakaj so zakoni v Sparti spodbujali večjo rodnost? Čemu je to služilo?
2. Kako ocenjujeta stavek, da svetosti zakona niso poznali?
3. Kaj je zakon dovoljeval parom, ki niso mogli imeti otrok?

4. Ocenita stavek, da je več bratov imelo isto ženo.
5. Kako to, da je spartanska država to dopuščala? Kako to ocenjujeta?

Vir 3

O ženah jonskega plemena, žal to ne velja, najmanj pa o Atenkah petega stoletja. Do njih demokratičnost ni segla, narobe, njihov družbeni položaj se je v Periklejevem času celo poslabšal. Atenska dekleta so doraščala tako rekoč v samostanski samoti. Po možitvi so smela bivati le v najožjem družinskem krogu in občevati samo z ženami. Da jim je po tem takim manjkala sleherna priložnost za izobrazbo, je razumljivo. In tako je nastal *circulus vitiosus*: možje ženam niso dali, da bi se bile izobrazile, ker pa izobražene niso bile, so se domu izogibali in si iskali zabave drugod.

(Sovre, A. (2006). *Stari Grki*. Ljubljana: Slovenska matica, str. 325.)

1. Kako ocenjujeta, da se je položaj atenskih deklet v Periklejevem času še poslabšal?
2. Kakšni odnosi so vladali v zakonu in kakšna je bila atenska družba?
3. Kako to, da se Atenke niso mogle izobraževati, in kako je to vplivalo na njihov odnos z možem?
4. Ali lahko primerjamo takratno sprejemljivost pomanjkanja izobrazbe določenih slojev Grkinj z današnjim izobraževanjem deklet in žena?

4.5 Opisni kriteriji za preverjanje in ocenjevanje znanja

Področje	Odlično	Prav dobro	Dobro	Zadostno
Znanje in razumevanje	Dijak povsem kritično, samostojno ter samozavestno razmišlja o konkretnem zgodovinskem obdobju. Z obvladovanjem zgodovinskih dejstev dokáže znanje o času, o katerem govori zgodovinsko besedilo. Samostojno sklepa o medsebojnem vplivanju zgodovinskega časa in prostora na družbene odnose med moškimi in žensko.	Dijak večinoma kritično in samostojno razmišlja o konkretnem zgodovinskem obdobju. Znanje o zgodovinskem času je zanesljivo, dokáže ga z obvladovanjem večine zgodovinskih dejstev. Večinoma pravilno sklepa o soodvisnosti zgodovinskega časa in prostora.	Dijak deloma kritično razmišlja, njegovo znanje o zgodovinskem času je večinoma korektno, nekaterih pomembnih zgodovinskih dejstev ne pozna. Nakaže soodvisnost zgodovinskega časa in prostora, tu in tam napačno.	Dijakovo znanje je sicer pomanjkljivo, ne obvlada dela pomembnih zgodovinskih dejstev, zato so sklepi deloma napačni. Ne kaže posebne prizadevnosti.
Analiza in vrednotenje zgodovinskih virov in konceptov	Je popolnoma samostojen, inovativen, zelo animiran pri oblikovanju samostojnih sklepov, mnenj, stališč in interpretacij.	Kritično oblikuje stališča, je samostojen, nekoliko manj inovativen in prepričljiv.	Rabi pomoč pri presoji zgodovinskih virov. Pri zbiranju in izbiranju zahtevanih besed in pojmov potrebuje več časa.	Njegovo delo in odgovori so sicer zadovoljivi, vendar ne kaže posebne prizadevnosti in zanimanja ter pripravljenosti za samostojne odgovore.

4.6 Sklep

Moja pričakovanja so se izpolnila. Dijaki so se pokazali v luči vedoželjnosti in pripravljeni aktivneje sodelovati pri pouku. Radi so predlagali vsebine za igre vlog, zelo intenzivno so se večinoma odzvali na debatne tehnike ali sestavljati kviz na že obravnavano učno snov.

Postali so bolj odprti, bolj zaupljivi. Rezultati preverjanja znanja so boljši. Skupinsko delo ali delo v učnih parih jih navdušuje, bolj so postali tekmovalni. To štejem kot vrednoto, ne negativno rivalstvo.

Kaj sem jaz pridobila? Zelo veliko! Tak poglobljen način dela mi odstira nove in nove poglede in ideje za nadaljnje delo. S tem laže in hitreje dosegam zastavljene vsebinske in procesne ter proceduralne učne cilje. Pristnejši odnos z dijaki me izpolnjuje, mi vli-va življenjsko moč in bolj pozitiven odnos do mladine na sploh, kar je v našem poklicu nujno potrebno.

5 Načini življenja na podeželju in v mestih na tleh današnje Slovenije od 11. do 18. stoletja

Gordana Popovič Lozar, Srednja šola Črnomelj

5.1 Uvod

S svojo tematsko izbirnostjo, z raznolikimi didaktičnimi pristopi in možnostjo vključevanja zgodovinskih virov omogoča posodobljeni učni načrt uresničevanje vsebinskih, proceduralnih in vzgojnih ciljev pouka zgodovine. Namen tovrstnega pouka je spodbujanje radovednosti v zvezi z življenjem ljudi, razumevanje zgodovinskih problemov, razvijanje zgodovinskih konceptov, spretnosti dela z viri, oblikovanje mnenj in kritičnega mišljenja, raziskovanje različnih pogledov na posamezne pojave in procese, spodbujanje demokratičnih vrednot in spoštovanje kulturne raznolikosti.

Te cilje si bom prizadevala doseči tudi v drugem letniku gimnazije, v katerem posodobljeni načrt predvideva obravnavo srednjega veka, dobe humanizma in renesanse, dobe absolutizma in začetkov industrializacije. Še posebej se bom osredotočila na posebna znanja, izražena v tematskih ciljeh in jedrnih vsebinah izbirne širše teme Načini življenja na podeželju in v mestih na tleh današnje Slovenije od 11. do 18. stoletja.

Poleg splošnih zgodovinskih konceptov in konceptov, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede bom poskušala razvijati razumevanje ključnih konceptov, kot so fevdalni odnosi, gotika, mestni privilegiji, protireformacija in barok. Prav tako si bom prizadevala za razvijanje ključnih kompetenc. Vsebinska znanja bodo dijaki izgrajevali v okviru posameznih učnih sklopov z razumevanjem značilnosti stanovske družbene hierarhije, življenja na gradovih, v mestih in na podeželju, posledic reform razsvetljenih absolutistov, značilnosti zgodovinskih dežel in vsakdanjega življenja na Slovenskem s pomočjo izbranih odlomkov in likovnih del z zgodovinskim ozadjem. Proceduralna znanja bodo razvijali s sposobnostjo časovnega in prostorskega umeščanja, s spretnostjo zbiranja, izbiranja, analize, sinteze, kritične presoje uporabne vrednosti informacij iz slikovnih zgodovinskih virov, s sposobnostjo oblikovanja mnenj, argumentacij, razlag in interpretacij, s spretnostjo različne komunikacije ter s socialnimi spretnostmi, v okviru katerih bodo prevzeli odgovorno vlogo pri sodelovalnem delu. Odnosno znanje bodo izgrajevali z razvijanjem odgovornega in pozitivnega odnosa do slovenske srednjeveške in novoveške kulturne dediščine. Pri reševanju nalog na delovnih listih bodo uporabili različne miselne procese, kot so primerjanje, kronološko razvrščanje, sklepanje na temelju dokazov iz virov, utemeljevanje, abstrahiranje, odločanje, razvijanje kritičnega in ustvarjalnega mišljenja ter samospoznavanje. S pomočjo slikovnih virov, vključenih v delovne liste, primerov slovenskega gotskega slikarstva bodo preučevali vsakdanje življenje različnih družbenih slojev na Slovenskem, odnos srednjeveškega človeka do smrti ter ugotavljali vzroke za tovrstne poglede na življenje in smrt. Slikovne rekonstrukcije Črnomlja pa jim bodo odstirale način življenja ljudi v 15. in 17. stoletju na Slovenskem, spremembe v videzu mesta in vzroke za spremembe.

Med didaktičnimi pristopi bom v ospredje postavila učinkoviti in procesno-razvojni pristop, vključila aktivne učne oblike pouka (predvsem načrtno in sistematično razvijanje spretnosti in veščin dela z zgodovinskimi viri). S sprotnim in končnim preverjanjem, ocenjevanjem ter z refleksijami bom lahko kvalitativno spremljala načrtovanje in izvajanje učnega procesa.

Verjamem, da bodo dijaki ob mojem sistematičnem načrtovanju pouka dosegali bolj kakovostno in trajnejše znanje, ob načrtnem in kritičnem delu z viri razvijali spretnosti in veščine, ki jih bodo potrebovali tudi na poklicni in nadaljnji življenjski poti, in da bodo bolj dovzetni za obče človeške vrednote.

Lined writing area consisting of horizontal lines for text entry.

Large blank white area for drawing or additional notes.

5.2 Dojemanje življenja in smrti skozi gotske slike

Uvod v delovni list 1

Vsebina izbirne širše teme Načini življenja na podeželju in v mestih na tleh današnje Slovenije od 11. do 18. stoletja v posodobljenem učnem načrtu za gimnazije v drugem letniku predvideva obravnavo umetnosti kot vira za preučevanje življenja na Slovenskem v obdobju srednjega veka, humanizma, baroka in razsvetljenstva. V okviru izbranega učnega sklopa je načrtovan ožji učni problem Dojemanje življenja in smrti skozi gotske slike. V ta namen so v delovni list vključeni slikovni viri. Gre za fresko Sveta Nedelja iz Crngroba, kmečka opravila po mesecih iz Radovljiškega koledarja in iz hrastoveljske cerkve, za miniaturo vitezov Žovneškega, Gornjegrajskega in Svibenskega iz Manessejevega rokopisa, fresko Kužna slika iz Svetega Primoža nad Kamnikom, relief Marije zavetnice s plaščem s Ptujске Gore, freski Mrtvaški ples iz Hrastovelj in Zadnja sodba iz Suhe pri Škofji Loki. Na izbranih primerih gotskega slikarstva lahko preučujemo vsakdanje življenje kmetov, obrtnikov in plemičev na Slovenskem, odnos srednjeveškega človeka do smrti ter ugotavljamo vzroke za tovrstne poglede na življenje in smrt.

Na temelju izbranih tematskih ciljev iz učnega načrta so opredeljeni operativni procesni učni cilji oziroma pričakovani dosežki ali rezultati, ključne kompetence, ključni koncepti, splošni zgodovinski koncepti, medpredmetna povezava z likovno umetnostjo, didaktični pristopi (npr. učnociljni in procesno-razvojni pristop, delo z viri, timski pouk, kreativno pisanje) ter vprašanja za samorefleksijo učitelja in dijaka. Načrtovani so tudi potek učnega procesa s časovnim okvirjem obravnave ter dejavnosti učitelja in dijakov v učnem procesu. Sledi delovni list z napovedjo učnega problema dijakom v obliki vprašanja za globlje razumevanje ter dejavnosti za uresničitev načrtovanih ciljev in pričakovanih dosežkov.

Shema načrtovanja učnega problema Dojemanje življenja in smrti skozi gotske slike v okviru učnega sklopa Umetnost kot vir za preučevanje življenja na Slovenskem v obdobju srednjega veka, humanizma in renesanse, baroka in razsvetljenstva

Izbirna širša tema: Načini življenja na podeželju in v mestih na tleh današnje Slovenije od 11. do 18. stoletja, str. 28

Učni sklop: Umetnost kot vir za preučevanje življenja na Slovenskem v obdobju srednjega veka, humanizma in renesanse, baroka in razsvetljenstva, str. 29

Učni problem: Dojemanje življenja in smrti skozi gotske slike

Tematski cilj/-i iz učnega načrta za zgodovino (str. 28)

Dijak/-inje:

- pojasnijo značilnosti stanovske družbene hierarhije;
- preiščejo in primerjajo značilnosti življenja na gradovih, v mestih in na podeželju (agrarno in neagrarno prebivalstvo);

- s pomočjo izbranih umetniških del z zgodovinskim ozadjem (arhitekturnih, slikovnih, likovnih, glasbenih) razložijo značilnosti vsakdanjega življenja na Slovenskem;
- ključne dogodke in pojave umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, interpretacije;
- razvijajo sposobnost različnih oblik komunikacije;
- razvijajo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja;
- razvijajo pozitiven odnos do ohranjanja slovenske kulturne dediščine in narodne identitete.

Tematski cilj/-i iz učnega načrta za likovno umetnost (umetnostno zgodovino, str. 28)

Dijaki/-nje:

- presojujejo vlogo likovne umetnosti v srednjem veku;
- razumejo vlogo krščanstva v srednjeveški umetnosti;
- predstavijo slogovne in vsebinske razlike spomenikov romanskega in gotskega slikarstva in kiparstva;
- spoznajo temeljne motive krščanske ikonografije.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- poimenujejo obravnavana umetniška dela in njihove avtorje (freska Sveta Nedelja iz Crngroba – delavnica Janeza Ljubljanskega, kmečka opravila po mesecih iz Radovljiškega koledarja in iz hrastoveljske cerkve – Janez iz Kastva, miniature vitezov Žovneškega, Gornjegrajskega in Svibenskega iz Manessejevega rokopisa, freska Kužna slika iz Svetega Primoža nad Kamnikom – Mojster Kranjskega oltarja, relief Marije zavetnice s plaščem s Ptujске Gore – Ptujskogorska delavnica, freski Mrtvaški ples iz hrastoveljske cerkve – Janez iz Kastva in Zadnja sodba iz Suhe pri Škofji Loki – Suški mojster);
- likovne vire časovno in prostorsko umestijo;
- analizirajo različne ikonografske motive in jezik t. i. mehkega gotskega sloga ter iz pridobljenih podatkov sklepajo na značilnosti vsakdanjega življenja kmetov, obrtnikov in plemičev ter na odnos srednjeveškega človeka do smrti;
- po podobnostih in razlikah primerjajo vsakdanje življenje srednjeveških ljudi in njihov odnos do smrti z današnjim ter pojasnijo razloge za takšna dožemanja;

- ocenijo sporočilno vrednost gotskih slik kot virov za preučevanje življenja in občutenja smrti srednjeveškega človeka na Slovenskem ter pri tem oblikujejo svoja mnenja;
- utemeljijo odgovor na ključno vprašanje: Kako se skozi gotske slike odraža življenje srednjeveških ljudi na Slovenskem in njihov odnos do smrti?;
- vživijo se v vlogo srednjeveškega romarja in srednjeveškega turista ter zapišejo dialog ob pogledu na sporočilo gotske freske ali
- zapišejo scenarij za filmsko poustvaritev vsebine izbrane gotske slike ali
- gotsko sliko spremenijo v srednjeveški strip ali
- preizkusijo se v pisanju trubadurskih verzov ali
- obravnavanim likovnim delom poiščejo vzporednice v književnosti glede na sporočilno podobnost;
- z umeščanjem likovnih del v ustrezen časovni in prostorski okvir razvijajo sposobnost časovnih in prostorskih predstav;
- razvijejo spretnost zbiranja in izbiranja pomembnih informacij ob delu s slikovnimi viri, s pomočjo katerih rešujejo naloge na delovnem listu ter kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje zaključke in mnenja o življenju in dožemanju smrti v srednjem veku;
- razvijejo sposobnost različnih oblik komunikacije v okviru timskega pouka in pri pisnih izdelkih;
- razvijejo socialne spretnosti ob reševanju nalog v dvojicah;
- razvijejo pozitiven odnos do ohranjanja slovenske kulturne dediščine in narodne identitete, tako da gotska umetnostna dela uporabijo kot slikovne vire za preučevanje zgodovine srednjega veka na Slovenskem in kot vire navdiha za lastno pisno ustvarjanje.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti širše teme: fevdalni odnosi, gotika.

Splošni zgodovinski koncepti:

- **koncepti za globlje razumevanje:** vzročno-posledično mišljenje, podobnosti in razlike, spremembe in kontinuiteta;
- **koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede:** kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija.

Medpredmetne povezave: *likovna umetnost (umetnostna zgodovina):* Srednjeveška umetnost – duhovni svet krščanstva

Didaktični pristopi:

- *učnoliljni in procesno-razvojni pristop* (načrtovanje dejavnosti za dijake v povezavi s cilji in pričakovanimi rezultati)
- *kompetenčni pristop*
- *kurikularna povezava*
- *aktivne učne oblike pouka* (delo v parih)
- *aktivne učne metode pouka* (**delo z viri**, pisanje ustvarjalnih nalog)
- *avtentični/alternativni pouk* (**timski pouk** – kolaborativno (dialogično) timsko poučevanje)

(Samo)refleksija dijaka in/ali učitelja:

- *samorefleksija dijaka:*
Kaj mi je bilo pri obravnavi dojemanja življenja in smrti skozi gotske slike všeč? Kaj bi izboljšal in kako? Ali zaradi dela z viri, timskega pouka z likovno umetnostjo in kreativnega pisanja v zvezi z učnim problemom bolje razumem vsakdanje življenje in odnos srednjeveškega človeka do smrti? Odgovor utemelji.
- *samorefleksija učitelja:*
Kaj mi je pri obravnavi dojemanja življenja in smrti skozi gotske slike uspelo? Kaj moram izboljšati? Ali zaradi dela z viri, timskega pouka z likovno umetnostjo in pisanja kreativnih nalog bolj kakovostno uresničujem učne cilje oz. pri dijakih dosegam globlje razumevanje vsakdanjega življenja in odnosa srednjeveškega človeka do smrti? Odgovor utemelji.

Potek učnega procesa:

- *faza učnega procesa:* obravnavanje nove učne snovi, preverjanje

Čas obravnave: 2 učni uri, domače delo

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Uvodni del Demonstrira primere srednjeveške književnosti in glasbe ter preusmeri pogovor na srednjeveško likovno umetnost. Pogovor poveže z napovedjo učnih ciljev in dejavnosti za njihovo uresničitev. Poudari delo s slikovnimi viri, napove timski pouk z likovno umetnostjo, ustvarjalne pisne izdelke. Določi časovne okvirje.	Sodelujejo v pogovoru, izražajo svoja mnenja, razporedijo se v dvojice.

Glavni del Razdeli učne liste. Skupaj z učiteljem umetnostne zgodovine spremljata delo dvojic, pojasnjujeta, spodbujata in sproti preverjata.	Na delovnih listih v dvojicah analizirajo slikovne vire in odgovarjajo na vprašanja. Preučujejo vsakdanje življenje različnih družbenih skupin in dožemanje smrti srednjeveškega človeka skozi gotske slike.
Zaključek Učitelja povzemata učno snov in postavita sklepno vprašanje za globlje razumevanje. Komentirata utemeljitve dijakov, podata navodila za domačo nalogo (povratne informacije pa v eni izmed naslednjih učnih ur).	Rešujejo naloge za povzemanje učne snovi. Utemeljujejo odgovor na ključno vprašanje: Kako se skozi gotske slike odraža življenje srednjeveških ljudi na Slovenskem in njihov odnos do smrti? Prejmejo navodila za domačo nalogo (pisanje ustvarjalnih nalog), ki jo izvedejo v pisni obliki v paru in v predvidenem časovnem roku.
Izpolnita obrazca za samorefleksijo.	Izpolnijo obrazce za samorefleksijo.

Vsebinska znanja vključujejo poznavanje in razumevanje vsakdanjega življenja srednjeveških kmetov, obrtnikov in trgovcev na Slovenskem ter odnosa srednjeveškega človeka do smrti. Proceduralna znanja vključujejo sposobnost umeščanja likovnih del v časovne in prostorske okvirje, spretnosti zbiranja, izbiranja, analize, sinteze, kritične presoje uporabne vrednosti informacij iz slikovnih zgodovinskih virov – gotskih umetniških slik, sposobnost oblikovanja svojih mnenj, argumentov in interpretacij pri argumentiranju ključne trditve in pri kreativnih pisnih nalogah v okviru domačega dela, spretnost različnih oblik komunikacije prav tako pri pisnih nalogah, socialne spretnosti pri sodelovalnem učenju v dvojicah in v okviru timskega pouka z likovno umetnostjo. Odnosno znanje vključuje razvijanje odgovornega in pozitivnega odnosa do ohranjanja slovenske gotske likovne dediščine in narodne identitete in ga dijaki lahko razvijajo tako, da gotska umetnostna dela uporabijo kot slikovne vire za preučevanje zgodovine srednjega veka na Slovenskem in kot vir navdiha za lastno ustvarjanje.

Pri reševanju nalog na delovnem listu bodo dijaki uporabili tudi različne miselne procese. Gre za primerjanje vsebinskih in slogovnih razlik in podobnosti med prizori na freskah, iluminacijah in reliefu, sklepanje iz slikovnih virov, kronološko razvrščanje uporabljenih virov, argumentiranje pri ključnem vprašanju, kako se skozi gotske slike odraža življenje srednjeveških ljudi na Slovenskem in njihov odnos do smrti, pri pripravi in predstavitvi pisnih izdelkov, razvijanje kritičnega in ustvarjalnega mišljenja z vrednotenjem sporočilne vrednosti obravnavanih virov, pri pripravi pisnih izdelkov, razvijanje samospoznavanja pri izvedbi samorefleksije.

Ključno kompetenco sporazumevanja v maternem jeziku bodo dijaki razvijali s pravilno uporabo zgodovinske terminologije, s pisanjem odgovorov na vprašanja z delovnih listov, s pisanjem argumentov za ali proti pri odgovoru na ključno vprašanje in pri pripravi kreativnih pisnih izdelkov. Matematično kompetenco ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji bodo razvijali z vzročno-posledičnim mišljenjem ter s sklepanjem s pomočjo dokazov iz slikovnih virov, učenje učenja pa z razvijanjem spretnosti pri delu z zgodovinskimi viri in s samorefleksijami. Socialne in državljanske

kompetence bodo razvijali s kulturo dialoga z upoštevanjem in spoštovanjem drugačnih pogledov in stališč in z zagovarjanjem svojih pogledov in stališč in argumentov zanje, kulturno zavest in izražanje pa s spodbujanjem pozitivnega odnosa do ohranjanja kulturne dediščine srednjega veka, zlasti gotike, in slovenske narodne identitete ter z lastnim pisnim izražanjem.

Ključni koncepti so fevdalni odnosi in gotika, splošni zgodovinski koncepti pa vključujejo ugotavljanje vzrokov in posledic nastanka umetnostnih del, podobnosti in razlik med likovnimi deli, spremembe oz. kontinuitete pri nadaljnjem razvoju srednjeveške likovne umetnosti. Koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede vključujejo razvijanje časovnih predstav, dokazov iz slikovnih zgodovinskih virov ter njihovo interpretacijo.

Za doseganje kompleksnejših ciljev sem v obravnavo načrtovanega problema med drugimi didaktičnimi pristopi vključila aktivno učno metodo – delo s slikovnimi viri, timski pouk in pisanje ustvarjalnih nalog.

Poleg tega da se lahko umetniška dela z zgodovinskim ozadjem vključujejo v pouk kot motivacijsko sredstvo, jih uporabljamo kot pomoč za pridobivanje novega znanja in kot študijsko gradivo. Dijaki pri tovrstni učni metodi berejo slikovno gradivo, prepoznajo osrednjo idejo, natančno opisujejo vsebinske in slogovne značilnosti, gradivo razlagajo, umeščajo v zgodovinski in umetniški kontekst ter vrednotijo njegovo vlogo. Tovrstno delo zahteva sistematično opazovanje, analizo, primerjanje, sintezo in vrednotenje, pri tem pa lahko dijaki razvijajo kritično mišljenje.

Timski pouk z likovno umetnostjo je dodana vrednost. Prednosti se kažejo v drugačnem pristopu, svežih idejah, celostnem pogledu na obravnavano temo in uresničevanju tudi kompleksnejših učnih ciljev. Prav gotovo bi k temu lahko prispevala tudi povezava s slovenščino.

Priprava kreativnih pisnih izdelkov kot dijakovih pisnih interpretacij gotskih slik prinaša obogatitev, saj omogoča dodatno raziskovanje, vživljanje in boljšo predstavljivost, možnost večje komunikacije, utemeljevanja stališč, razvijanja vizualnih in praktičnih spretnosti. Ustvarjalnost, domišljija in kritičnost so le nekatere od miselnih navad, ki jih lahko dijaki pri tem razvijajo.

Delovni list 1

Ključno vprašanje (napoved cilja dijakom):

Kako se skozi gotske slike odražata življenje srednjeveških ljudi na Slovenskem in njihov odnos do smrti?

Dejavnosti:

Na delovnem listu so predstavljena gotska likovna dela, skozi katera se odražajo vsakdanje življenje kmetov in obrtnikov, življenje potujočih vitezov in odnos srednjeveških ljudi do smrti. V okviru timskega pouka z likovno umetnostjo skupaj s sošolcem/sošolko pozorno analizirajta in primerjajta slikovne umetnostne vire ter odgovorita na zastavljena vprašanja. Po končanem delu uskladita svoje odgovore z drugo dvojico.

Življenje kmetov in obrtnikov: vsakdanja opravila in zabava

»Pravijo, da tod pozimi vrtijo preslico in tkejo tako moški kakor tudi ženske. /.../«

(Paolo Santonino. (1991) *Popotni dnevniki 1485-1487. Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba, str. 40.*)

Analizirajta in primerjajta vire 1, 2, 3, 4 in 5 ter odgovorita na vprašanja.

Vir 1

Slika 1: Rekonstrukcija freske Sveta Nedelja, delavnica Janeza Ljubljanskega, ok. 1455-1460, Crngrob, romarska cerkev Marijinega oznanjenja, kopiral Marjan Tršar, 1955. Loški muzej Škofja Loka. (Foto: Henrie Lodewijk, akademski fotograf)

Vir 2

Slika 2: Detajl. Rekonstrukcija freske Sveta Nedelja, delavnica Janeza Ljubljanskega, ok. 1455–1460, Crngrob, romarska cerkev Marijinega oznanjenja, kopiral Marjan Tršar, 1955. Loški muzej Škofja Loka. (Foto: Henrie Lodewijk, akademski fotograf)

Vprašanja:

1. Razberita, kdo sta avtorja fresk in kje se nahajata izvorni freski.
2. Iz značilnosti naslikanih prizorov v viru 2 ugotovita, v katero zgodovinsko in umetnostnozgodovinsko obdobje sodi freska. Pojasnita kriterije, s pomočjo katerih sta časovno umestila sliko.
3. Razberita barve, ki prevladujejo na freski. Kako so oblikovane figure? Kako so razporejeni posamezni prizori?
4. Glede na upodobljene prizore motivno opredelita sliko.
5. Kateri simbolični predmeti iz vira 1 dokazujejo, da je v osrednjem delu freske naslikan trpeči Kristus?
6. Sklepajta, s kakšnim namenom je v spodnjem delu freske naslikano pekleno žrelo.
7. Iz virov izluščita in v razpredelnico razvrstita kmečka, obrtna in plemiška opravila ter različne zabave. Iz posameznega prizora razberita značilna orodja in predmete. Na izbranih prizorih opišita pričeske in oblačila upodobljenih ljudi.
8. S pomočjo virov razložita, kaj so delali moški in kaj ženske.
9. Razmislita, ali je bilo v življenju srednjeveških kmetov in obrtnikov več dela ali zabave. Svojo ugotovitev utemeljita.
10. Ugotovita, katerih tipičnih kmečkih opravil ni na sliki. Pomagajta si z upodobitvami iz Radovljiškega koledarja (vir 3).

11. Vsebino posameznih prizorov povežite z naslovom freske in sklepajta, zakaj ima takšen naslov.
12. Utemeljita, na kaj je po vašem mnenju freska opozarjala srednjeveškega romarja in kaj je sporočala srednjeveškemu obiskovalcu. Kaj sporoča vama?
13. Presodita uporabno vrednost vsebine naslikanih prizorov za razumevanje vsakdanjega življenja ljudi v srednjem veku na Slovenskem.
14. Primerjajte vsakdanjik srednjeveških kmetov in obrtnikov z današnjim glede na podobnosti in razlike v tipičnih vsakdanjih opravilih in zabavah, značilnih orodjih in predmetih vsakdanje rabe ter videzu oblačil in pričesk.

Srednjeveški vsakdanjik	Vsakdanja opravila, zabava	Značilna orodja, predmeti	Oblačila, pričeske
Kmetje			
Obrtniki			
Plemiči			

Vir 3

Slika 3: Kmečka opravila po mesecih, Radovljiški koledar, 1415 (Rekonstrukcija: Robert Lozar, akademski slikar)

Vir 4

Vir 5

Sliki 4 in 5: Motiva iz cikla mesecev (marec in september), Janez iz Kastva, 1490, Hrastovlje, podružnična cerkev Svete trojice (Foto: Henrie Lodewijk, akademski fotograf)

Vprašanja:

1. Iz značilnosti naslikanih prizorov v virih 3, 4 in 5 razberita, v katerem zgodovinskem in umetnostnozgodovinskem obdobju sta nastali poslikavi, in z dokazi iz virov utemeljita vajino odločitev. Kako je z avtorstvom naslikanih prizorov? V katerih predelih današnje Slovenije sta nastala vira?
2. Razberita barve, ki prevladujejo na poslikavah. Kako so oblikovane figure? Kako so razporejeni posamezni prizori?
3. Iz virov izluščita vsebino upodobitev. Zakaj so po vajinem mnenju koledarje v srednjem veku opremljali z ilustracijami? Navedita nekaj ljudskih imen za mesece in skušajta pojasniti njihov izvor.
4. S pomočjo virov 3, 4 in 5 naštejta orodja, predmete, rastline in živali, ki so jih poznali kmetje v srednjem veku na Slovenskem.
5. Ugotovita, s katerimi kmečkimi opravili so ponazorjeni posamezni meseci v viru 3? Kako sta označena meseca marec in september v virih 4 in 5? V čem se razlikujeta predstavitvi mesecev marca in septembra iz virov 3, 4 in 5? Razložita, zakaj se upodobitve razlikujejo.
6. Iz pridobljenih podatkov sklepajta, katere pridelke so srednjeveški kmetje na Slovenskem pridelali in kakšen je bil njihov jedilnik. Kako so kolobarili?
7. Kaj nam torej viri sporočajo o kmečkem življenju v srednjem veku?
8. Presodita uporabno vrednost vseh treh virov za poznavanje vsakdanjega kmečkega življenja v srednjem veku na celini in ob obali.
9. Primerjajta mesečna opravila in tipična orodja srednjeveških kmetov z današnjimi. Kaj se je spremenilo, kaj je podobno? Presodita in utemeljita, kdaj je bilo po vajinem mnenju življenje kmetov lažje.

Življenje potujočih vitezov: viteška ljubezen

»Jasen lesk njenih oči,/njena usta rožnata/so srce ranila mi.«

(Gornjegrajski. Ranjen sem do dna srca. (2001). V: Branja 1. Berilo in učbenik za 1. letnik gimnazij ter štiriletnih strokovnih šol. Ljubljana: DZS, str. 182.)

Analizirajta in primerjajta vire 6, 7 in 8 ter odgovorita na vprašanja.

Vir 6

Slika 6: Žovneški (von Suonegge),* miniatura iz Manessejevega rokopisa, prva polovica 14. stoletja (verzi iz 13. stoletja), Heidelberg, Univerzitetna knjižnica (Rekonstrukcija: Robert Lozar, akademski slikar)

* Vitez Žovneški, ki naj bi napisal pesmi, je bil verjetno Konrad I. (1220-1241) ali morda eden od njegovih štirih sinov.

Vir 7

Slika 7: Gornjegrajski (von Obernburg),* miniatura iz Manessejevega rokopisa, prva polovica 14. stoletja (verzi iz 13. stoletja), Heidelberg, Univerzitetna knjižnica (Rekonstrukcija: Robert Lozar, akademski slikar)

* Vitez Gornjegrajski je izviral iz gornjegrajskega gradu na Gradišču ob Dreti v Zgornji Savinjski dolini.

Vir 8

Slika 8: Svibenski (von Scharpfenberg),* miniatura iz Manessejevega rokopisa, prva polovica 14. stoletja (verzi iz 13. stoletja), Heidelberg, Univerzitetna knjižnica. (Rekonstrukcija: Robert Lozar, akademski slikar)

* Minezenger Svibenski je izviral iz Svibnega v bližini Radeč ob Savi. Raziskovalci menijo, da gre za Leopolda Svibenskega - Ostrovrharja (1246-1279) ali morda njegovega brata Henrika II. (1250-1276).

Vprašanja:

1. Iz značilnosti naslikanih prizorov v virih 6, 7 in 8 sklepajta, v katerem zgodovinskem in umetnostnozgodovinskem obdobju so nastale miniatures. S slikovnimi dokazi iz virov utemeljita vajino odločitev. Zakaj poimenovanje Manessejev rokopis oziroma Heidelberški kodeks?
2. Iz prikazanih upodobitev izluščita osrednjo temo viteške trubadurske lirike. Katera izmed predstavljenih miniatur najbolj nazorno ponazarja glavno idejo? Na kakšen način?
3. Ugotovita, kje se odvija prizor iz vira 6. Katere osebe, živali in predmeti so naslikani? Kateri prizor je upodobljen? V srednjem veku je veljalo, da naj bi tisti, ki podre jelena, lahko poljubil dekle. Tudi na prikazani miniaturi se odraža simbolna povezava med lovom in ljubeznijo. Navedeno misel podkrepita s slikovnimi podatki iz vira.
4. Razberita, kako vitez Gornjegrajski iz vira 7 služi izvoljeni gospe. S čim je simbolično ponazorjena čustvena vez, ki se je bila med njima spletla? Kakšno je razpoloženje?
5. V kakšni vlogi nastopa Minezenger Svibenski iz vira 8? Iz gestikulacije rok in izrazov na obrazih grajskih gospodičen sklepajta, kako spremljajo dvoboj.
6. Poiščita domislico ali pregovor o ljubezni, ki ustreza sporočilu predstavljenih iluminacij.
7. Iz prikazanih slikovnih virov izluščita glavne ideale srednjeveškega krščanskega viteštva. Kateri niso ponazorjeni? S pomočjo Stoparjeve knjige Svet viteštva ali iz drugih obstoječih virov presodita, do kolikšne mere so se srednjeveški vitezi (npr. Žovneški) držali svojih idealov in načel plemenite vzgoje.

8. S primeri iz virov podprita misel, da se novi estetski in lepotni ideali t. i. mehkega gotskega sloga odražajo tudi v predstavljenih miniaturah. Upoštevajte način gubanja draperije, oblikovanje figur, kretenj, obrazov, pričesk, oblačil, rok, držo telesa in gibanja figur. Katere barve nam pričarajo eleganco dvorjanov, ki utelešajo lepotni ideal dobe?
9. Presodita, kakšna je uporabna vrednost gotskih miniatur za razumevanje vsakdanjega življenja vitezov in njihovega pojmovanja ljubezni.
10. Primerjajte srednjeveško in današnje dojemanja ljubezenskih odnosov med moškim in žensko. Kaj je podobno, kaj različno? Presodita, kateri viteški ideali so aktualni še danes, katere pa naša vzgoja preganja.

Občutenje smrti

»Kar ste vi, smo bili mi; kar smo mi, to boste vi!«

(Iz srednjeveške legende o srečanju treh živih in treh mrtvih. V: Zadnikar, M. (1961), Hrastovlje. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 45.)

Analizirajte in primerjajte vire 9, 10, 11 in 12 ter odgovorite na vprašanja.

Vir 9

Slika 9: Detajl. Kužna slika, Mojster Kranjskega oltarja (Monogramist VF, slikar Vid), 1504, Sv. Primož nad Kamnikom, podružnična cerkev sv. Primoža in Felicijana. (Arhiv Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Kranj, foto: mag. Maja Avguštin)

Vir 10

Slika 10: Marija zavetnica s plaščem (Milostna Mati božja), Ptujskogorska delavnica, ok. 1410 (Marija) in 1410–1420 (preostali deli reliefa), Ptujška Gora, romarska in župna cerkev Marije Pomočnice.

(Foto: Arhiv minoritskega samostana Matere božje na Ptujski Gori)

Vprašanja:

1. Navedita avtorje freske in reliefa.
2. Določita zgodovinsko in umetnostnozgodovinsko obdobje, v katerem sta nastala vira 9 in 10. Kje si ju lahko ogledata?
3. Pojasnita, zakaj je Marija prikazana z razprostrtim plaščem. Kdo se je zatekel v njeno zavetje na njeni levi in kdo na njeni desni strani v obeh virih? Katere predstavnike posvetnih in cerkvenih stanov razbereta v obeh delih?
4. Razložita, v čem se umetnini vsebinsko in oblikovno razlikujeta in v čem sta si podobni.
5. Izluščita osrednjo misel obeh upodobitev.
6. Pojasnita, katere tegobe so pestile srednjeveške ljudi, da so se zatekali v varstvo k Mariji? Zakaj so se ljudje bali prav teh tegob?
7. Presodita uporabno vrednost motiva Marije zavetnice s plaščem iz gotških likovnih del za spoznavanje miselnega obzorja takratnih ljudi.

Vir 11

Slika 11: Mrtvaški ples, Janez iz Kastva, 1490, Hrastovlje, podružnična cerkev Svete trojice
(Foto: Henrte Lodewijk, akademski fotograf)

Vprašanja:

1. Časovno in prostorsko umestita fresko in navedita slikarja.
2. Pojasnita, kateri problemi so v 15. stoletju pestili srednjeveškega človeka.
3. Sklepajta, zakaj je slikar v viru 11 izpostavil mrtvaški ples. Kako bi lahko spremenila naslov slike? Kaj je prikazano na desni strani, kamor je sprevod namenjen? Koliko parov je upodobljenih? Katere družbene skupine razbereta? Kako so posamezne osebe upodobljene in kaj delajo?
4. Izluščita glavno sporočilo poslikave. Kakšen je vajin odnos do srednjeveškega pojmovanja smrti?
5. Podobno kot na tej freski so izenačeni ljudje tudi v eni izmed znanih srednjeveških latinskih pesmi, ki ste jih obravnavali pri pouku slovenščine. Ugotovita v kateri. Ali tudi te ljudi združuje smrt? Svoj odgovor utemeljita.
6. Presodita uporabno vrednost likovnih del z motivom mrtvaškega plesa za spoznavanje miselnega obzorja in dožemanja smrti srednjeveških ljudi.
7. Utemeljita, ali srednjeveško pojmovanje smrti ustreza današnjemu.

Vir 12

Vir 12: Detajl. Zadnja sodba, Suški mojster, ok. 1450, Suha pri Škofji Loki, župna cerkev sv. Janeza Krstnika. (Arhiv Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Kranj, foto: mag. Maja Avguštin)

Vprašanja:

1. Časovno in prostorsko umestita fresko ter navedita slikarja.
2. Iz vira 12 predvidita, kdo je upodobljen v mandorli na sredi slavoloka. Kakšna je njegova vloga v motivu zadnje sodbe? Kdo je po vašem mnenju upodobljen na njegovi desni in kdo na njegovi levi strani? Sklepajta, zakaj ima nadangel Mihael v rokah tehtnico.
3. Pojasnita, zakaj se je Suški mojster odločil ravno za takšno kompozicijsko razporeditev. Utemeljita, ali je bila upodobitev glavne ideje dovolj nazorna za srednjeveškega vernika. Kaj pa za vaju?
4. Izluščita glavno sporočilo motiva poslednje sodbe. Zakaj so se srednjeveški ljudje bali zadnje sodbe? Kaj je na to vplivalo?
5. Primerjajta Zadnjo sodbo s prizorom tehtanja duš iz Egipta. V čem so podobnosti in razlike?
6. Presodita uporabno vrednost motiva zadnje sodbe iz gotskih fresk za razumevanje miselnega obzorja in odnosa srednjeveških vernikov do smrti.

Po končanem delu sočasno rešujete skupne naloge, ki se nanašajo na poudarjanje glavnih zamisli in bistva učne snovi.

NALOGE ZA POVZEMANJE UČNE SNOVI

1. Naštejte obravnavana umetniška dela in njihove avtorje.
2. Navedite, kdaj so likovna dela nastala in kje.
3. Izluščite glavna sporočila posameznih ikonografskih motivov in pojasnite značilnosti t. i. mehkega gotskega sloga.
4. S pomočjo slikovnih dokazov razložite značilnosti vsakdanjega življenja kmetov, obrtnikov in plemičev v srednjem veku.
5. Kako je srednjeveški človek dojemal smrt? Pojasnite zakaj.
6. Po podobnostih in razlikah primerjajte vsakdanje življenje srednjeveških ljudi in njihov odnos do smrti z današnjim ter pojasnite razloge za takšna dojemanja.
7. Presodite, kakšna je sporočilna vrednost gotskih slik kot virov za preučevanje življenja in smrti v srednjem veku.

NALOGA ZA GLOBLJE RAZUMEVANJE UČNEGA PROBLEMA

Nalogo za globlje razumevanje učnega problema reši samostojno.

Utemeljite odgovor na ključno vprašanje: Kako se skozi gotske slike odražata življenje srednjeveških ljudi na Slovenskem in njihov odnos do smrti?

NALOGA ZA BOLJŠI VPOGLED V RAZUMEVANJE UČNE SNOVI

Nalogo za boljši vpogled v razumevanje učne snovi rešita v dvojicah v pisni obliki v okviru domačega dela in v predvidenem časovnem roku. Izbereta eno izmed naslednjih nalog:

1. Zamislita se V VLOGAH SREDNJEVEŠKEGA ROMARJA IN SREDNJEVEŠKEGA TURISTA, ki potujeta po slovenskih cerkvah. Zapišita vajuin dialog ob pogledu na gotske freske.
2. Zapišita SCENARIJ za filmsko poustvaritev vsebine izbrane gotske slike.
3. Gotsko sliko spremenita v srednjeveški STRIP, tako da v oblačke ob naslikanih osebah zapišeta ustrezne povedi, besede, komentarje.
4. Oživita naslikane minezengerje, tako da jim »položita v usta« vajuine TRUBADURSKE VERZE, ki jih lahko tudi uglasbita.
5. Za vsako od obravnavanih likovnih del PREIŠČITA V ZAKLADNICI KNJIŽEVNOSTI tisto lirsko, epsko ali prozno delo, ki nosi enako ali podobno sporočilo.

5.3 Skozi slikovne rekonstrukcije do Črnomlja in življenja njegovih prebivalcev v poznem srednjem veku in v Valvasorjevem času

Uvod v delovni list 2

Vsebina širše izbirne teme Načini življenja na podeželju in v mestih na tleh današnje Slovenije od 11. do 18. stoletja v posodobljenih učnih načrtih za drugi letnik gimnazije omogoča obravnavo umetnosti kot vira za preučevanje življenja na Slovenskem v obdobju srednjega veka, humanizma in renesanse, baroka in razsvetljenstva. V okviru učnega sklopa je načrtovan ožji učni problem Skozi slikovne rekonstrukcije do Črnomlja in njegovih prebivalcev v poznem srednjem veku in v Valvasorjevem času. V ta namen je zasnovan delovni list, ki vsebuje podobe Črnomlja v različnih obdobjih, večinoma iz poznega srednjega veka in obdobja, v katerem je živel Valvasor. Z njihovo pomočjo lahko preučujemo spremembe v videzu mesta in vzroke za le-te, odstirajo pa nam tudi način življenja ljudi v 15. in 17. stoletju na Slovenskem.

Na temelju izbranih tematskih učnih ciljev so opredeljeni operativni procesni učni cilji oziroma pričakovani dosežki, ključne kompetence, ključni koncepti, splošni zgodovinski koncepti, didaktični pristopi (npr. učnociljni in procesno-razvojni pristop, delo z viri, metoda opazovanja v okviru terenskega dela) in vprašanja za samorefleksijo učitelja in/ali dijaka. Načrtovani so potek učnega procesa s časovnim okvirjem obravnave ter dejavnosti učitelja in dijakov v učnem procesu. Sledi delovni list z napovedjo učnega problema dijakom v obliki vprašanja za globlje razumevanje ter dejavnosti za uresničitev načrtovanih ciljev in pričakovanih dosežkov oziroma rezultatov.

Shema načrtovanja učnega problema Skozi slikovne rekonstrukcije do Črnomlja in njegovih prebivalcev v poznem srednjem veku in v Valvasorjevem času v okviru učnega sklopa Umetnost kot vir za preučevanje življenja na Slovenskem v obdobju srednjega veka, humanizma in renesanse, baroka in razsvetljenstva

Izbirna širša tema: Načini življenja na podeželju in v mestih na tleh današnje Slovenije od 11. do 18. stoletja

Učni sklop: Umetnost kot vir za preučevanje življenja na Slovenskem v obdobju srednjega veka, humanizma in renesanse, baroka in razsvetljenstva

Učni problem: Skozi slikovne rekonstrukcije do Črnomlja in življenja njegovih prebivalcev v poznem srednjem veku in v Valvasorjevem času

Tematski cilj/-i iz učnega načrta (str. 28)

Dijaki/-nje:

- preiščejo in primerjajo značilnosti življenja na gradovih, v mestih in na podeželju (agrarno in neagrarno prebivalstvo);
- s pomočjo izbranih umetniških del z zgodovinskim ozadjem (arhitekturnih, slikovnih, likovnih, glasbenih) razložijo značilnosti vsakdanjega življenja na Slovenskem;

- ključne dogodke in pojave umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, interpretacije;
- razvijajo sposobnost različnih oblik komunikacije;
- razvijajo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja;
- razvijajo pozitiven odnos do ohranjanja slovenske kulturne dediščine in narodne identitete.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- obravnavane slikovne rekonstrukcije Črnomlja umestijo v ustrezno časovno obdobje;
- analizirajo slikovne vire in iz pridobljenih podatkov o legi mesta, obzidju, vhodih v naselbino, stavbah sklepajo na podobnosti in razlike v videzu mestne naselbine v poznem srednjem veku in v Valvasorjevem času;
- pojasnijo razloge za spremembe in podobnosti v zunanji podobi mesta in njegovih posameznih delih;
- s pomočjo slikovnih podatkov sklepajo na spremembe v načinu življenja ljudi v 15. in 17. stoletju;
- izluščijo elemente naselbine, ki so se najbolj spreminjali skozi posamezna obdobja do danes, sklepajo na razloge in pojasnijo, kako so spremembe vplivale na življenje in delo ljudi v kraju;
- ovrednotijo slikovne rekonstrukcije glede na njihovo sporočilnost in objektivnost ter pri tem oblikujejo svoja mnenja;
- z umeščanjem različnih podob naselbine in njenih delov v ustrezen časovni in prostorski okvir razvijejo sposobnost časovnih in prostorskih predstav;
- razvijejo spretnost zbiranja in izbiranja pomembnih informacij ob delu s slikovnimi viri, s pomočjo katerih rešujejo naloge na delovnem listu, ter kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje sklepe in mnenja o spremembah v videzu in načinu življenja v mestih v 15. in 17. stoletju na primeru Črnomlja;
- razvijejo sposobnost različnih oblik komunikacije;
- razvijejo socialne spretnosti ob reševanju nalog, pri čemer odgovorno prevzamejo vlogo v skupini;
- razvijejo pozitiven odnos do ohranjanja slovenske kulturne dediščine in narodne identitete z obravnavo učnega problema na primeru Črnomlja in s popularizacijo kraja z izdelavo načrtov za ohranjanje mestne kulturne dediščine.

Ključne kompetence:

sporazumevanje v maternem jeziku, matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje

Ključni koncepti širše teme: mestni privilegiji in statuti, gotika, protireformacija, barok.

Splošni zgodovinski koncepti:

- **koncepti za globlje razumevanje:** vzročno-posledično mišljenje, podobnosti in razlike, spremembe in kontinuiteta;
- **koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede:** kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija.

Medpredmetne povezave: /**Didaktični pristopi:**

- *učnocijni in procesno-razvojni pristop* (načrtovanje dejavnosti za dijake v povezavi s cilji in pričakovanimi rezultati)
- *kompetenčni pristop*
- *aktivne učne oblike* (skupinsko delo, zgodovinsko terensko delo)
- *aktivne učne metode* (**delo z viri**, terensko delo – metoda opazovanja)

(Samo)refleksija dijaka in/ali učitelja:

- *samorefleksija dijaka:*
Kaj mi je bilo pri obravnavi problema Skozi slikovne rekonstrukcije do Črnomlja in njegovih prebivalcev v poznem srednjem veku in v Valvasorjevem času všeč? Kaj sem novega spoznal, kaj sem si najbolj zapomnil? Ali zaradi dela z viri in terenskega dela bolje razumem spreminjanje zunanje podobe mesta in vsakdanje življenje ljudi v 15. in 17. stoletju? Odgovor utemelji.
- *samorefleksija učitelja:*
Kaj mi je pri obravnavi problema Skozi slikovne rekonstrukcije do Črnomlja in njegovih prebivalcev v poznem srednjem veku in v Valvasorjevem času uspelo? Kaj moram izboljšati? Ali zaradi dela z viri in terenskega dela bolj kakovostno uresničujem učne cilje oz. pri dijakih dosegam globlje razumevanje spreminjanja zunanje podobe mesta in vsakdanje življenje ljudi v 15. in 17. stoletju? Utemeljitev.

Potek učnega procesa:

- *faza učnega procesa:* obravnavanje nove učne snovi, preverjanje

Čas obravnave: 3 učne ure

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa

DEJAVNOSTI UČITELJA	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Uvodni del Demonstrira Črnomaljski zbornik in vodi pogovor o obletnici praznovanja prve omembe Črnomlja kot mestne naselbine. Pogovor poveže z napovedjo učnih ciljev in dejavnosti za njihovo uresničitev. Poudari delo s slikovnimi viri in terensko delo. Določi organizacijo pouka in časovne okvirje.	Sodelujejo v pogovoru, izražajo svoja mnenja, se razporedijo v skupine.
Glavni del Razdeli delovne liste. Spremlja delo skupin, pojasnjuje, spodbuja in sproti preverja. Poda navodilo za terensko delo in spremlja dijake v učnem procesu.	Na delovnih listih v skupinah analizirajo slikovne vire in odgovarjajo na vprašanja. Preučujejo zunanjo podobo Črnomlja in način življenja ljudi v različnih časovnih obdobjih, predvsem v 15. in 17. stoletju. V starem mestnem jedru Črnomlja izvajajo terenske naloge.
Zaključek Učitelj povzema učno snov in postavi sklepno trditev za globlje razumevanje. Komentira utemeljitve dijakov. Izpolni obrazec za samorefleksijo.	Rešujejo naloge za povzemanje učne snovi. Utemeljujejo odgovor na ključno vprašanje Življenje Črnomalčev v poznem srednjem veku je potekalo enako kot v Valvasorjevem času. Izpolnijo obrazce za samorefleksijo.

Vsebinska znanja bodo dijaki izgrajevali s poznavanjem in razumevanjem spreminjanja zunanje podobe mest in načinov življenja v različnih časovnih obdobjih, zlasti v 15. in 16. stoletju na primeru Črnomlja ter z razumevanjem vzrokov zanje. Proceduralna znanja bodo razvijali s sposobnostjo pravilnega časovnega in prostorskega umeščanja različnih podob mestne naselbine in njenih delov, s spretnostjo zbiranja, izbiranja, analize, sinteze, kritične presoje in uporabne vrednosti informacij iz slikovnih zgodovinskih virov, s sposobnostjo oblikovanja mnenj, argumentacij in razlag pri vrednotenju slikovnih rekonstrukcij z vidika sporočilnosti in objektivnosti ter pri odgovoru na ključno vprašanje, s spretnostjo različnih oblik komunikacije pri terenskem delu, s socialnimi spretnostmi pri skupinskem delu. Odnosno znanje bodo izgrajevali z razvijanjem odgovornega in pozitivnega odnosa do ohranjanja slovenske kulturne dediščine in narodne identitete z obravnavo učnega problema na primeru Črnomlja in s popularizacijo kraja z izdelavo načrtov za ohranjanje mestne kulturne dediščine.

Pri reševanju nalog na delovnih listih bodo uporabili naslednje miselne procese: primerjanje pri navajanju podobnosti in razlik v zunanji podobi mesta in načinih življenja

v različnih časovnih obdobjih, kronološko razvrščanje, sklepanje na temelju dokazov iz različnih zgodovinskih virov, utemeljevanje pri vrednotenju slikovnih virov in pri zagovarjanju ali oporekanju ključne trditve Življenje Črnomalcev v poznem srednjem veku je potekalo enako kot v Valvasorjevem času, abstrahiranje pri luščenju bistvenih elementov naselbine in življenja, ki so se najbolj spreminjali skozi posamezna obdobja, kritično in ustvarjalno mišljenje pri vrednotenju sporočilnosti in objektivnosti slikovnih rekonstrukcij, pri izdelavi načrtov za ohranitev kulturne dediščine Črnomlja in pri terenskem delu, razvijanje samospoznavanja pri izvedbi samorefleksije.

Ključno kompetenco sporazumevanja v maternem jeziku bodo razvijali s pravilno uporabo zgodovinske terminologije in s pisanjem odgovorov na vprašanja z delovnih listov, matematično kompetenco ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji z vzročno-posledičnim mišljenjem ter s sklepanjem s pomočjo dokazov iz virov, učenje učenja z razvijanjem spretnosti pri delu z zgodovinskimi viri in s samorefleksijami, socialne in državljanske kompetence z razvijanjem kulture dialoga z upoštevanjem in spoštovanjem drugačnih pogledov in stališč in z zagovarjanjem svojih pogledov in stališč in argumentov zanje, kulturno zavest in izražanje s spodbujanjem pozitivnega odnosa do pomena ohranjanja in varovanja kulturne dediščine Črnomlja z načrti za ohranjanje mestne dediščine in s tem s popularizacijo kraja.

Ključni koncepti so mestni privilegiji in statuti, gotika, protireformacija, barok. Splošne zgodovinske koncepte bodo dijaki razvijali z ugotavljanjem vzrokov in posledic za spreminjanje videza naselbine in njenega življenjskega utripa, z navajanjem dejstev in mnenj, podobnosti in razlik v zunanji podobi in načinih življenja v mestu v 15. in 17. stoletju, z razumevanjem spremembe oz. kontinuitete razvoja mestne podobe skozi čas in prostor. Koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede vključujejo razvijanje časovnih predstav, dokazov iz zgodovinskih virov ter njihovo interpretacijo.

Med didaktičnimi pristopi, ki omogočajo kompleksnejšo obravnavo učnega problema in uresničevanje zadanih ciljev, sem izbrala delo s slikovnimi viri in metodo opazovanja pri terenskem delu.

Slikovne rekonstrukcije z zgodovinskim ozadjem se lahko vključujejo v pouk kot motivacijsko sredstvo, uporabljamo pa jih tudi kot pomoč za pridobivanje novega znanja in kot študijsko gradivo. Dijaki pri tovrstni učni metodi dela berejo slikovno gradivo, natančno opisujejo vsebinske in slogovne značilnosti, gradivo razlagajo, primerjajo, prepoznavajo osrednjo idejo, vsebino povezujejo z zgodovinskim kontekstom ter vrednotijo slikovni vir glede na objektivnost in sporočilno vrednost informacij. Tovrstno delo zahteva sistematično opazovanje, analizo, primerjanje, sintezo in vrednotenje, pri tem pa dijaki razvijajo kritično mišljenje.

Namen metode opazovanja v okviru terenskega dela pa je poglobljeno razumevanje opazovanega mesta ali objekta v njem. Poudarek je na vizualnih, slušnih in čutnih zaznavah. Dijaki ugotavljajo lego posameznih zgradb, razmišljajo o ljudeh, ki so tu nekoč živeli, iščejo dokaze o spremembah in ugotavljajo razloge za spremembe. Pri tej metodi vodijo zapise, sistematično opazujejo, dorisujejo spremembe in fotografirajo opazovane predele ali objekte ter analizirajo ugotovitve. Terensko delo omogoča aktivno učenje, razvija spretnosti opazovanja, zapisovanja, risanja, analize, socialne spretnosti, povečuje pomembnost opazovanega predela, razvija občutek za lokalno okolje, je dodatna motivacija za uresničevanje ciljev ter prispeva k raznolikosti in novi kakovosti pouka.

Delovni list 2

Ključna trditev (napoved cilja dijakom):

Življenje Črnomaljcev v poznem srednjem veku je potekalo enako kot v Valvasorjevem času.

Dejavnosti:

Na delovnem listu so predstavljene slikovne rekonstrukcije Črnomlja v različnih časovnih obdobjih. Skozi njih boste preučevali spremembe v videzu mesta in načinu življenja ljudi. V središču vašega preučevanja bo mestna naselbina in njen vsakdanji utrip v poznem srednjem veku (15. stoletje) in v Valvasorjevem času (17. stoletje). V skupinah pozorno analizirajte in primerjajte slikovne vire ter odgovorite na zastavljena vprašanja. Po končanem delu uskladite svoje odgovore z drugo skupino in opravite terenske naloge.

Črnomelj v srednjem veku (15. stoletje)

Analizirajte in primerjajte vire 1, 2 in 3 ter odgovorite na zastavljena vprašanja.

Vir 1

Slika 1: Robert Lozar, Črnomelj 14. 6. 1407, rekonstrukcija mesta

Vir 2

Slika 2: Robert Lozar, V poznem srednjem veku, rekonstrukcija mestnih vrat, akvarel, privatna last

Vir 3

Slika 3: Robert Lozar, V poznem srednjem veku, rekonstrukcija stolpaste zgradbe, akvarel, privatna last

Vprašanja:

• za doživljanje:

1. Opazujte vir 1 in izrazite, katere občutke je v vas zbudila slika. Zakaj prav te?

• za znanje, razumevanje, interpretacijo:

2. Kdo je avtor prikazanih slik? Iz Črnomaljskega zbornika razberite, ob kateri priložnosti so slikovne rekonstrukcije nastale. Kako je slikar po vašem mnenju dobil podatke o naslikanem?

3. S pomočjo slikovnih podatkov umestite naslikano v zgodovinsko obdobje oziroma čas. Kaj na slikah dokazuje, da gre za navedeni čas?

4. Koliko stvari je prikazanih v viru 1? Naštejte jih glede na to, kar je upodobljeno v ospredju, na sredi, v ozadju. Zakaj je slikar po vašem mnenju izpostavil naselbino?
 5. Katero naselje je prikazano? Kakšna je njegova lega in zakaj je naselbina zgrajena ravno tam? Ugotovite, do kod je segalo srednjeveško mesto. Imenujte reki in vzpetino v ozadju.
 6. Iz vira 2 razberite, kako so v srednjem veku zaznamovali vhode v mestne naselbine. Pojasnite, zakaj je bilo mesto obzidano.
 7. S pomočjo vira 1 predvidite, kako so potekale ulice in kako so se raztezali trgi.
 8. Katere stavbe so prikazane na rekonstrukcijah in katere izmed njih so se ohranile do danes? Primerjajte videz stavb znotraj in zunaj mestnega obzidja in poiščite razloge za razlike. Kakšna je bila funkcija posameznih stavb?
 9. Na slikovnem viru 1 določite lokacijo stolpaste stavbe iz vira 3. Opišite jo. Katera stavba stoji na njenem mestu danes?
 10. Na vseh treh virih poiščite upodobljene osebe. Kaj počnejo? Opišite njihova oblačila.
 11. Kateri elementi iz posameznih slikovnih virov dokazujejo, da so se prebivalci naselbine ukvarjali z različnimi dejavnostmi? Pojasnite, za katere dejavnosti gre. Iz navedenega sklepajte na socialno sestavo prebivalstva srednjeveškega Črnomlja in okolice.
 12. Opišite, kako si predstavljate življenje v kraju pred 600 leti.
 13. Iz Črnomaljskega zbornika ugotovite, zakaj je Črnomelj leta 2007 praznoval 600. obletnico omembe kraja kot mesta. Ali so podatki iz listine iz leta 1407 resnični? Je bil Črnomelj takrat dejansko že mesto ali je imel zagotovljene le mestne pravice? Je bil še vedno trg z značajem mestne naselbine? Primerjajte, kako je bilo z mestnimi pravicami Metlike.
 14. V učbeniku poiščite še kako srednjeveško mesto. Videz in mestno življenje primerjajte z videzom Črnomlja in življenjem v njem v istem času. Kaj je podobno, kaj različno? Pojasnite zakaj.
- **za vrednotenje:**
15. Kaj nam torej sporočajo slike? Razložite, kaj novega ste izvedeli o srednjeveški preteklosti črnomaljske mestne naselbine in njenih prebivalcev.
 16. Presodite in utemeljite, kaj je po vašem mnenju na obravnavanih slikovnih rekonstrukcijah resnično in kaj izmišljeno. Kako bi lahko to preverili?
 17. Ocenite, kakšna je torej uporabna vrednost slikovnih virov za preučevanje srednjeveških naselbin in njihovega življenjskega utripa.
- **za aktualizacijo:**
18. Katere dele mesta prepoznate na slikovnih virih? Kaj se je spremenilo? Pojasnite.

19. Kako se je spremenil način življenja prebivalcev v srednjem veku v primerjavi z današnjim na istem prostoru? Pojasnite prednosti in slabosti.
20. Predvidite, kako se bosta spremenila videz in način življenja v mestu v prihodnosti. Kaj se bo po vaših predvidevanjih zgodilo s kulturno dediščino mesta?
21. Pojasnite, kako bi vi poskrbeli za ohranjanje srednjeveške kulturne dediščine Črnomlja.

Črnomelj v novem veku (17. stoletje)

Analizirajte in primerjajte vire 4, 5 in 6 ter odgovorite na zastavljena vprašanja.

Vir 4

Slika 4: Robert Lozar, Ob koncu 17. stoletja, rekonstrukcija mesta, akvarel, privatna last

Vir 5

Slika 5: Robert Lozar, Ob koncu 17. stoletja, rekonstrukcija južnega obzidja, akvarel, privatna last

Vir 6

Slika 6: Robert Lozar, Ob koncu 17. stoletja, rekonstrukcija mestnih vrat, akvarel, privatna last

Vprašanja:

- **za doživljanje:**

1. Opazujte vir 4 in izrazite, katere občutke je v vas zbudila slika. Zakaj prav te?

- **za znanje, razumevanje, interpretacijo:**

2. Kdo je avtor slik? Iz Črnomaljskega zbornika razberite, ob kateri priložnosti so nastale slikovne rekonstrukcije. Kako je slikar po vašem mnenju dobil podatke o naslikanem?
3. S pomočjo slikovnih podatkov umestite naslikano v zgodovinsko obdobje oziroma čas. Kaj na slikah dokazuje, da gre za navedeni čas?
4. Koliko stvari je prikazanih v viru 4? Naštejte jih glede na to, kar je upodobljeno v ospredju, na sredi, v ozadju. Zakaj je slikar po vašem mnenju izpostavil naselbino?
5. Katero naselje je prikazano? Kakšna je njegova lega in zakaj je naselbina zgrajena ravno tam? Ugotovite, do kod je segalo mesto v 17. stoletju. Imenujte reki in vzpetino v ozadju.
6. Iz vira 6 razberite, kako so v 17. stoletju zaznamovali vhode v mestne naselbine. S pomočjo vira 5 opišite mestno obzidje in sklepajte, zakaj je bilo obzidje porušeno.
7. Na slikovnem viru 4 določite lokacijo južnega obzidja, mlina in mestnih vrat iz virov 5 in 6. Opišite mlin in mestna vrata. Katere stavbe stojijo na njihovem mestu danes?
8. S pomočjo vira 4 predvidite, kako so potekale ulice in kako so se raztezali trgi.
9. Katere stavbe so prikazane na rekonstrukcijah in katere izmed njih so se ohranile do danes? Primerjajte videz stavb znotraj in zunaj mestnega obzidja in poiščite razloge za razlike. Kakšna je bila funkcija posameznih stavb?

10. V viru 6 so upodobljene osebe. Kaj počnejo? Opišite njihova oblačila.
11. Kateri elementi iz posameznih slikovnih virov dokazujejo, da so se prebivalci naselbine ukvarjali z različnimi dejavnostmi? Pojasnite, za katere dejavnosti gre. Iz navedenega sklepajte na socialno sestavo prebivalstva Črnomlja in okolice v 17. stoletju.
12. Opišite, kako si predstavljate življenje v kraju pred 400 leti.
13. V Valvasorjevi Slavi vojvodine Kranjske poiščite odlomke in skice, ki ilustrirajo videz mest in življenje v Beli krajini v 17. stoletju. Katere nadloge so pestile takratne Črnomaljce? Primerjajte, do kolikšne mere se vsebina sklada s slikovnimi rekonstrukcijami in vašimi predstavami o načinu življenja.
14. V učbeniku poiščite še kakšno mesto iz 17. stoletja. Videz in mestno življenje primerjajte z videzom Črnomlja in življenjem v njem v istem času. Kaj je podobno, kaj različno? Pojasnite zakaj.

- **za vrednotenje:**

15. Kaj nam torej sporočajo slike? Razložite, kaj novega ste izvedeli o preteklosti črnomaljske mestne naselbine in njenih prebivalcev v 17. stoletju.
16. Presodite in utemeljite, kaj je po vašem mnenju na obravnavanih slikovnih rekonstrukcijah resnično in kaj izmišljeno. Kako bi lahko to preverili?
17. Ocenite, kakšna je torej uporabna vrednost slikovnih virov za preučevanje mestnih naselbin in njihovega življenjskega utripa v novem veku.

- **za aktualizacijo:**

18. Katere dele mesta prepoznate na slikovnih virih? Kaj se je spremenilo? Pojasnite.
19. Kako se je spremenil način življenja prebivalcev v 17. stoletju v primerjavi z današnjim na istem prostoru? Pojasnite prednosti in slabosti.
20. Predvidite, kako se bo spremenil videz in način življenja v mestu v prihodnosti. Kaj se bo po vaših predvidevanjih zgodilo s kulturno dediščino mesta?
21. Pojasnite, kako bi vi poskrbeli za ohranjanje mestne kulturne dediščine.

Črnomelj nekoč in danes: spremembe v času in prostoru

Analizirajte in primerjajte vire 7, 8, 9, 10, 11 in 12 ter odgovorite na zastavljena vprašanja.

Vir 7

Slika 7: Robert Lozar, Pred tem, rekonstrukcija lokacije, akvarel

Vir 8

Slika 8: Robert Lozar, V železni dobi, rekonstrukcija naselbine, akvarel

Vir 9

Slika 9: Robert Lozar, V pozni antiki, rekonstrukcija naselbine, akvarel

Vir 10

Slika 10: Robert Lozar, Črnomelj 14. 6. 1407, rekonstrukcija mesta, olje na platnu

Vir 11

Slika 11: Robert Lozar, Ob koncu 17. stoletja, rekonstrukcija mesta, akvarel, privatna last

Vir 12

Slika 12: Mestna veduta Črnomlja s severovzhoda, ok. 1900 (Flajšman, B (1995). Sledovi časa. Bela krajina na razglednicah v letih od 1895 do 1945. Ljubljana: samozaložba, str. 20.)

Vprašanja:

1. Kdo so avtorji slikovnih rekonstrukcij in razglednice? Kaj je v ozadju, v ospredju in na sredini slikovnih virov? Kaj so avtorji želeli izpostaviti na slikovnih virih? Kje so njihova dela objavljena, shranjena ali razstavljena? Iz katerega zornega kota oz. iz katerega današnjega predela mesta so naslikali, skicirali, fotografirali podobe naselbine? Na katera časovna obdobja se nanašajo podobe Črnomlja?
2. Katere vrste stavb prepoznate v virih? Kakšno funkcijo so imele te stavbe nekoč in kakšno imajo danes? Kaj dokazuje, da stavbe niso iz istega obdobja? Zakaj so se spreminjale? Katere zgodovinske okoliščine so vplivale na spremembe? Katere stavbe se niso spremenile in zakaj tako sklepaš? Katere zgradbe so največje, katere najmanjše? Zakaj? Po čem se stavbe ločijo od ostalih oz. so si podobne? Zakaj so bili zgrajeni posamezni deli mesta? Zakaj so se ohranili? Kaj nam videz mesta pove o obdobju? Kakšne so stavbe v mestni okolici? Ali so se spreminjale skozi čas? Kaj nam to pove? Kaj se je dogajalo z mestnim obzidjem? Zakaj je prišlo do sprememb?
3. Kaj vam različne stavbe povedo o ljudeh, ki so tam živeli ali delali?
4. S pomočjo dokazov iz slikovnih virov sklepajte, s katerimi gospodarskimi panogami in drugimi dejavnostmi so se ukvarjali ljudje v domačem kraju nekoč. Kakšen pomen so imele te dejavnosti za kraj? Kaj pa danes?
5. Kaj vam torej povedo slikovni viri? Kaj lahko domnevate ali sklepate iz slikovnih virov? Česa vam slikovni viri ne povedo? Utemeljite, kaj je po vašem mnenju na slikovnih virih izmišljeno in kaj resnično. Katera vprašanja si morate še postaviti, da boste slikovne vire bolje razumeli?
6. Primerjajte slikovne vire in opišite, kako so se spreminjali videz mesta in življenje Črnomaljcev v različnih časovnih obdobjih, ter pojasnite razloge za spremembe.

Naloge, ki sledijo, so namenjene opazovanju sprememb, ki so se zgodile v mestu v preteklosti in se dogajajo danes. Omogočajo vam boljši vpogled v razumevanje učne snovi. Rešite jih samostojno, v dvojicah ali skupinah v okviru TERENSKEGA DELA:

1. Na terenu fotografirajte mesto ali posamezno stavbo s kraja, s katerega je to naredil slikar ali Valvasor.
2. Na slikah (fotokopijah slikovnih rekonstrukcij Črnomlja iz 15. in 17. stoletja) spremenite, dorišite, prečrtajte posamezne elemente glede na spremembe v današnjem času.
3. Zastavite vprašanje mimoidočemu in preverite, do kolikšne mere pozna preteklost mesta oz. stavbe, ki jo fotografirate, ter način življenja ljudi v preteklosti.

Spremembe v času in prostoru

(Tu prilepi fotokopijo slikovne rekonstrukcije mestne naselbine z dorisanimi spremembami.)

Kaj so Črnomaljši povedali o preteklosti mesta? Kakšno je njihovo poznavanje?

Moja fotografija Črnomlja

Po končanem delu sočasno rešujete skupne naloge, ki se nanašajo na poudarjanje glavnih zamisli in bistva učne snovi.

NALOGE ZA POVZEMANJE UČNE SNOVI

1. Obravnavane slikovne rekonstrukcije Črnomlja umestite v ustrezno časovno obdobje.
2. Z dokazi iz virov razložite razlike in podobnosti v videzu mestne naselbine v srednjem veku in v Valvasorjevem času. Pojasnite razloge za spremembe in podobnosti.
3. Kakšen je bil način življenja ljudi v domačem kraju v 15. in v 17. stoletju? Kaj ugotavljate?
4. Izluščite tiste elemente v mestni naselbini, ki so se najbolj spreminjali skozi posamezna obdobja in v današnjem času. Zakaj? Kako je to vplivalo na življenje in delo ljudi v mestu?
5. Razmislite, katerih podatkov vam slikovni viri ne povedo. Kaj je po vašem mnenju resnično in kaj izmišljeno?
6. Ocenite uporabno vrednost slikovnih rekonstrukcij za preučevanje mesta v srednjem veku in v Valvasorjevem času glede na njihovo sporočilnost in objektivnost.

NALOGA ZA GLOBLJE RAZUMEVANJE UČNEGA PROBLEMA

Nalogo za globlje razumevanje učnega problema reši samostojno:

Z argumenti za ali proti potrdi ali ovrzi trditev ŽIVLJENJE ČRNOMALJCEV V POZNEM SREDNJEM VEKU JE POTEKLO ENAKO KOT V VALVASORJEVEM ČASU.

5.4 Sklep

Cilj, ki sem si ga zadala v kontekstu uvajanja posodobljenega pouka zgodovine v drugem letniku gimnazije po posodobljenih učnih načrtih, je bil razumevanje načinov življenja na podeželju in v mestih na Slovenskem med 11. in 18. stoletjem in vzrokov za spremembe. V pouk sem želela vključiti različne slikovne vire in pri učenju z zgodovinskimi viri razvijati spretnosti in veščine ter višje ravni znanja z analizo, interpretacijo, snovanjem mnenj, zaključkov in argumentov o različnih zgodovinskih problemih. Prav tako je bil moj cilj razvijanje odgovornega in pozitivnega odnosa do ohranjanja slovenske srednjeveške in novoveške umetnostne dediščine. Nenazadnje sem želela načrtovanje in izvajanje pouka z vključevanjem zgodovinskih virov kvalitativno spremljati.

Med didaktičnimi pristopi, ki so mi omogočili kompleksnejšo obravnavo učnih problemov in uresničevanje zadanih ciljev, sem izbrala učinkoviti in procesno-razvojni pristop, ki sem ju razvijala v okviru izbirne širše teme Načini življenja na podeželju in v mestih na tleh današnje Slovenije od 11. do 18. stoletja. Bolj sistematično in intenzivno sem vključevala slikovne zgodovinske vire v pouk v kombinaciji z različnimi bolj ali manj aktivnimi učnimi oblikami in učnimi metodami znotraj posameznih učnih ur. V okviru aktivnih oblik pouka sem uporabila zgodovinsko terensko delo, izmed aktivnih metod delo s slikovnimi viri, pisanje ustvarjalnih nalog, metodo opazovanja pri terenskem delu, v okviru avtentičnega/alternativnega pouka timski pouk z likovno umetnostjo. Zasnovala sem primera delovnih listov za določena učna problema in učni sklop znotraj izbrane širše teme. Prek refleksij sem spremljala načrtovanje in izvajanje pouka oziroma uresničevanje zadanih ciljev.

Iz refleksij učitelja in dijakov je razvidno, da delo z viri omogoča raziskovalni pristop. Aktivne učne oblike in metode povečujejo motivacijo, bolj dejavno vlogo dijaka ter mentorsko vlogo učitelja. Ure postanejo zabavne in hkrati poučne, raznolike in zanimive, zlasti ko gre za pisanje ustvarjalnih nalog, terensko delo, odgovorno sodelovanje s sošolko ali pri timskem pouku. Iz analize preverjanja in ocenjevanja znanja sem razbrala, da lahko tudi kompleksnejši cilji postanejo dosegljivejši.

Ugotovila sem, da zahteva uresničevanje zadanih ciljev po posodobljenih učnih načrtih skrbno načrtovanje, a včasih tudi improvizacijo. Delo z današnjimi generacijami predstavlja izziv. Od učitelja zahteva veliko dinamičnosti, fleksibilnosti, dovzetnosti za nove pristope in odprtosti za drugačne zamisli ter veliko potrpežljivosti.

Tudi v prihodnje bom poskušala svoje delo načrtovati učinkovito in procesno-razvojno, vključevati zgodovinske vire, nove aktivne učne metode in oblike, se timsko povezovali in razvijati digitalno pismenost. Prizadevala si bom, da bo moja vloga učiteljice usmerjevalna, dijaki aktivnejši, bolj samostojni in odgovorni. V ta namen se bom še naprej stalno strokovno in didaktično izpopolnjevala.

Posvetila sem bom tudi izboljšanju časovne organizacije dela in pripravi dovolj učinkovitih kriterijev za preverjanje in ocenjevanje znanja. Učenci se oblikujejo ob učiteljevi osebnosti. Učitelj je njihov vzor. Zato si mora nenehno prizadevati za doseganje vrednot, kot so notranja svoboda, samostojnost, resnica, dobro, pravičnost, dialog, spoštovanje različnosti, strpnost, odprtost in znanje, ki ga vodijo k pravnim strokovnim in osebnostnim odločitvam. V tem smislu je učitelj mladim kačipot v nadaljnjem življenju.

6 Nemirne vode: od nacionalnih gibanj do prve svetovne vojne¹

Srečko Zgaga, Gimnazija Poljane

»V tem pogledu je odločilna sposobnost dvigniti se nad konvencionalno modrost, ki nam jo predpisujejo in vsiljujejo najrazličnejši centri moči, od državnih, ideoloških do javnomnenjskih, katerih cilj je uistosmeriti našega duha in mišljenje, da bo v skladu z njihovim. Pot do suženjstva se vedno začne z duhovno podreditvijo.«

(Bučar, F. (2007). Rojstvo države. Ljubljana: Didakta, str. 27.)

6.1 Uvod

V sodobni družbi vlada velika dostopnost informacij. S težavami, kje najti informacije, podatke, vedenje, znanje ... o določenem problemu, se naši dijaki že dolgo ne obremenjujejo več. Razširjenost elektronskih medijev omogoča, da z nekaj »klikov« dosežeš zelena informacijo. Ob tem pa se zastavlja nekaj vprašanj:

- Kakšna je verodostojnost tako pridobljenih sporočil?
- Ali so vse informacije enako pomembne?
- Ali je knjigam in drugim tiskanim medijem odzvonilo?
- Kakšne veščine, stališča in kompetence mora imeti človek (dijak), da se ustrezno spopade z množico podatkov?

Posebno pri občutljivih zgodovinskih temah, ki so vplivale in še vplivajo na današnjo podobo sveta, je kritično preverjanje dejstev in oblikovanje lastnega in od »najrazličnejših centrov moči« neodvisnega mnenja zelo pomembno. Posodobljeni učni načrt, ki predpisuje razvijanje najrazličnejših veščin (npr. se zavedajo relativnosti informacij, oblikujejo samostojne sklepe in mnenja o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih, stališča do njih in njihove interpretacije), stališč (npr. razvijajo odprtost do novih idej in previdnost pri izrekanju sodb) in kompetenc (npr. digitalna pismenost, socialne in državljanske kompetence), avtonomnemu učitelju omogočajo oblikovati učni proces tako, da dijaka ozavesti o nevarnostih duhovnega podrejanja. Kronološko-tematski pristop (60 do 70 odstotkov razpoložljivih učnih ur na letnik se nameni obravnavi obveznih širših tem, preostalih od 30 do 40 odstotkov pa za obravnavo izbirnih širših tem) daje učitelju možnost, da temeljno znanje nadgradi s poglobljeno obravnavo učne snovi.

Pri načrtovanju in izvajanju projekta je priporočljivo tudi medpredmetno povezovanje (knjižnična informacijska znanja).

¹ Primer je pripravljen v sodelovanju s šolsko knjižničarko Ireno Brilej.

6.2 Ali so kolonije imperialnim velesilam prinašale samo dobiček?

Povezava zgodovine in knjižnično informacijskega znanja

Uvod v delovni list 1

Izbirna širša tema: Nemirne vode: od nacionalnih gibanj do prve svetovne vojne

Učni sklop: 1) Temelji imperializma in kolonialna politika

2) Delitev sveta in posledice kolonializma

Učni problem: Ali so kolonije imperialnim velesilam prinašale le dobiček?

Tematski cilj/-i iz učnega načrta

Dijaki/-nje:

- raziščejo vzroke in posledice imperializma;
- ključne dogodke in pojave umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, interpretacije;
- analizirajo večperspektivne zgodovinske vire in ob njih razvijajo sposobnost samostojnega izbiranja in odločanja;
- razvijajo sposobnost različnih oblik komunikacije;
- razvijajo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja;
- razvijajo pozitiven odnos do pomena spoštovanja človekovih pravic, enakosti in demokracije;
- spoznavajo in uporabijo različne strategije pridobivanja informacij in razreševanja problema;
- spoznavajo informacijsko tehnologijo kot pomembno orodje za pridobivanje informacij.

Operativni procesni cilji (*zajemajo vsebine, spretnosti, dejavnosti, spoznavne/miselne procese, ključne koncepte, ključne kompetence, izdelke ...*) **oz. pričakovani dosežki/rezultati**

Dijaki/-nje:

- pri oblikovanju lastne definicije na temelju izbranih besedil razvijejo spretnost oblikovanja sinteze;
- pri analizi virov razvijejo spretnost vživljanja v vlogo posameznika;
- pri pisanju eseja razvijejo spretnost argumentiranja in dokazovanja;

- pri delu z nemo karto in zgodovinskim atlasom krepijo svoje imaginativne spretnosti;
- pri delu v knjižnici razvijejo zmožnost izločitve informacij, presojanja in interpretacije podatkov, izvajanja sklepov;
- v celotnem procesu se spodbudi spretnost uporabe pridobljenega znanja v novih in drugačnih okoliščinah;
- na temelju analize posledic imperializma presodijo o današnjih oblikah neokolonializma (aktualizacija);
- pri pisanju eseja razvijejo spretnost za učinkovito reševanje problemov: od zavedanja problema, analiziranja informacijske potrebe in oblikovanja vprašanja, pridobitve in izbora informacij do njihove uporabe;
- razlikujejo dejstva, mnenja, berejo kritično in ugotovijo argumentativnost, protislovje, predsodke, propagando, senzacionalizem;
- za namen pisanja eseja uporabijo različne informacijske vire, izberejo primerne vire, izluščijo potrebne informacije ter jih uporabijo v primerne obliki;
- uporabijo kazala in izvlečke za pridobitev informacij o vsebini vira;
- uporabijo enciklopedije in leksikone kot vir podatkov za hitro informiranje o dogodkih in procesih;
- pravilno citirajo in uporabijo navedene podatke za iskanje literature;
- obvladajo navajanje podatkov uporabljenih virov;
- razvijejo pozitiven odnos do različnih ver in etničnih skupin ter do demokracije, do spoštovanja človekovih pravic in enakosti.

Ključne kompetence:

- z oblikovanjem, izražanjem in zagovarjanjem argumentov v esejih ali pri različnih debatnih tehnikah razvijejo spretnost sporazumevanja v maternem jeziku;
- z vključevanjem IKT za iskanje uporabnih in verodostojnih zgodovinskih informacij in z iskanjem večperspektivnih zgodovinskih virov na svetovnem spletu razvijejo digitalno pismenost;
- dijaki v knjižnici razvijejo kompetenco učenje učenja, ko nadgrajujejo učni proces iz razreda ali vsakdanjega življenja in si z informacijami gradijo lastno znanje. S knjižnim gradivom in z drugimi informacijskimi viri spodbudijo svojo radovednost in raziskovanje. Pri tem uporabijo in razvijejo različne tehnike za delo s sodobno tehnologijo in delo z viri;
- razvijejo socialne in državljanske kompetence (premagovanje predsodkov in stereotipov).

Ključni koncepti širše teme: šovinizem, rasizem, kolonializem/imperializem, Pax Britannica.

Medpredmetne povezave:

Kurikul Knjižnično informacijsko znanje za gimnazije uvršča med cilje učenja, da znajo dijaki uporabiti obstoječe znanje za tvorjenje novega. Dijaki pri medpredmetnem povezovanju:

- ločijo in izberejo primerne informacijske vire za opredeljeno potrebo;
- znajo uporabiti informacijski vir glede na hitrost, natančnost, nazornost posredovanja informacije in glede na svojo potrebo in njim najustreznejši način sprejemanja sporočil;
- uporabljajo tehnologijo za pridobivanje in uporabo informacij za opredeljeno potrebo;
- uporabljajo knjižnice in namenu ustrezen vir za tekoče informiranje o publikacijah;
- uporabljajo šolsko knjižnico, njene storitve in opremo za lastno ustvarjanje.

Didaktični pristopi:

- *aktivne učne metode* (delo z viri)
- *avtentični pouk* (raziskovanje)
- *kurikularne povezave* (povezava s knjižnično informacijskim znanjem)

(Samo)refleksija dijaka in/ali učitelja: glej priložena obrazca za refleksijo.

Potek učnega procesa: uvajanje, obravnava, preverjanje

Tip učne ure: uporaba informacijskih virov – ponovitev pravil citiranja in navajanja virov za pisanje eseja

Časovno trajanje: 2 šolski uri usvajanja nove snovi, 1 šolska ura dela v knjižnici, esej za domačo nalogo

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa (2 šolski uri pri pouku zgodovine)

DEJAVNOSTI UČITELJA ZGODOVINE	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Uvodna motivacija Preberemo pesem Breme belega človeka. (Cvirn, J., Studen A. (2004). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS, str. 170.)	Odgovarjajo na vprašanja, poskušajo ugotoviti temo in zavzamejo stališče do obravnavane problematike.

Nova snov

Skupni pregled delovnih listov in podajanje navodil za pisanje eseja.

Ob reševanju delovnih listov raziskujejo novo snov – delo v dvojicah.

Dejavnosti, vezane na organizacijo učnega procesa (1 šolska ura dela v knjižnici)

DEJAVNOSTI KNJIŽNIČARKE ¹	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Na kratko povzamem značilnosti pojma imperializem, tako da jih preberem iz enciklopedičnega vira in dijakom zastavim vprašanje: Značilnosti katerega pojma sem prebrala? (vir 1) Nato s pomočjo tehnike viharjenja možganov spodbudim dijake k razmišljanju o imperializmu. Skupaj poiščemo čim več asociacij oziroma zgodovinskih pojmov in pojavov, povezanih s temo imperializma in jih zapišemo na tablo.	Prisluhnejo uvodni motivaciji in sodelujejo pri iskanju asociacij (ključnih besed) na temo imperializem.
Razdelim delovne liste, na katere dijaki najprej prepišejo skupaj poiskane asociacije, nato samostojno rešujejo naloge (delovni list 2, vir 2).	Razmišljajo o temi eseja oziroma problematiki, ki jo izpostavlja, in si zapišejo ključne besede, ki jim bodo koristile pri iskanju literature.
Po zaključenem reševanju naloge jo pregledamo, pri čemer poudarim pomen uporabe kazal in izvlečkov, pomen citiranja in natančnosti navajanja uporabljenih virov.	Samostojno rešujejo delovni list za ponovitev procesa reševanja informacijskega problema.
Razdelim praktične in kratke vaje za delo v dvojicah (delovni list 3).	V dvojicah rešujejo vaje za ponovitev šolskih pravil za citiranje in navajanje virov.
Dijakom podam usmeritve za izdelavo dispozicije za pisanje eseja (delovni list 4). V zaključku dobijo še praktično nalogo poiskati in po pravilih navesti literaturo, ki jo bodo potrebovali za izdelavo eseja. (delovni list 2 – zadnja naloga).	Samostojno uporabljajo šolsko knjižnico in informacijsko-komunikacijsko tehnologijo za razreševanje informacijskega problema.

¹ Učni proces uporabe informacijskih virov vodi in usmerja knjižničarka, ob navzočnosti profesorja zgodovine, ki uro spremlja in jo na ravni vsebine predmetnega področja sprti dopolnjuje ter nudi dijakom pomoč pri iskanju in ugotavljanju verodostojnosti zgodovinskih virov.

Delovni list 1

Ključno vprašanje (napoved učnega cilja dijakom):

Ali so posledice kolonialne politike pozitivne/negativne?

R. Kipling – BELČEVO BREME

Vzemite Belcu breme -
pošljite rod cvetoč -
sinove poženite
jetnikom na pomoč,
da bodo pričakali
nasršeno svojat -
zajeto mrko ljudstvo,
polzlo, polotročad.

Prevedel Andrej Arko

(Cvirn, J., Studen A. (2004). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS, str. 170.)

Vzemite Belcu breme -
da laže bo prestal
in grožnjo muk zastrl,
ponos obvladoval,
s preprostim govorjenjem
kar stokrat bo povzel,
pa drugim prednost dal
in drugim dobro del.

Vprašanja:

1. Koga v pesmi pooseblja »rod cvetoč« in koga »jetniki«?
2. Ali so bili prebivalci kolonij za Kiplinga manjvredni?
3. Kaj je bilo breme belega človeka?
4. Ali je Kipling podal enoznačno podobo angleškega imperializma? Odgovor utemelji.
5. Kakšno je tvoje mnenje o »izvozu« evropske kulture v druge dele sveta?

Vir 1

Imperializem, politika, pri kateri država širi svoj vpliv v drugih manj razvitih in šibkejših državah. Z industrijsko revolucijo se je pojavila nova oblika imperializma, saj so evropske države po vsem svetu tekmovali med seboj za surovine in trge. Proti koncu 19. stoletja je imperialistične težnje spodbujala deloma potreba po razširitvi trgov, deloma želja po vojaški slavi in diplomatskih koristih. Imperializem je na splošno pomenil, da so si prišleki zagotovili rasno, intelektualno in duhovno premoč nad domačini. Deloma je imperializem prvotnemu prebivalstvu koristil, pogosto pa je povzročil opustitev tradicionalnega načina življenja in razkroj prvotne civilizacije ter vsilil nova verska prepričanja in družbene vrednote.

(Oxfordova enciklopedija zgodovine, DZS, Ljubljana 1993.)

Vir 2

Agresivna politika evropskih velesil se je usmerjala v Afriko, Azijo in na Pacifik, ki je postal prizorišče spopada evropskih velesil (a tudi ZDA in Japonske) za gospostvo. Za novim imperializmom, težnjo po politični in gospodarski nadvladi nad tujimi ozemlji (lat. imperium = država, moč, gospostvo), so se skrivali različni vzroki, med katerimi so prevladovali ekonomski.

(Cvirn, J., Studen A. (2004). *Zgodovina 3*. Ljubljana: DZS, str. 169.)

Vir 3

Imperializem (lat. imperialis = cesarski) bi lahko najbolj osnovno opredelili kot obliko vladanja, ki temelji na vojaški sili. V najširšem pomenu pa je to lahko podaljšanje ali širjenje vladavine enega, praviloma močnejšega politično državnega organizma nad drugim.

(Wikipedia (citirano 10. 2. 2010). Dostopno na naslovu: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Imperializem>)

Kaj je imperializem?

- a) oblikovanje imperija oziroma sistem nadzora in dominacije ene države nad drugimi podrejenimi deli sveta;
- b) država, ki ji vlada (imperator) cesar;
- c) širjenje evropske civilizacije, kulture in vere v manj razvite dele sveta;
- č) politika, ki teži k dominaciji nad podrejenimi deli sveta tendenca po širjenju ozemlja na tuj račun.

1. Izmed zgornjih trditev izberi tri, ki najbolj opredeljujejo imperializem.
2. Na temelju gornjih odlomkov iz različne zgodovinske literature oblikuj lastno definicijo imperializma.

Vzroki oziroma temelji imperializma:

- a) potrebe industrijskega razvoja (potreba po novih surovinah in trgih, tudi poceni delovna sila);
- b) preseženi nacionalizem;
- c) težnja po svetovni nadvladi;
- č) vera v nadmoč evropskega človeka;
- d) zavest o evropskem poslanstvu;
- e) krščansko misijonarstvo;
- f) sproščanje notranjepolitičnih problemov (npr. socialnih ...).

1. Zakaj nekateri zgodovinarji trdijo, da so bili za razvoj imperializma najpomembnejši gospodarski vzroki?
2. Kaj je bil cilj vsakega nacionalnega gibanja? Zakaj govorimo o »preseženem nacionalizmu«?

3. Katere svetovne velesile so se vključevale v boj za svetovno prevlado?
4. Na čem je temeljila vera v nadmoč evropskega človeka?
5. Kakšno poslanstvo naj bi imel »beli človek«?
6. S katerimi notranjepolitičnimi problemi so se ubadale evropske države? Na kakšen način je imperializem pripomogel k reševanju teh problemov?

Poznamo več stopenj razvoja imperializma.

Podatke (letnice, značilnosti) v stolpcih smiselno poveži.

stopnja razvoja	trajanje	značilnosti
ZAČETEK	1919–1945	odkritja in osvajanja, zasebna iniciativa, razvoj trgovine, osamosvojitve, nastanek novih držav
IZGRADNJA	1882–1919	dekolonizacija in neokolonializem
VRHUNEC (NOVI IMPERIALIZEM)	po letu 1945	nova prometna sredstva in komunikacije, nova geografska odkritja, novo kolonialno osvajanje
PREOBRAZBA	1492–1763	delitev sveta med kolonialne velesile
RAZPAD	1763–1882	reforme in nacionalna gibanja

Opravičevanje imperializma

Vir 4

»Trdim, da smo prva rasa na svetu in da je za človeštvo tem bolje, kolikor več sveta posedujemo ..., ker je bog sprejel angleško govorečo raso za svoje izvoljeno sredstvo, s katerim hoče ustvariti takšno družbo, ki bo temeljila na pravičnosti, svobodi in miru ...«

Britanski poslovnež, lastnik rudnikov in politik C. Rhodes, 1877

(*Grobelnik, I. (1992). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS, str. 131.*)

Vir 5

»Vsak veliki narod, ki želi dolgo obstojati, mora verovati, da v njem in le v njem samem leži rešitev sveta, da obstoja le zato, da vodi druge narode.«

Ruski pisatelj F. Dostojevski

(*Grobelnik, I. (1992). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS, str. 131.*)

1. Zakaj je C. Rhodes izjavil zgornjo misel? Kateri zgodovinski dogodki ali pojavi so vplivali na to izjavo? Kakšno je zgodovinsko ozadje zapisa?

2. Zakaj je besedna zveza »družba, ki bo temeljila na pravičnosti, svobodi in miru ...« v izjavi lahko razumljena ironično?
3. Zakaj naj bi bog izbral »angleško govorečo raso za svoje izvoljeno sredstvo«?
4. Ali lahko glede na obe izjavi presodimo, kakšno vlogo imajo različni narodi?
5. Opredeli se glede trditve in opredelitev utemelji: Obe izjavi opravičujeta imperialistično politiko.
6. Kako uporabna sta vira 4 in 5 za zgodovinarja?

Vir 6

Cecil Rhodes, največji imperialistični podjetnik, je zgradil v južni Afriki velikanski imperij diamantov in zlata. Ustanovil je tudi Južno in Severno Rodezijo (danes JAR in Zimbabve).

1. Kdo je prikazan na sliki? Kaj dela?
2. Kakšno je zgodovinsko ozadje? S pomočjo zgodovinskega atlasa ugotovi, kolikšna je bila britanska posest v Afriki.
3. Ali lahko iz karikature razberemo, kakšno je avtorjevo mnenje o obravnavani problematiki?
4. Kakšno je tvoje mnenje? Ali je karikatura zabavna? Kako predstavlja problem?
5. Kaj je bistveno sporočilo karikature?

Slika 1: Imperializem
(Vir: Wikipedia (citirano: 10. 2. 2010).
Dostopno na naslovu:
<http://en.wikipedia.org/wiki/Imperialism>)

Razdelitev sveta med imperialistične sile

Nemi zemljevid sveta – s pomočjo zgodovinskega atlasa izdelaj legendo in označi (pobarvaj ali šrafiraj) posamezno kolonialno posest.

Slika 2: Nemi zemljevid sveta
(Avtor: Srečko Zgaga)

1. Katere evropske države so posedovale največ kolonij?
2. Kateri nekdanji velesili sta izgubili večino ozemlja?
3. Ali je bila Rusija tudi imperialistična sila? Odgovor utemelji.
4. Kateri državi sta se šele v drugi polovici 19. stoletja vključili v boj za kolonije?
5. Katera nekdanja velesila izgublja na pomenu?
6. Kaj pomeni izraz Pax Britannica? Ali je pojem ustrezen za globalne politične razmere v 19. stoletju?

Posebna oblika imperializma je »dolarski« imperializem.

Vir 7

»Rastoča gospodarska moč ZDA je silila njene vodilne politike, da so začeli širiti ozemlje svoje države. V špansko-ameriški vojni so osvojili Kubo in Filipine. Z gradnjo Panamskega prekopa so povezali oba oceana in omogočili kontrolo nad svojo kolonialno posestjo. Zgradili so tudi močno mornarico, ki je v začetku 20. stoletja še zaostajala za mornarico Velike Britanije. Večino držav v Srednji in Južni Ameriki pa so si podredili z mirnimi sredstvi. Te države so prišle v gospodarsko

odvisnost od ZDA, čeprav so formalno ostale politično samostojne. ZDA so si jih podreja-
le z vlaganjem velikih investicij v njihovo gospodarstvo, zato so lahko izvajale indiskreten
vpliv na njihove vlade.«

(Grobelnik, I. (1992). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS, str. 137.)

1. Zakaj je politika ZDA dobila naziv »dolarski imperializem«?
2. Nad katerimi ozemlji so imele vpliv ZDA?
3. Na temelju katere doktrine so ZDA razvile svojo imperialistično politiko?
4. Kakšen je položaj Paname in Panamskega prekopa danes?

Odnosi med metropolami in kolonijami:

- naseljenke kolonije – odvisne od podnebnih razmer (dominion);
- v kolonijah s pretežno nebelskim prebivalstvom se uvaja centralizirano upravo;
- vpliv na kolonialno prebivalstvo.

Vir 8

Slika 3: Neokolonializem
(Rekonstrukcija karikature Johna Tenniela:
Jasna Berložnik)

Pojasnilo Vira 8

*John Bull (simbolno predstavlja Angleža) uči
domorodca, ki je na tablo zapisal: »Ne zani-
čuj svojega sovražnika.«*

1. V enciklopedični literaturi poišči defini-
cijo dominiona in jo zapiši.
2. Kaj prikazuje karikatura?
3. Kateri simboli so vključeni v karikaturu
in kaj predstavljajo?
4. Kateri problem prikazuje karikatura? Je
problem resno ali satirično prikazan?
5. Kakšno je avtorjevo mnenje o obravna-
vani problematiki?
6. Ali je bila evropska ekspanzija v druge
dele sveta samo ekonomska?
7. Kaj je bistveno sporočilo karikature?
8. Kako so evropsko širitev ocenjevali Evro-
pejci in kako domačini?

Termin neokolonializem se uporablja za odnose med bivšimi kolonialnimi velesilami in njihovimi nekdanjimi kolonijami. Temeljna značilnost te politike je formalno priznavanje suverenosti in ozemeljske neodvisnosti držav. V praksi pa se nanje izvaja politični, ekonomski in socialni pritisk. Nekdanje kolonije tako ostajajo v gospodarski in politični odvisnosti od nekdanjih metropol.

Razmisli.

Primerjaj imperialistične oblike izkoriščanja z neokolonialnimi pritiski sodobnega sveta. Kaj omogoča današnjim velesilam, da izvajajo tako politiko?

DOMAČE DELO – ESEJ: KOLONIJE – STROŠEK ALI DOBIČEK

Dijaki samostojno raziskujejo in iščejo argumente, na temelju katerih bodo oblikovali svoj odgovor na esejsko vprašanje. Pri podajanju navodil za pisanje eseja je treba osvetliti različne posledice kolonialne politike (npr. uvajanje evropskega načina življenja, velike investicije v kolonije, prodor evropske tehnike na nerazvita območja, naseljevanje Evropejcev na osvojena ozemlja, počasna rast narodne zavesti, veliki dobički ...).

Dijaki pri pisanju eseja upoštevajo štiri korake:

1. *uvod (predstavitev problema, zgodovinsko ozadje ...),*
2. *argumenti za (navajanje dejstev, ki pričajo o tem, da so bile kolonije za metropole predvsem velik strošek),*
3. *argumenti proti (navajanje argumentov, ki dokazujejo velike koristi, ki so jih metropole imele s kolonijami),*
4. *zaključek (na temelju prevladujočih dejstev dijaki jasno izrazijo lastno mnenje).*

Dijak mora pravilno in ustrezno navesti vire, ki jih je uporabil pri pisanju.

S pomočjo virov 1, 2 in 3 dijaki odgovorijo na spodnja vprašanja:

1. *Kaj je imperializem?*
2. *Kdaj, kje in zakaj se je pojavil?*
3. *Katere so bile njegove glavne značilnosti?*
4. *Katere so bile njegove posledice?*
5. *Katere pomembne osebnosti v povezavi z imperializmom poznate?*

Delovni list 2²

Iskanje, citiranje in navajanje virov

Uporaba informacijskih virov

1. Zapiši čim več asociacij na pojem imperializem:

2. Kateri iskalni pojem bi uporabil/-a za poimenovanje zgoraj naštetih asociacij v vzajemnem katalogu COBISS/OPAC?

3. Zapiši naslov eseja, ki ga moraš izdelati pri predmetu zgodovina:

4. Zapiši čim več KLJUČNIH BESED, ki vsebinsko opredeljujejo tvoj informacijski problem:

5. V kakšnem zaporedju bi se lotil/-a pisanja eseja? Spodaj naštete faze dela pravilno razvrsti:

1 _____

2 _____

3 _____

4 _____

pisanje eseja, iskanje virov, razmišljanje o temi eseja, pregled vsebine virov

²
Brilej, I. (2009). KIZ: iskanje, citiranje in navajanje virov. Del. list za MP/3. letnik. Ljubljana, Gimnazija Poljane.

6. Naštej vire informacij:

NOTRANJI:

ZUNANJI:

7. Katera kazala so nam v pomoč za informiranje o vsebini vira? Obkroži pravilne odgovore:

- a) kazalo vsebine
- b) stvarno kazalo (kazalo pojmov)
- c) abecedno imensko kazalo

Citiranje

8. Zakaj citiramo? Obkroži pravilne odgovore:

- Ilustrirati želimo določen problem, s citatom poskušamo nekaj dokazati ali pa podpreti lastno misel.
- Ko citiramo, navajamo bralca k virom, ki bi mu lahko prinesla več informacij, povezanih z našo temo.
- Dokažemo, da smo prebrali določeno temo in omogočimo bralcu, da to preveri.
- Ker spoštujemo avtorske pravice (PLAGIAT).
- S tem pripomoremo k razgibanosti našega besedila.
- Avtor naloge se lahko pri prepisovanju zmoti.
- Včasih se zgodi, da besedilo, vzeto iz obsežnejšega besedila, nekoliko spremenimo in s tem postane slabše razumljivo.

Navajanje virov

Na koncu eseja navedemo literaturo oziroma vire, na katere smo se skozi esej sklicevali podrobneje. Bistveno pri navajanju virov je, da navedemo vse bibliografske elemente, ki omogočajo prepoznavanje določenega uporabljenega vira.

9. Razmisli, zakaj navajamo literaturo, in zapiši razloge:

Tvoja naloga

S pomočjo šolske knjižnice in interneta poišči literaturo, ki ti nudi uporabne podatke v povezavi s temo eseja. Poizkušaj poiskati tri različne informacijske vire (monografska publikacija, serijska publikacija, spletni viri, CD-ROM-i, ...) in jih navedi po šolskih pravilih za navajanje virov. Predvideno literaturo in vire si zapiši v DISPOZICIJO ESEJA.

Delovni list 3³

Iskanje, citiranje in navajanje virov – delo v dvojicah

Pri reševanju nalog si pomagaj s šolskimi Navodili za izdelavo pisnih nalog.

1. S pomočjo vzajemnega kataloga COBISS/OPAC poišči podatke o monografski publikaciji z naslovom »Kolonializem in dekolonizacija« in jo navedi kot vir po šolskih pravilih za navajanje virov.

Vir:

2. V šolski knjižnici poišči poljuben vir, ki naj podaja zgoščen opis pojma »neokolonializem«. Iz kataložnega zapisa o publikaciji (CIP) uporabi podatke tako, da jih navedeš v pravilnem vrstnem redu za navedbo tega vira.

Vir:

3. Odpri spletno stran <http://sl.wikipedia.org/wiki/Imperializem> ter iz nje na kratko (2–3 stavki) povzemi poljuben del besedila ter ga opremi, kot se opremi povzeti citat. Navedi tudi vir, iz katerega si povzel/-a besedilo.

Povzeti citat:

Vir:

³
Brilej, I. (2009). KIZ: iskanje, citiranje in navajanje virov. Del. list za MP/3. letnik. Ljubljana, Gimnazija Poljane.

4. V elektronski obliki Slovarja slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) poišči definicijo »dominiona« in jo dobessedno prepisi ter besedilo opremi, kot se opremi dobessedni citat. Navedi tudi vir, iz katerega si prepisal/-a besedilo.

Dobessedni citat:

Vir:

Delovni list 4

Dispozicija eseja

Ime in priimek		Razred	
Predmetno področje			
Naslov eseja			
Opredelitev področja in opis problema			
Predvidena členitev besedila			
Predvidena literatura in viri			

Obrazec za refleksijo (učitelja)

Ali so kolonije imperialnim velesilam prinašale samo dobiček?

Ime in priimek: _____ Datum: _____

1. Ali je bila izbira učnih oblik in metod dela ustrezna?
2. Ali je bilo časovno načrtovanje ustrezno? Je bilo v načrtovanem času možno izvesti vse zahtevane naloge?
3. Medpredmetno povezovanje je bilo (ne)uspešno, ker _____

4. Ali so bili dijaki (dovolj, bolj/manj kot običajno ...) motivirani za delo? Zakaj?
5. Pri načrtovanju in izvedbi medpredmetne povezave sem/nisem tudi sam napredoval/-a, ker _____

6. Kaj bi bilo treba izboljšati?

Obrazec za refleksijo (dijaki)

Ali so kolonije imperialnim velesilam prinašale samo dobiček?

Ime in priimek: _____ Datum: _____

1. Kako si predstavil/-a obravnavani problem? (ustrezno, jasno, preobširno, izvirno ...)
2. Svoje mnenje in trditve si ustrezno utemeljil/-a. Navedel/-la si argumente za in proti.
3. Kako učinkovit/-a si bil/-a pri zbiranju informacij za svoj izdelek?
4. Kako si zadovoljen/-na z nalogo?
5. Kako obvladaš snov o imperializmu? Si s svojim znanjem zadovoljen/-na?
6. Ali si poleg vsebinskih znanj o imperializmu dobil/-a še kaka druga znanja?
7. Kaj bi lahko izboljšal/-a?

6.3 Opisni kriteriji za preverjanje in ocenjevanje znanja

KRITERIJI	4 točke	3 točke	2 točki	1 točka
Predstavitev problema (esej)	Problem je izvirno (brez vzora, podlage) in nazorno (razumljivo) predstavljen. Za svoje trditve navede nazoren primer.	Problem je ustrezno in nazorno predstavljen. Občasna izvirnost.	Problem ni ustrezno predstavljen. Besedilo je nepovezano.	Ni izvirnosti in nazornosti.
Argumentacija	Trditve so prepričljivo argumentirane (utemeljene, dokazane). Hkrati pa naloga dopušča argumentacijo drugačnih stališč.	Trditve niso popolnoma prepričljivo utemeljene. Odprtost do argumentacije drugačnih stališč.	Trditve so pretežno neutemeljene. Ni odprtosti do drugačnih stališč.	Neprepričljiva ali celo protislovna argumentacija. Trditve niso utemeljene, dokazane. Ni odprtosti do drugačnih stališč.
Interpretacija virov	Dijak razume vse vire (poznana je poanta). Njegova interpretacija ustreza zgodovinskemu dejstvu.	Dijak razume vse vire (poznana je poanta). Interpretacija je včasih nerazumljiva ali ne ustreza zgodovinskemu dejstvu.	Dijak razume vse vire, vendar je njegova interpretacija nejasna, nepovezana, ne odgovarja zgodovinskemu dejstvu.	Viri so v glavnem nepovezani z interpretacijo. Interpretacija pa ne ustreza zgodovinskemu dejstvu.

6.4 Sklep

Za uresničevanje posodobljenega učnega načrta je primerna obvezna širša tema Nemirne vode: od nacionalnih gibanj do prve svetovne vojne. Na voljo je veliko gradiva, slik in drugih sočasnih virov. O imperializmu imamo na voljo veliko informacij, ki so si pogosto nasprotujoče, zato je možna multiperspektivna obravnava. Naš cilj je dijake usposobiti za samostojno zbiranje in izbiranje informacij iz različnih medijev, njihovo kritično presojo ter analizo. Na koncu dijaki oblikujejo sklepe, stališča, interpretacije in jih predstavijo v obliki argumentativnega eseja.

Delo se začne v razredu, kjer dijake ozavestimo o uporabnosti informacij na svetovnem spletu. Kakovost in verodostojnost sporočil ocenjujemo glede na URL-naslov (.com pomeni, da gre za komercialno predstavitev, .net je oznaka za strani, ki so lahko komercialne ali pa ne, .org je nekomercialni ponudnik informacij, po navadi so to organizacije in društva, .edus označuje izobraževalne organizacije (uni-lj, uni-mb), ki jamčijo za te informacije). Vsako informacijo je treba preveriti tudi v drugih tiskanih medijih, enciklopedijah, monografijah itd.

Kako smo zastavljene cilje dosegli, nam pokaže argumentativni esej, ki mora biti rezultat usvojenih vsebin, interpretativnih sposobnosti in oblikovanih stališč. Glavni cilj je torej oblikovati kritično razmišljujočega posameznika, ki se zaveda družbenih procesov v preteklosti in sedanosti. Dijaki skozi miselno predelavo učnih vsebin oblikujejo lastne zaključke in razvijajo lastne sposobnosti dojemanja in razumevanja sveta.